

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя

Центр перепідготовки та післядипломної освіти
Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

на тему: **«ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ
ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ»**

Виконала: студентка 6 курсу, групи БПмд-61
спеціальності 053 Психологія

_____	Решету́ха Т.В.
Керівник _____	Чорна І.М.
Нормоконтроль _____	Періг І.М.
Завідувач кафедри _____	Вишньовський В.В.
Рецензент _____	Кирич Н. Б.

Тернопіль
2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ	3
1.1. Концептуалізація поняття «мотивація до навчання» у зарубіжній та вітчизняній психології.....	7
1.2. Вікові та психологічні передумови становлення мотивації до навчання у студентському віці.....	16
1.3. Соціально-психологічні чинники розвитку мотивації до навчання студентів психологів	25
Висновок до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ	36
2.1. Організація та діагностичний інструментарій дослідження особливостей мотивації до навчання студентів психологів	36
2.2. Аналіз емпіричних показників дослідження особливостей мотивації до навчання студентів психологів	46
Висновок до розділу 2.....	57
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ.....	59
3.1. Програма розвитку мотивації до навчання студентів психологів	59
3.2. Рекомендації студентам психологам щодо розвитку мотивації до навчання..	70
Висновок до розділу 3.....	78
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ	79
4.1. Охорона праці	79
4.2. Безпека в надзвичайних ситуаціях.....	88
Висновок до розділу 4.....	94
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	99
ДОДАТКИ.....	106

ВСТУП

Актуальність дослідження. В сучасних умовах динамічних соціальних трансформацій, зростання ролі психічного здоров'я та необхідності професійної психологічної підтримки населення, підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі психології набуває стратегічного значення для розвитку суспільства. Психолог виступає не лише консультантом або діагностом, але й посередником у розв'язанні соціальних, освітніх, організаційних і сімейних проблем, а також провідником ідей психологічного благополуччя особистості. У зв'язку з цим якість професійної підготовки студентів психологів та рівень внутрішньої мотивації до навчання безпосередньо впливають на результативність їхньої майбутньої діяльності, визначають здатність до професійного зростання.

Зазначимо, що проблема мотивації навчання студентів у вищій школі є однією з ключових у педагогічній та психологічній науці, однак саме щодо майбутніх психологів вона набуває особливого звучання. Це зумовлено тим, що професія психолога ґрунтується на розумінні внутрішнього світу людини, високому рівні саморегуляції, емпатії, відповідальності та здатності до побудови довірливих стосунків. Формування таких якостей неможливе без внутрішньої мотивації до професійно-особистісного розвитку, що робить цей феномен засобом досягнення академічного успіху й центральною умовою становлення особистості фахівця. Зважаючи на те, що мотивація психологів має складну структуру та формується під впливом як внутрішніх потреб, так і зовнішніх умов навчання, її психологічні особливості вимагають всебічного дослідження.

Додаткової вагомості дослідженню надають сучасні освітні виклики, пов'язані з переходом вищої школи до компетентнісного підходу, що активно супроводжується впровадженням інтерактивних методів навчання, розвитком академічної автономії студента та необхідністю формування здатності до безперервного професійного саморозвитку. У таких умовах мотивація до навчання стає не лише емоційною установкою, а й стратегічною здатністю, яка дає змогу студенту бути активним суб'єктом власного професійного розвитку. Від ефективності мотиваційних механізмів залежить рівень залучення студента

в освітній процес, його здатність до постановки цілей, планування діяльності та подолання труднощів. У свою чергу, розвиток таких умінь є головною передумовою готовності до самостійної психологічної практики у майбутньому.

Аналіз науково-психологічних джерел (Н. Альохіна, Н. Антонова, І. Булах, Т. Вайніленко, М. Вієвська, В. Зарицька, Н. Іванова, А. Малахов, О. Пінська, Н. Токар, І. Чорна та ін.) показує, що в системі вищої психологічної освіти спостерігається суперечність між високими вимогами до професійної підготовки студентів і недостатнім рівнем їх навчальної мотивації. Часто студенти обирають спеціальність 053 Психологія під впливом моди, випадкових обставин або нереалістичних уявлень про професію, що знижує їхню навчальну активність, ініціативність і особисту відповідальність. Водночас студенти з високою мотивацією демонструють кращі академічні результати, вищий рівень саморегуляції, що є невід'ємною частиною майбутньої психологічної практики.

Значущість аналізованої проблематики підсилюється також недостатнім рівнем емпіричних досліджень, що стосуються психологічних механізмів мотивації студентів психологів, адже більшість наукових праць присвячені загальним питанням навчальної мотивації студентської молоді. Потребує уточнення структура мотиваційної сфери студентів психологів, співвідношення внутрішньої і зовнішньої мотивації, роль професійних смислів, ціннісних орієнтацій і рефлексії в її розвитку. Також необхідним є визначення соціально-психологічних умов, що сприяють підвищенню мотивації. Без розуміння цих аспектів неможливо створити ефективні програми психолого-педагогічної підтримки чи технології формування мотивації в освітньому процесі.

Узагальнюючи зазначене, можна стверджувати, що мотивація до навчання студентів психологів є багаторівневим феноменом, який інтегрує особистісні потреби, професійні цінності, соціально-психологічні умови та освітні практики, а її дослідження є своєчасним, суспільно важливим і науково значущим завданням сучасної психологічної науки. Відтак, актуальність проблеми зумовила вибір нами теми кваліфікаційної роботи – **«Психологічні особливості мотивації до навчання студентів психологів»**.

Мета дослідження – теоретичне осмислення й емпіричне обґрунтування психологічних особливостей мотивації до навчання студентів психологів.

Завдання дослідження:

1. Визначити теоретичні підходи до концептуалізації поняття «мотивація до навчання» у зарубіжній та вітчизняній психології.
2. Виявити вікові та психологічні передумови становлення мотивації до навчання у студентському віці.
3. Охарактеризувати соціально-психологічні чинники розвитку мотивації до навчання студентів психологів.
4. Емпірично дослідити психологічні особливості мотивації до навчання студентів психологів.
5. Обґрунтувати програму розвитку мотивації до навчання студентів психологів, а також розробити відповідні рекомендації.
6. Розкрити зміст безпеки життєдіяльності студентів психологів у контексті розвитку їх мотивації до навчання.

Об'єктом дослідження є теоретичні і практичні аспекти мотивації до навчання здобувачів освіти.

Предметом дослідження є психологічні особливості мотивації до навчання студентів психологів.

Методи дослідження: 1) теоретичні: аналіз, систематизація, класифікація, синтез, узагальнення наукових даних з проблеми дослідження психологічних особливостей мотивації до навчання здобувачів вищої освіти; 2) емпіричні: психодіагностичні методики, серед яких – методика діагностики мотиваційної структури особистості В. Мільмана; методика діагностики мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана; методика діагностики мотивації навчання у ВНЗ Т. Ільїної; орієнтаційно-діагностична анкета спрямованості інтересів-2 (ОДАСІ-2); методика діагностики мотивація до успіху та уникнення невдачі А. Реана; 3) статистичні: методи математичної статистики, а також графічного відображення результатів дослідження та кількісної і якісної обробки здобутих на основі експериментальної роботи даних.

Експериментальна база дослідження. Емпіричне дослідження у студентів психологів психологічних особливостей мотивації до навчання проводилось на базі ДВНЗ «Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя». Загальну експериментальну групу досліджуваних склали 30 осіб – здобувачів вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія.

Теоретичне значення дослідження полягає у комплексному науково-практичному обґрунтуванні психологічних особливостей мотивації до навчання студентів психологів. Зокрема, визначено основні теоретичні підходи до концептуалізації поняття «мотивація до навчання» у зарубіжній та вітчизняній психології, виявлено вікові та психологічні передумови становлення мотивації до навчання у студентському віці, охарактеризовано соціально-психологічні чинники розвитку мотивації до навчання студентів психологів, обґрунтувати дієві способи, прийоми, засоби розвитку мотивації до навчання студентів психологів, розкрито зміст безпеки життєдіяльності студентів психологів у контексті розвитку їх мотивації до навчання в закладі вищої освіти.

Практичне значення дослідження полягає в підборі й апробації діагностичних методик, спрямованих на емпіричне вивчення психологічних особливостей мотивації до навчання студентів спеціальності 053 Психологія, а також в розробці, обґрунтуванні та апробації програми розвитку мотивації до навчання студентів психологів й психологічних рекомендацій майбутнім фахівцям. Основні положення можуть бути використані спеціалістами соціально-психологічної служби університету для психодіагностики і розвитку мотивації до навчання студентів психологів, а також з метою удосконалення освітньо-професійної підготовки майбутніх психологів у закладі вищої освіти.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження пройшли апробацію шляхом публікації в матеріалах міжнародної конференції [80].

Структура та обсяг дослідження. Кваліфікаційна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 115 сторінок, обсяг основного тексту складає 98 сторінок. Список використаних джерел налічує 87 позицій. Кількість додатків – 1.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ

1.1. Концептуалізація поняття «мотивація до навчання» у зарубіжній та вітчизняній психології

У сучасному науковому дискурсі проблема мотивації до навчання набуває особливої значущості, оскільки вона визначає активність, цілеспрямованість і результативність освітнього процесу в умовах зростання вимог до професійної підготовки фахівців. Попри широку представленість досліджень у галузі освітньої психології, мотивація залишається багатовимірним і неоднозначно трактованим феноменом. Концептуалізація поняття «мотивація до навчання» у зарубіжній та вітчизняній психології дає змогу не лише впорядкувати наукові уявлення про цей феномен, але й створити методологічне підґрунтя для подальших емпіричних досліджень, розроблення психолого-педагогічних інтервенцій та оптимізації освітнього процесу у вищій школі.

Зазначимо, що у психологічній літературі мотив розглядають як внутрішній психічний процес, що спонукає людину до певної діяльності та визначає спрямованість її поведінки. Він виникає як реакція на потребу або бажання, формує цілеспрямовану активність і забезпечує послідовність дій, необхідних для досягнення поставленої мети. За словами К. Фоменко, «мотив включає усвідомлені й неусвідомлені складові, поєднує емоційний і когнітивний аспекти, а також визначає інтенсивність та тривалість поведінкових проявів» [72, с. 431]. На її думку, через мотив також реалізується потреба людини у самореалізації, пізнавальному розвитку або задоволенні інших особистісно значущих вимог, він виступає механізмом регуляції поведінки, що координує дії відповідно до внутрішніх цінностей та зовнішніх умов.

В О. Степанова мотив постає як комплекс внутрішніх стимулів, які зумовлюють вибір індивідом способу дії та пріоритетність певних цілей. Він формується під впливом особистісних потреб, цінностей та переконань і

визначає, наскільки наполегливо людина буде прагнути досягти бажаного результату. Мотив виступає регулятором поведінки, інтегруючи в єдину систему емоційні переживання, бажання та розумові оцінки можливих наслідків. Його функцією є не лише спонукання до дії, а й визначення напрямку активності, що відповідає внутрішньому сенсу та зовнішнім вимогам ситуації [60].

В. Семиченко розглядає мотив як психологічну основу цілеспрямованої діяльності, що забезпечує мобілізацію ресурсів особистості для досягнення конкретної мети. Він відображає внутрішню спрямованість людини, пов'язану з потребами, інтересами та бажаннями, і визначає вибір засобів досягнення результату. Мотив включає суб'єктивну оцінку ситуації, що впливає на пріоритетність дій та стратегію їх виконання. Він забезпечує узгодження особистісних цілей із зовнішніми вимогами середовища та створює основу для саморегуляції поведінки. Активність, ініціативність і наполегливість, що проявляються у процесі навчання чи професійної діяльності, безпосередньо обумовлені рівнем та характером мотиваційних проявів [67].

Т. Титаренко трактує мотив як динамічну систему внутрішніх і зовнішніх стимулів, які забезпечують організацію поведінки людини у часі та просторі. Він формує спрямованість діяльності, визначає емоційну зацікавленість у процесі виконання завдань та визначає пріоритетність певних дій у структурі активності. Мотив включає не лише усвідомлені наміри, а й неусвідомлені спонукальні механізми, що регулюють поведінку і підтримують її ефективність. Через мотив реалізується узгодження внутрішніх потреб із зовнішніми обставинами, а також встановлюється зв'язок між діями та їх наслідками. Він сприяє розвитку цілеспрямованості, самостійності та відповідальності в діяльності, визначає готовність особистості долати труднощі для досягнення мети [63].

Відповідно до положень В. Шапара, В. Олефіра, А. Куфлієвського та ін., мотиви класифікують за різними критеріями, що дає змогу детально описати їхню роль у поведінці та діяльності людини:

1) внутрішні мотиви, які виникають безпосередньо з потреб і прагнень особистості. Вони пов'язані з бажанням до самореалізації, задоволення від виконуваної діяльності, цікавості та творчої активності. Внутрішні мотиви

формують стійкий інтерес до діяльності, стимулюють самостійну роботу та розвиток інтелектуальних і практичних навичок без зовнішнього примусу;

2) зовнішні мотиви, що обумовлені впливом соціального середовища та зовнішніх факторів. Вони включають прагнення до матеріального забезпечення, престижу, схвалення з боку оточення або уникнення негативних наслідків невиконання завдань. Зовнішні мотиви поділяють на позитивні, коли стимулом є винагорода, просування по службі чи соціальне визнання, та негативні, коли дія спрямована на уникнення покарання, критики чи соціального осуду;

3) соціальні мотиви, які пов'язані з потребою людини у взаємодії з іншими, допомозі, підтримці колективу та реалізації суспільно значущих цілей. Такі мотиви стимулюють діяльність у контексті групової взаємодії та соціальної відповідальності;

4) індивідуально значущі мотиви, що відображають особисті цінності та прагнення, незалежні від зовнішніх обставин або думки оточення. Вони визначають напрямок діяльності, орієнтований на внутрішнє задоволення, професійний ріст і розвиток власних здібностей [62].

Що стосується мотивації, то вона, за словами А. Циганаш, може розглядатися як внутрішній процес, що забезпечує ініціацію, спрямованість та підтримку поведінкової активності людини. Вона виникає під впливом потреб, цілей та бажань індивіда і визначає, які дії будуть пріоритетними в певних ситуаціях. Мотивація включає усвідомлені та неусвідомлені компоненти, поєднує когнітивні оцінки, емоційні переживання та фізичні прояви активності. Через неї забезпечується стійкість поведінки, послідовність дій та ефективність досягнення результатів. Вона визначає, наскільки активно та наполегливо людина буде реалізовувати свої цілі, адаптуючись до зовнішніх умов [74].

У працях М. Алексєєва мотивація постає як система внутрішніх і зовнішніх стимулів, що зумовлюють вибір і спрямованість діяльності людини. Вона регулює активність, забезпечує координацію поведінкових реакцій та визначає інтенсивність і тривалість дій у процесі досягнення мети. Мотивація формує ціннісні пріоритети індивіда, спрямовує енергію на задоволення потреб та реалізацію особистісно значущих завдань. До того ж вона визначає не тільки

спрямованість дій, а й суб'єктивне переживання процесу їх виконання, включаючи відчуття задоволення, інтересу та відповідальності. Мотивація є динамічною системою, що постійно перебуває у взаємодії з зовнішнім середовищем, адаптуючи поведінку до змінних умов [2].

І. Зязюн трактує мотивацію як психічну основу цілеспрямованої діяльності, що забезпечує реалізацію потреб, інтересів і цілей особистості. Вона формує внутрішній стимул до дії, визначає вибір засобів та стратегії поведінки, а також сприяє концентрації уваги на конкретних завданнях. Мотивація інтегрує когнітивні процеси, емоції та поведінкові прояви в єдину систему, що спрямована на досягнення результату. Вона стимулює активність, посилює наполегливість та стійкість у подоланні труднощів. Через мотивацію забезпечується ефективне поєднання особистих інтересів і вимог зовнішнього середовища, що сприяє гармонійному розвитку особистості [28].

О. Пінська визначає мотивацію як процес, що підтримує і спрямовує активність людини на досягнення конкретних цілей, забезпечуючи узгодження потреб і ресурсів з умовами середовища. Вона виникає внаслідок взаємодії внутрішніх прагнень та зовнішніх стимулів, визначає послідовність дій і рівень залучення у діяльність. Мотивація характеризується суб'єктивною значущістю цілей, інтенсивністю зусиль та емоційною зацікавленістю у виконанні завдань. Вона забезпечує внутрішню спрямованість поведінки, підвищує стійкість до перешкод та сприяє саморегуляції. На думку вченої, мотивація виступає динамічною системою, що адаптується до змінних умов і дає змогу досягати поставлених результатів ефективно та усвідомлено [53].

О. Хрущ-Ріпська трактує мотивацію як комплекс психічних процесів, що забезпечують ініціацію, підтримку та спрямованість поведінкової активності людини. Вона визначає не лише вибір цілей і дій, а й ступінь залучення, наполегливості та ефективності у їх реалізації. Мотивація інтегрує потреби, інтереси, цінності та емоції в систему, яка забезпечує оптимальне використання ресурсів особистості. Вона формує також суб'єктивне сприйняття значущості діяльності, визначає пріоритетність завдань та стратегій поведінки. Через

мотивацію реалізується особистісне самовдосконалення, професійне зростання та здатність до саморегуляції [73].

Аналіз наукових джерел (Н. Антонова [2], Н. Іванова [30], Н. Токар [69]) показує, що мотивація виконує в навчальному та професійному процесі комплекс важливих функцій, які забезпечують ефективну організацію поведінки та активність особистості.

По-перше, ініціююча функція – мотивація стимулює активність людини, спонукає її розпочати певну діяльність, спрямовану на досягнення конкретної мети. Без наявності внутрішніх чи зовнішніх стимулів процес навчання або професійної діяльності не набуває цілеспрямованості та послідовності.

По-друге, регулююча функція мотивації – забезпечує організацію дій та поведінки відповідно до поставлених завдань. Вона визначає пріоритети діяльності, черговість виконання завдань, рівень концентрації та тривалість зусиль, що дає змогу досягати оптимальних результатів.

Третя важлива функція – стимулююча, яка полягає у підтримці інтересу та наполегливості в процесі виконання завдань, навіть за наявності труднощів чи перешкод. Ця функція дає змогу студенту долати втому, небажання або зовнішні фактори, що можуть знижувати ефективність навчальної діяльності.

Четверта функція мотивації – оцінно-коригувальна, яка реалізується через порівняння очікуваного та фактичного результату діяльності. Завдяки їй студент здатний аналізувати власні досягнення, визначати рівень ефективності своїх дій і коригувати подальшу поведінку для досягнення кращих результатів.

П'ята функція – організуюча, що забезпечує узгодження різних складових діяльності (знання, уміння, навички, емоційні ресурси) та формує цілісну систему активності, спрямовану на досягнення навчальних та професійних цілей.

Нарешті, мотивація виконує соціально-адаптивну функцію, допомагаючи студенту інтегруватися у навчальне середовище закладу освіти, враховувати соціальні очікування, цінності колективу та професійні стандарти. Через неї мотивація забезпечує баланс між особистісними інтересами та вимогами зовнішнього середовища, сприяючи формуванню соціально компетентної та професійно зрілої особистості.

Наступним концептом виступає «мотивація до навчання», яку Я. Чаплак визначає як комплекс внутрішніх і зовнішніх чинників, що спрямовують поведінку студента на оволодіння новими знаннями та розвиток умінь і навичок. Вона включає інтерес до навчального процесу, прагнення до самовдосконалення та задоволення від досягнень, які виникають у результаті засвоєння навчального матеріалу. Цей процес формує усвідомлену цільову спрямованість, стимулює активну участь у навчанні та підтримує послідовність у виконанні освітніх завдань. Мотивація до навчання регулює інтенсивність, систематичність, тривалість навчальної діяльності, а також визначає готовність студента долати труднощі. Вона виступає основою для розвитку когнітивних і практичних компетентностей, формує самостійність у здобутті знань та сприяє формуванню відповідального ставлення до освітніх цілей [78].

У В. Ярошенка мотивація до навчання розглядається як процес, що забезпечує спрямованість поведінки на досягнення конкретних освітніх результатів. Вона визначає, які навчальні дії будуть пріоритетними для студента, а також регулює їхню послідовність і активність. Мотивація до навчання включає усвідомлене прагнення до оволодіння знаннями, розвиток інтелектуальних і практичних навичок, а також задоволення від процесу навчання. Вона стимулює стійкість у подоланні труднощів та активне використання набутих знань у різних контекстах. Через мотивацію до навчання формується внутрішня потреба в пізнанні, яка забезпечує постійний розвиток компетентностей та професійної самореалізації [84].

Н. Альохіна трактує мотивацію до навчання як інтегративну систему психічних процесів, що поєднує пізнавальні, емоційні та поведінкові компоненти, спрямовані на здобуття знань та практичних умінь. Вона включає внутрішній інтерес до навчального матеріалу, ціннісну оцінку значущості освіти та прагнення до саморозвитку. Мотивація до навчання визначає активність студента, його залучення у навчальний процес і готовність до виконання завдань. Вона формує стійкі навчальні звички, сприяє самоконтролю та саморегуляції, а також забезпечує ефективність і результативність освітньої діяльності. Через

мотивацію до навчання реалізується взаємозв'язок між особистими цілями, потребами і зовнішніми вимогами навчального середовища [3].

В. Демиденко мотивацію до навчання розглядає як психологічний механізм, що ініціює, підтримує та спрямовує навчальну активність особи на досягнення освітніх цілей. Вона включає прагнення до оволодіння новими знаннями, розвиток критичного мислення, здатність до аналізу й узагальнення інформації, а також бажання застосовувати знання на практиці. Мотивація до навчання забезпечує послідовність дій, інтенсивність зусиль і стабільність поведінки у навчальному процесі. Вона формує суб'єктивне сприйняття значущості навчальної діяльності, сприяє усвідомленому вибору завдань і стратегій для їх виконання. Через мотивацію до навчання розвиваються когнітивні, емоційні та соціальні компетентності, що визначають успішність навчання та подальшу професійну реалізацію [22].

Як стверджує Є. Іванова, мотивація до навчання має фундаментальне значення у формуванні ефективної навчальної діяльності та розвитку особистості студента. Вона визначає рівень зацікавленості в процесі засвоєння знань, активності та самостійності у виконанні навчальних завдань, а також здатність до тривалого підтримання зусиль для досягнення освітніх цілей. Високий рівень мотивації стимулює глибоке опанування матеріалу, розвиток критичного мислення та прагнення до самовдосконалення, що сприяє формуванню компетентної та професійно зрілої особистості [29].

Мотивація до навчання, як пише О. Мазаненко, також визначає вибір пріоритетів у пізнавальній діяльності, допомагає студенту визначати власні сильні та слабкі сторони, організовувати процес навчання відповідно до власних можливостей та цілей. Вона виступає каталізатором для активної участі у колективних та індивідуальних освітніх проектах, а також формує позитивне ставлення до здобуття знань і розвитку професійних навичок [41].

Крім того, мотивація до навчання має соціальне значення, оскільки, на думку З. Курлянд, сприяє інтеграції студента у навчальне середовище закладу вищої освіти, взаємодії з викладачами та однокурсниками, прийняттю академічних норм та цінностей. Недостатня мотивація може призводити до

пасивності, формалізму у навчанні та низької продуктивності, тоді як адекватно сформована мотивація забезпечує високу якість засвоєння матеріалу та сприяє самореалізації студента в професійній сфері [51].

Вивчення мотивів навчання студентів передбачає комплексний аналіз різноманітних чинників, що впливають на їхню пізнавальну активність та ставлення до освітнього процесу. У науковій літературі виділяють кілька основних груп мотивів, що характеризують як внутрішні, так і зовнішні стимули до навчання, а також їх соціальну та особистісну значущість.

Перш за все, це внутрішні мотиви навчання, які виникають безпосередньо із внутрішніх потреб та інтересів студента. Вони включають прагнення до саморозвитку, оволодіння знаннями та навичками, задоволення від процесу навчання, інтелектуальний та творчий інтерес. Студенти, для яких переважають внутрішні мотиви, демонструють активну пізнавальну діяльність, готовність до самостійного навчання та опанування складних навчальних завдань без зовнішнього стимулювання. Цей тип мотивів формує стійку основу для професійного зростання та самореалізації у майбутній діяльності [57].

Другу групу становлять зовнішні мотиви навчання, які зумовлені впливом соціального середовища та зовнішніх факторів. До них належать прагнення отримати високі оцінки, здобути диплом чи сертифікат, задовольнити очікування батьків, викладачів або навчальної групи, а також прагнення до матеріального забезпечення та соціального престижу. Зовнішні мотиви поділяють на позитивні, коли стимулом є винагорода або соціальне визнання, та негативні, коли діяльність спрямована на уникнення покарання, критики чи соціального осуду. У навчальному процесі вони можуть виступати додатковим стимулом, проте можуть і знижувати інтерес до навчання як процесу пізнання [70].

Особливу групу становлять соціальні мотиви навчання, що відображають орієнтацію на взаємодію з іншими студентами та викладачами, участь у колективних проектах, допомогу оточуючим, а також прагнення до визнання та схвалення в академічному середовищі. Такі мотиви сприяють формуванню здатності до командної роботи, розвитку у студентів комунікативних навичок і відповідальності перед групою [17].

Не менш важливими є індивідуально значущі мотиви, які відображають унікальні цінності та потреби конкретного студента, включаючи реалізацію власних здібностей, досягнення особистих цілей та внутрішнє задоволення від навчання. Цей тип мотивів визначає особистісно орієнтовану навчальну діяльність і забезпечує довготривалу зацікавленість здобувачів освіти у результатах навчання, незалежно від зовнішніх стимулів [3].

Зазначимо, що класифікація мотивів навчання студентів за внутрішнім і зовнішнім походженням, за соціальною та індивідуальною значущістю дає змогу системно оцінювати рівень навчальної мотивації, прогнозувати ефективність навчального процесу та визначати напрямки педагогічного впливу для стимулювання активної пізнавальної діяльності. Такий підхід сприяє формуванню гармонійно розвиненої мотиваційної структури, яка забезпечує не лише академічні результати, а й професійне становлення майбутніх фахівців.

Загалом мотивацію до навчання студентів визначимо як комплекс внутрішніх та зовнішніх психічних стимулів, що спонукають особистість до активного засвоєння знань, розвитку професійних і загальнокультурних компетенцій та самовдосконалення. Вона відображає прагнення студента до пізнавальної діяльності, задоволення від процесу навчання, оволодіння новими навичками та досягнення академічних і професійних цілей. Мотивація до навчання включає як внутрішньо значущі мотиви, що формуються завдяки особистим інтересам, потребам самореалізації та пізнавальній допитливості, так і зовнішні мотиви, пов'язані з оцінкою з боку соціального оточення, престижем, матеріальними винагородами та можливістю професійного зростання.

Слід враховувати, що мотивація до навчання визначає інтенсивність, спрямованість і цілеспрямованість навчальної діяльності здобувача освіти, впливає на вибір стратегій навчання та рівень успішності. Формування високого рівня мотивації до навчання забезпечує активне залучення студентів у навчальний процес, розвиток самостійності, відповідальності та критичного мислення, що є основою подальшого професійного становлення та успішної самореалізації. Таким чином, «мотивація до навчання є ключовим чинником ефективності освітньої діяльності та розвитку особистості студента» [8, с. 41].

Отже, концептуалізація поняття «мотивація до навчання» у зарубіжній та вітчизняній психології демонструє багатогранність підходів до його розуміння та дослідження. Дослідники акцентують увагу на внутрішніх психічних процесах, які спонукають особистість до пізнання, саморозвитку та досягнення академічних і професійних цілей, підкреслюючи роль пізнавальної допитливості, інтересу та автономії у навчальній діяльності. Психологи водночас розглядають мотивацію до навчання як інтегральну характеристику особистості, що включає як внутрішні, так і зовнішні чинники – соціальні, педагогічні та культурні впливи, визначальні для активності та результативності навчання. Окреслено мотивацію до навчання як динамічну, багаторівневу систему стимулів і потреб, яка визначає спрямованість, інтенсивність та сталість пізнавальної діяльності студентів, забезпечуючи розвиток їх професійних компетенцій.

1.2. Вікові та психологічні передумови становлення мотивації до навчання у студентському віці

У умовах трансформації системи вищої освіти та зростання вимог до професійної підготовки особистості особливого значення набуває розуміння того, як формується й розвивається мотивація до навчання у студентському віці, яка визначає здатність молодого людини до саморегуляції, наполегливості, пізнавальної активності та академічної успішності. Студентський період є сенситивним етапом життєвого шляху, коли відбуваються інтенсивні зміни у когнітивній сфері, становленні професійної ідентичності, розвитку рефлексії, формуванні ціннісних орієнтацій і здатності до усвідомленого вибору життєвих стратегій. Проте мотивація до навчання не виникає стихійно, а зумовлюється певними віковими та психологічними передумовами.

Зазначимо, що психологічні особливості студентського віку формуються на основі вікових та соціально-педагогічних закономірностей розвитку особистості і мають важливе значення для навчальної діяльності, професійного становлення та особистісного розвитку молодого людини. Студентський вік, який охоплює приблизно 17–22 роки, характеризується переходом від підліткових

особливостей до дорослішання, що супроводжується значними змінами у когнітивній, емоційній та соціальній сферах. Однією з ключових психологічних особливостей є формування автономності та самостійності. Студенти поступово здобувають здатність приймати рішення без безпосереднього контролю з боку дорослих, що виявляється у плануванні власного навчального процесу, виборі життєвих цілей та професійних пріоритетів [12].

Як доводить Р. Цокур, в студентському віці відбувається інтенсивний розвиток самосвідомості та особистісної ідентичності. Молоді люди активно аналізують власні цінності, переконання та мотивації, порівнюють їх із соціальними очікуваннями. Це сприяє формуванню внутрішньої системи оцінки та самооцінки, яка є основою для вибору життєвих стратегій та професійного шляху. Водночас у студентському віці спостерігається значна емоційна чутливість. Емоційний досвід стає більш насиченим і різноманітним, а здатність до регуляції емоцій формується поступово. З одного боку, це сприяє розвитку емпатії, співпереживання та соціальної адаптивності, а з іншого – може призводити до підвищеної тривожності та схильності до стресових реакцій [75].

Важливим, за словами О. Могилевець, є когнітивний розвиток студентів, який характеризується підвищенням абстрактного та критичного мислення, здатністю до системного аналізу та синтезу інформації, що значною мірою визначає рівень навчальної активності та здатність до самостійного оволодіння новими знаннями. Студенти стають більш здатними планувати свої дії, передбачати наслідки та оцінювати ефективність виконаних завдань. Зростає прагнення до самостійного пізнання, пошуку інформації та вирішення проблем, що стимулює розвиток творчих здібностей та інтелектуальної гнучкості [83].

Соціальна адаптація, як доводить О. Пінська, є ще однією важливою особливістю студентського віку. Молоді люди активно встановлюють нові соціальні контакти, формують коло друзів і партнерів, взаємодіють у групах та колективах, що сприяє розвитку комунікативних навичок, лідерських якостей та здатності до командної роботи. Студенти також починають усвідомлювати соціальні ролі, які вони виконують у різних контекстах, і навчатися балансувати між індивідуальними потребами та очікуваннями оточення [53].

Н. Токарева стверджує, що с психологічному плані студентський вік характеризується прагненням до самореалізації та професійного становлення. Молоді люди активно шукають можливості застосування своїх знань і навичок, оцінюють відповідність обраної спеціальності своїм здібностям та інтересам. Прагнення до самостійної діяльності супроводжується розвитком персональної відповідальності за власні рішення та результати. У цей період формується внутрішня мотивація до навчання, яка проявляється в прагненні до оволодіння знаннями, набуття професійних умінь та досягнення поставлених цілей [70].

На думку Н. Чепелєвої, емоційна та мотиваційна сфери студентів тісно взаємопов'язані. Позитивний емоційний стан сприяє підвищенню мотивації до навчання та активності у професійній підготовці, тоді як стресові ситуації можуть тимчасово знижувати продуктивність та інтерес до навчальної діяльності. Важливим фактором є також розвиток критичної оцінки себе та власних можливостей, що формує здатність до самокорекції, планування навчального процесу та професійного розвитку [79].

О. Шевченко пише, що психологічні особливості студентів включають і розвиток ціннісно-мотиваційних орієнтацій, які визначають пріоритетність навчання, професійної діяльності та особистісного розвитку. У цей період «формується прагнення до творчого самовираження, соціальної значущості та професійного зростання. Також у них спостерігається поступове усвідомлення важливості здорового способу життя, підтримки психоемоційного балансу та розвитку міжособистісних навичок» [81, с. 136].

Іншою характерною рисою М. Ятчук називає формування реалістичного сприйняття світу та власних можливостей. Студенти починають оцінювати не лише потенційні перспективи, а й існуючі обмеження, що сприяє розвитку здатності до адаптації та стратегічного планування. У цьому віці активно розвиваються навички вирішення конфліктів, управління часом та ресурсами, що підвищує ефективність навчальної та соціальної діяльності [85].

Аналіз наукової літератури показує, що становлення мотивації до навчання у студентському віці визначається складним взаємопов'язаним комплексом

вікових та психологічних передумов, кожна з яких відіграє ключову роль у формуванні ефективної навчальної активності.

Так, формування самосвідомості та ідентичності у студентів проявляється через активне визначення життєвих цілей, професійних орієнтирів та власних цінностей, що забезпечує усвідомлений підхід до навчальної діяльності; саме усвідомлення власних сильних і слабких сторін дає змогу студенту обирати навчальні завдання відповідно до власних здібностей, що стимулює внутрішню мотивацію; на цьому етапі відбувається становлення самопізнання, що сприяє критичній оцінці власних знань; інтенсивне осмислення майбутньої професійної ролі підсилює відповідальність за результати навчання [80].

Крім того, як стверджує Г. Радчук, формування ціннісних орієнтирів допомагає студенту визначати пріоритети у навчальній діяльності; ідентичність стає основою для встановлення довгострокових академічних цілей; активне соціальне самовизначення дає змогу краще інтегруватися у студентське середовище та групові навчальні процеси; розвиток моральної та етичної свідомості сприяє усвідомленню відповідальності за власну освіту [65].

Самосвідомість, аналізує В. Роменець, стимулює вибір освітніх стратегій, що відповідають індивідуальним потребам; формування ідентичності впливає на схильність до самостійного навчання; розуміння власних цінностей та цілей підвищує стійкість мотивації у складних навчальних ситуаціях; усвідомлення власної ролі в освітньому процесі зменшує залежність від зовнішнього тиску; і, нарешті, сформована самосвідомість сприяє розвитку внутрішньої мотивації, яка визначає якість і ефективність навчальної діяльності [48].

За словами Л. Копець, розвиток когнітивних здібностей у студентському віці характеризується зростанням здатності до абстрактного мислення, системного аналізу та синтезу інформації, що безпосередньо підвищує ефективність навчальної мотивації; формування аналітичних навичок дає змогу студенту глибше опрацьовувати навчальний матеріал і критично оцінювати його значущість; здатність до узагальнення та класифікації інформації стимулює самостійну організацію знань; розвиток логічного мислення сприяє плануванню навчальної діяльності та ефективному розподілу часу [32].

І. Булах пропонує враховувати, що підвищення когнітивної гнучкості дає змогу адаптуватися до різних освітніх ситуацій; формування здатності до системного аналізу підвищує розуміння взаємозв'язків між теоретичними знаннями та практичними навичками; розвинені когнітивні здібності сприяють активному пошуку нової інформації та самостійній роботі з нею; студенти з розвиненими навичками критичного мислення ефективніше оцінюють власний прогрес. До того ж здатність до синтезу знань стимулює творчий підхід до навчальних завдань; когнітивна зрілість дає змогу об'єктивно оцінювати складність завдань та обирати оптимальні стратегії для їх виконання; вона також підтримує стійкість мотивації у ситуаціях навчальних труднощів; підвищена здатність до концентрації та аналізу інформації дає змогу зосереджуватися на важливих навчальних аспектах; нарешті, розвиток когнітивних здібностей формує основу для ефективної та автономної навчальної діяльності [12].

Переважає самостійності у студентів, пише Л. Долинська, проявляється у здатності брати відповідальність за власне навчання, самостійно планувати освітній процес і приймати рішення щодо навчальних пріоритетів; автономність стимулює внутрішню мотивацію, оскільки студент усвідомлює зв'язок між зусиллями та результатом; формування навичок самостійного вибору завдань підвищує компетентність та впевненість у власних силах; самостійність сприяє розвитку ініціативності та активного залучення до навчального процесу; вона стимулює розвиток стратегічного мислення щодо організації навчальної діяльності; «автономність дає змогу сучасному студенту визначати особистісно значущі цілі та пріоритети у навчанні» [1, с. 29].

Н. Альохіна стверджує, що самостійне прийняття рішень студентами формує відповідальність за власний прогрес; здатність до самоконтролю підтримує дисципліну та регулярність виконання навчальних завдань; автономність забезпечує можливість творчого підходу до виконання завдань; вона сприяє формуванню внутрішньої мотивації та зменшує залежність від зовнішніх стимулів; студенти, що володіють високим рівнем автономії, краще долають труднощі та адаптуються до змін навчальної програми в закладі вищої освіти; самостійність розвиває здатність до саморефлексії та самооцінки;

нарешті, автономність і самостійність є важливими чинниками стійкої мотивації до навчання та формування професійної самореалізації [3].

Розвинене усвідомлення потреб і цінностей у студентів, стверджує М. Вієвська, забезпечує можливість визначати, які знання та компетенції є для них значущими для майбутньої професійної та особистісної самореалізації; це усвідомлення стимулює цілеспрямовану навчальну діяльність та формує пріоритети у виборі навчальних дисциплін; розуміння власних потреб дає змогу ефективніше розподіляти зусилля та ресурси на важливі завдання; усвідомлення цінностей підвищує мотиваційну стійкість та знижує вплив зовнішнього тиску; воно сприяє розвитку етичної відповідальності у навчальному процесі [16].

Здатність оцінювати значущість знань, на думку Є. Іванової, формує критичне мислення студентів та ціннісну орієнтацію у навчанні; усвідомлення потреб стимулює активне включення у навчальну взаємодію з викладачами та однолітками; це також сприяє формуванню внутрішньої мотивації та прагненню до самостійного освоєння знань; розвиток ціннісної рефлексії підсилює усвідомлення професійної відповідальності; розуміння власних освітніх пріоритетів сприяє більш ефективному плануванню навчальної діяльності; усвідомлення значущості компетенцій мотивує до активного опанування практичних навичок; воно формує основу для цілеспрямованого та осмисленого навчання; нарешті, усвідомлення потреб і цінностей створює стабільну основу для професійного та особистісного розвитку студента [29].

За словами В. Крайнюк, сформовані інтереси та пізнавальна допитливість у студентів проявляються через активну зацікавленість до навчального матеріалу, прагнення до пошуку нових знань та розширення власного кругозору; така допитливість стимулює цілеспрямовану навчальну діяльність та підтримує постійний рівень мотивації; розвиток пізнавальних інтересів сприяє активному використанню доступних інформаційних ресурсів, що підвищує ефективність навчання; студент із сформованими інтересами охоче залучається до дискусій, наукових досліджень та проектної діяльності, що сприяє розвитку критичного мислення; пізнавальна активність стимулює самостійний вибір навчальних завдань, орієнтованих на особистісні цінності та професійні цілі [35].

О. Мазаненко аналізує, що інтерес до знань забезпечує глибше засвоєння навчального матеріалу, сприяє формуванню стійких компетенцій та підвищує здатність студентів до інтеграції теоретичних знань із практичною діяльністю; пізнавальна допитливість підтримує активне включення у колективну навчальну діяльність та обмін досвідом із однолітками; вона стимулює творче мислення та розвиток креативності; активний інтерес до пізнання допомагає студенту ефективніше планувати власний освітній маршрут та приймати рішення щодо подальшого навчання; формування стійких інтересів у студентів сприяє вибору додаткових освітніх можливостей, що підвищує якість підготовки [41].

З. Курлянд характеризує пізнавальну допитливість у студентському віці, яка підсилює внутрішню мотивацію, оскільки навчання сприймається як цінний та цікавий процес; вона також сприяє стійкості мотивації в умовах академічних труднощів; нарешті, сформовані інтереси та допитливість забезпечують активну участь сучасного студента у власному освітньому процесі, підвищують його автономність та готовність до саморозвитку [51].

Емоційна зрілість та здатність до саморегуляції, пише А. Шамне, проявляються в умінні студента керувати власними емоціями, контролювати стресові реакції та долати труднощі, пов'язані з навчальною діяльністю; така емоційна зрілість дає змогу підтримувати стійкий рівень мотивації навіть у складних ситуаціях; здатність до саморегуляції сприяє правильному розподілу часу та енергії між навчанням, практичною діяльністю та відпочинком; студент, який володіє самоконтролем, ефективно справляється з навчальними завданнями під тиском термінів та вимог викладачів [70].

Слід враховувати, як доводить Я. Чаплак, що емоційна зрілість формує внутрішню стійкість, яка підтримує мотивацію досягати навчальних цілей, незважаючи на тимчасові невдачі; вона дає змогу адекватно реагувати на критику та оцінювати власні досягнення об'єктивно; здатність до саморегуляції стимулює розумне планування навчального процесу та прийняття ними відповідальних рішень; вона забезпечує розвиток стратегії подолання труднощів та адаптації до нових вимог освітнього середовища [78].

Крім того, за словами Н. Шемигон, емоційна зрілість сприяє позитивній взаємодії з однокурсниками та викладачами, підтримуючи соціально-психологічний комфорт; вона підвищує рівень концентрації та ефективності навчальної діяльності; розвиток самоконтролю та емоційної зрілості забезпечує більш усвідомлену участь у навчальному процесі; студент із високою здатністю до саморегуляції легше інтегрує теоретичні знання з практикою; і, нарешті, емоційна зрілість та саморегуляція формують стійку основу для внутрішньої мотивації та професійної самореалізації [82].

Важливим чинником є розвинена цілеспрямованість і прагнення до самореалізації, які, на думку М. Ятчук, відображаються у наявності чітко визначених навчальних та професійних цілей, які мотивують студента до активного опанування знань і навичок; цілеспрямованість стимулює планування освітньої діяльності та послідовне виконання навчальних завдань; прагнення до самореалізації забезпечує усвідомлення значущості отриманих знань та компетенцій для майбутньої професії [85].

Н. Чепелева пише, що студенти з високим рівнем цілеспрямованості активніше залучаються до науково-дослідницької діяльності та практичних проєктів; вона сприяє розвитку відповідальності за власний прогрес та ефективність навчання; цілеспрямованість формує стійку мотивацію та підвищує самодисципліну; прагнення до самореалізації стимулює творчий підхід до навчальних завдань та пошук нових рішень; воно активізує внутрішню мотивацію, оскільки студент усвідомлює прямий зв'язок між власними зусиллями та результатами [79].

М. Чаїнська стверджує, що розвинена цілеспрямованість підтримує у студентів готовність долати складності та невдачі в навчанні; вона формує активну позицію у навчальному процесі та сприяє самостійній організації освітньої діяльності; прагнення до самореалізації стимулює розвиток ключових компетенцій і професійних навичок; цілеспрямованість підсилює внутрішню зацікавленість у предметі навчання та ефективність засвоєння знань; і, нарешті, розвиток цілеспрямованості та прагнення до самореалізації створює надійну основу для довготривалої академічної мотивації та професійного зростання [77].

До передумов навчальної активності студентів М. Савчин відносить формування відповідальності та внутрішньої мотивації, що характеризується усвідомленням студентом власної ролі у навчальному процесі та здатністю виконувати завдання не лише під зовнішнім контролем, а й керуючись власними переконаннями та прагненням до успіху; відповідальність стимулює організацію навчальної діяльності, підтримку регулярності виконання завдань та самооцінку результатів; вона формує етичну та професійну свідомість щодо важливості якісного засвоєння знань; внутрішня мотивація активізує прагнення до самостійного освоєння інформації та розвитку компетенцій [66].

В. Панок пише, що студенти з високим рівнем внутрішньої мотивації проявляють ініціативу у виборі навчальних завдань і проектів, що відповідають їхнім інтересам; формування відповідальності сприяє усвідомленому прийняттю рішень щодо планування часу та пріоритетів у навчанні; внутрішня мотивація підтримує стійкість у подоланні академічних труднощів і стресових ситуацій; вона підсилює ефективність взаємодії з викладачами та однокурсниками [47].

П. Кряжев наводить дані, що відповідальні студенти закладів вищої освіти охочіше займаються саморозвитком та професійним зростанням; формування внутрішньої мотивації стимулює розвиток у них стратегій самоконтролю та саморегуляції; вона забезпечує активне прагнення до досягнення навчальних та професійних цілей; відповідальність та внутрішня мотивація підвищують здатність до самостійної оцінки власних знань і навичок; і, нарешті, ці передумови є важливими для формування стійкої мотивації до навчання, самореалізації та професійного успіху студента [36].

Отже, психологічні особливості студентського віку проявляються у високій активності у фаховому навчанні та соціальній взаємодії, прагненні до самостійності та самореалізації, розвитку критичного мислення, емоційної регуляції та здатності до адаптації у нових умовах. Цей період життя є ключовим для формування внутрішньої мотивації, професійної ідентичності та комплексного розвитку особистості. Успішне врахування цих психологічних особливостей є необхідною умовою для організації ефективного навчального

процесу, підтримки розвитку професійних компетенцій та забезпечення гармонійного особистісного зростання студента.

1.3. Соціально-психологічні чинники розвитку мотивації до навчання студентів психологів

У сучасному суспільстві, яке потребує висококваліфікованих фахівців із глибоким розумінням людської психіки та здатністю ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами, мотивація до навчання майбутніх психологів набуває особливої значущості, оскільки саме вона визначає рівень професійної підготовленості, здатність до саморозвитку та відповідальність за власну освітню траєкторію. Проте мотивація не формується у вакуумі, а розвивається в контексті взаємодії студента з академічним середовищем, соціальними очікуваннями, професійними перспективами та міжособистісними стосунками, що вказує на необхідність дослідження не лише індивідуально-психологічних, а й соціально-психологічних детермінант цього процесу.

Як доводить О. Зінківська, недостатнє усвідомлення впливу соціального контексту, як-от стилю педагогічної взаємодії, підтримки з боку оточення, професійних рольових моделей чи психологічного клімату в групі, може призводити до зниження навчальної мотивації, формалізму в освітній діяльності та втрати інтересу до майбутньої професії. Саме тому обґрунтування соціально-психологічних чинників розвитку мотивації до навчання студентів психологів є важливим науковим і практичним завданням, що дає змогу не лише глибше зрозуміти механізми динаміки мотиваційної сфери, але й розробити ефективні стратегії підтримки, стимулювання та формування внутрішньої професійної спрямованості в умовах сучасної вищої освіти [27].

Слід враховувати, що професійна діяльність психологів характеризується низкою специфічних особливостей, що відрізняють її від діяльності представників інших професій і обумовлюють особливі вимоги до фахівця.

По-перше, професійна діяльність психологів орієнтована на роботу з людьми, їх психікою, емоціями та поведінкою, що вимагає високого рівня емпатії, чутливості до стану клієнта та здатності до активного слухання.

По-друге, професійна діяльність психологів передбачає систематичне використання наукових знань і теоретичних концепцій, що забезпечує обґрунтованість висновків і рекомендацій, а також розвиток критичного мислення й аналітичних здібностей.

По-третє, значну роль у роботі психолога відіграє конфіденційність та етична відповідальність: спеціаліст повинен дотримуватися професійних норм і стандартів, забезпечувати психологічну безпеку клієнтів та уникати будь-якого негативного впливу на їхню особистість.

По-четверте, діяльність психолога носить переважно консультативний і підтримуючий характер, що вимагає від фахівця високого рівня комунікативних навичок, здатності мотивувати людей до змін та адаптувати підходи залежно від індивідуальних особливостей клієнта.

По-п'яте, професійна практика психолога часто передбачає інтеграцію різних технологій: діагностичних, психотерапевтичних, профілактичних і корекційних, що потребує постійного підвищення кваліфікації.

По-шосте, діяльність психолога відзначається високою когнітивною та емоційною перевантаженістю, оскільки спеціаліст одночасно аналізує психічні процеси, моделює поведінкові стратегії та регулює власний емоційний стан.

По-сьоме, професійна діяльність сучасних психологів включає науково-дослідницьку складову, оскільки для ефективного вирішення практичних завдань необхідне проведення спостережень, анкетування, експериментів та аналізу емпіричних даних.

По-восьме, професійна діяльність психологів також передбачає здатність до прогнозування поведінки та психічних станів клієнтів, що потребує розуміння законів психічної діяльності та особливостей розвитку особистості [47].

Констатуємо, що професійна діяльність психологів поєднує наукову, консультативну, діагностичну та корекційну складові, вимагає високого рівня етичної відповідальності, емоційної стабільності, аналітичного мислення та

комунікативних навичок, а також постійного саморозвитку, що забезпечує ефективність і якість психологічної допомоги та підтримки.

Охарактеризуємо низку соціально-психологічних чинників розвитку мотивації до навчання студентів психологів. Так, важливим чинником є підтримка одногрупників, оскільки вона створює середовище взаємної довіри та психологічного комфорту, що сприяє активному залученню студентів у навчальну діяльність. Взаємодія з колегами стимулює прагнення до досягнення спільних цілей і формує у студентів внутрішнє бажання проявляти активність, що позитивно впливає на інтенсивність навчання. Однокурсники, які демонструють високий рівень пізнавальної активності, виступають для студентів моделлю поведінки, що підтримує саморозвиток та самонавчання.

Крім того, соціальна підтримка допомагає подолати стресові та конфліктні ситуації, що виникають під час засвоєння складних навчальних матеріалів, тим самим зберігаючи мотиваційний ресурс. Участь студентів психологів у групових навчальних та позанавчальних проєктах сприяє розвитку у них почуття відповідальності та ініціативності, що є важливим компонентом мотивації до навчання. Водночас активна взаємодія з однолітками підсилює емоційний зв'язок із навчальною діяльністю, створюючи внутрішнє бажання досягати успіхів не лише для себе, але й для колективу [52].

За словами В. Кутішенко, позитивний соціальний вплив сприяє розвитку у студентів комунікативних навичок та критичного мислення, що підвищує якість усвідомлення навчального матеріалу. В результаті підтримка з боку однолітків формує стійку внутрішню мотивацію, яка визначає активність студента, прагнення до самовдосконалення та готовність долати труднощі під час професійної підготовки. Нарешті, соціальна взаємна підтримка є каталізатором формування внутрішньої мотивації, оскільки забезпечує емоційне підкріплення та стимулює відповідальне ставлення до навчального процесу [39].

Якісні взаємини студентів із викладачами та наставниками як чинник розвитку мотивації до навчання студентів психологів визначають не лише рівень засвоєння знань, а й формування внутрішньої мотивації до навчання, оскільки студент сприймає викладача як джерело професійного та морального орієнтиру.

Конструктивний зворотний зв'язок, який отримує студент від наставника, дає змогу йому усвідомити свої сильні сторони та недоліки, сприяючи розвитку потреби в самовдосконаленні та підвищенні рівня компетентності. Педагогічний вплив викладача не обмежується передачею знань, він стимулює здатність студента до самостійного мислення, планування власної навчальної діяльності та прогнозування результатів. Позитивні взаємини з наставниками формують у студентів довіру до навчального процесу та розвивають готовність брати на себе відповідальність за результати діяльності [3].

Крім того, професійна підтримка викладачів мотивує студентів до участі у науково-дослідницьких та практичних проектах, що безпосередньо розширює їх професійний потенціал. У процесі регулярної взаємодії зі студентами наставники виступають як соціальні моделі поведінки, демонструючи цінності професії та спрямовуючи особистісний розвиток. Висока доступність викладача для консультацій та порад створює сприятливі умови для формування стабільної мотивації, оскільки студент відчуває підтримку та стимулюється до навчальних досягнень. Важливим аспектом є також педагогічна емпатія, яка дає змогу враховувати індивідуальні особливості кожного студента і сприяє персоналізації мотиваційного стимулу. Тому взаємини з наставниками та викладачами становлять комплексний механізм соціально-психологічного впливу на мотивацію до навчання, забезпечуючи її стійкість та ефективність [49].

Серед чинників розвитку мотивації до навчання студентів психологів – колектив студентів, який відіграє ключову роль у формуванні мотиваційної сфери через механізми соціальної оцінки, оскільки індивід прагне відповідати очікуванням групи та підтримувати позитивний імідж у своїх однолітків. Визнання колективом досягнень студента підсилює його внутрішню мотивацію та стимулює прагнення до подальших успіхів, формуючи позитивний зворотний зв'язок. Невідповідність очікуванням групи може виступати як фактор мотиваційного тиску, що спонукає студента до корекції власної поведінки та підвищення навчальної активності. Колективні цінності та стандарти визначають рамки допустимої поведінки та сприяють розвитку відповідальності, дисципліни та професійної етики, що є важливими компонентами мотивації до навчання.

Н. Побірченко пише, що взаємне порівняння результатів діяльності у колективі дає змогу студентам оцінювати власні можливості та визначати пріоритети розвитку компетенцій. Крім того, відчуття приналежності до колективу сприяє інтеграції особистісних цінностей із соціальними нормами, що стимулює цілеспрямовану навчальну поведінку. Колективна підтримка та взаємна конкуренція створюють умови для розвитку мотиваційної автономії, коли студент прагне досягти високого рівня успішності не лише для зовнішньої оцінки, а й для самоствердження. Важливим аспектом є також соціальне порівняння, яке дає змогу студенту визначити власний рівень підготовки та скорегувати стратегії навчання. На її думку, «роль навчального колективу як джерела соціальної оцінки формує мотиваційний клімат, у якому студент розвиває свої навчальні та професійні компетенції» [54, с. 584].

Соціальні стандарти та професійні норми як чинник розвитку мотивації до навчання студентів психологів виступають як механізм соціалізації студентів у професійне середовище, спрямовуючи їх поведінку на відповідність очікуванням професійної спільноти. Усвідомлене прийняття цих норм формує внутрішній регулятор поведінки, який визначає стійкі мотиви до навчання та професійного розвитку. Студенти, які орієнтуються на загальноприйняті професійні стандарти, демонструють підвищену відповідальність та самоконтроль у виконанні навчальних і практичних завдань.

На думку К. Фоменко, виконання професійних норм стимулює розвиток ціннісного ставлення до майбутньої професії, оскільки студент усвідомлює, що рівень його компетентності безпосередньо впливає на якість психологічної допомоги. Сприйняття ними норм як власних внутрішніх цінностей сприяє виникненню мотивації внутрішньої, автономної, яка не залежить від зовнішнього контролю чи оцінок. Крім того, професійні стандарти виконують функцію орієнтира у виборі стратегій навчальної діяльності та пріоритетів саморозвитку, допомагаючи студенту визначати найбільш ефективні шляхи набуття компетентностей [72].

О. Шевченко доводить, що соціальні норми також забезпечують механізм корекції поведінки у разі відхилень, сприяючи формуванню стабільної мотивації

досягнення високих результатів. Відповідність цим нормам дає змогу студентам інтегрувати власні цінності з цінностями професії, що підвищує якість особистісної ідентифікації зі спеціальністю. Таким чином, соціальні стандарти та професійні норми є структуроутворюючим чинником мотивації, що визначає спрямованість, послідовність і сталість навчальної активності [81].

Формування ціннісних орієнтацій у студентів психологів як чинник розвитку мотивації до навчання студентів психологів забезпечує інтеграцію особистісних та професійних пріоритетів, що безпосередньо впливає на мотивацію до навчання. Усвідомлене визначення значущості майбутньої професійної діяльності стимулює прагнення до глибокого оволодіння знаннями та розвиток практичних умінь. Ціннісні орієнтації формують основу для довгострокових мотиваційних стратегій, оскільки студент починає сприймати навчання як інструмент реалізації власних життєвих і професійних цілей. Розвиток таких орієнтацій істотно сприяє самостійності у прийнятті рішень, що визначають навчальний та професійний шлях студентів, а також формує їх внутрішню відповідальність за результати діяльності [86].

Крім того, високий рівень ціннісної інтеграції, доводить Н. Шемигон, дає змогу студенту оцінювати соціальні, етичні та професійні аспекти своєї діяльності, стимулюючи розвиток мотивації самовдосконалення. Процес формування ціннісних орієнтацій безпосередньо пов'язаний із педагогічним впливом викладачів, участю у практичних проєктах та активним соціально-професійним досвідом. Усвідомлення значущості професії психолога у суспільстві підвищує прагнення студентів досягати професійної компетентності та підкріплює їх внутрішню мотивацію. В умовах позитивної ціннісної орієнтації студенти проявляють більш високу емоційне залучення у навчальний процес і демонструють ініціативність у самостійному навчанні [82].

Серед чинників розвитку мотивації до навчання студентів психологів виділяють моделювання ними професійних ролей через спостереження за досвідченими психологами або участь у практичних проєктах дає змогу студентам відчувати специфіку професійної діяльності та усвідомити необхідні компетенції. Таке моделювання створює психологічну репетицію майбутньої

професії, сприяючи формуванню адекватних очікувань і реалістичного уявлення про власні можливості. Студенти, які беруть участь у рольових іграх чи професійних симуляціях, набувають досвіду ухвалення рішень у складних ситуаціях, що стимулює розвиток самостійності та відповідальності.

Активна участь у моделюванні ролей, пише І. Булах, сприяє підвищенню внутрішньої мотивації, оскільки студент бачить результат своєї діяльності у конкретному соціальному контексті. Процес моделювання дає змогу інтегрувати теоретичні знання з практичними навичками, формуючи цілісну систему професійної компетентності. Крім того, позитивні приклади наставників або старших колег виконують роль соціальних стимулів, що підсилюють прагнення до професійного самовдосконалення. Участь у таких заходах сприяє розвитку креативного мислення, критичної оцінки власної діяльності та прагнення до вдосконалення професійних умінь. Моделювання професійних ролей також формує у студентів стійку мотивацію до навчання, оскільки вони сприймають себе як активних учасників професійного середовища. В результаті, цей чинник є важливим для розвитку професійної ідентичності та внутрішньої мотивації студентів психологів в закладі вищої освіти [12].

Довіра, відкритість і взаємна підтримка у навчальній групі як чинник розвитку мотивації до навчання студентів психологів створюють середовище, яке сприяє підвищенню мотивації студентів до навчання та активному включенню у процес засвоєння знань. Позитивна атмосфера у групі зменшує психологічний дискомфорт, що виникає під час оволодіння складними навчальними матеріалами, і сприяє формуванню стійкої мотивації до самостійного навчання. Коли студент відчуває, що його думка цінується та враховується колективом, він демонструє більшу готовність до співпраці та творчого підходу до навчальних завдань.

За словами М. Левченко, довіра у групі стимулює розвиток навичок взаємодії, емпатії та колективного прийняття рішень, що позитивно впливає на внутрішню мотивацію. Взаємна підтримка сприяє підвищенню впевненості у власних можливостях і розвитку почуття соціальної відповідальності, що підсилює прагнення досягати академічних та професійних результатів.

Соціально-психологічна атмосфера навчальної групи формує умови для розвитку саморегуляції, критичного мислення та ініціативності, що є невід'ємними компонентами мотивації до навчання. Відкрита атмосфера дає змогу студентам активно обговорювати проблеми, ставити запитання та шукати альтернативні рішення, підвищуючи рівень залучення у навчальний процес. Позитивний клімат сприяє формуванню у студентів ціннісного ставлення до навчання як до засобу професійного та особистісного розвитку [1].

Такий чинник розвитку мотивації до навчання студентів психологів, як конструктивне оцінювання навчальних досягнень студентів, включає похвалу, визнання успіхів і доброзичливу критику та стимулює розвиток внутрішньої мотивації та сприяє самовдосконаленню. Студенти, що отримують позитивний зворотний зв'язок, усвідомлюють свої компетентності, що підвищує прагнення до подальших академічних та професійних успіхів. Похвала за виконання завдань формує у студентів емоційне задоволення від навчальної діяльності, що підтримує їх активність та ініціативність. Конструктивна критика, що надається в процесі оцінювання, стимулює розвиток аналітичного мислення та здатності до саморефлексії, що є важливими компонентами професійної підготовки.

За словами І. Андрійчук, регулярне оцінювання сприяє усвідомленню студентом своїх сильних та слабких сторін, що дає змогу коригувати навчальні стратегії та визначати пріоритети розвитку. Визнання досягнень підсилює почуття компетентності та самоповаги, що є значущим мотиватором для підтримання високої навчальної активності. Позитивне оцінювання створює систему соціального підкріплення, яка інтегрує внутрішню мотивацію з зовнішнім стимулом, підвищуючи ефективність навчального процесу. Такий підхід дає змогу студентам розвивати відповідальність за результати своєї діяльності та усвідомлювати важливість професійних навичок. В цілому, позитивне оцінювання результатів є дієвим механізмом підтримки і розвитку мотивації до навчання у студентів психологів [4].

Усвідомлення соціальної значущості професії психолога як чинник розвитку мотивації до навчання формує внутрішню мотивацію студентів, оскільки вони розуміють, що їхня діяльність безпосередньо впливає на життя та

благополуччя інших людей. Це також сприяє формуванню високого рівня відповідальності та прагнення досягати професійної компетентності, оскільки студент усвідомлює соціальні наслідки своєї роботи. Високий рівень цінності професійного внеску стимулює розвиток стійкої мотивації до навчання та активної участі у практичних проектах і дослідженнях. Усвідомлення важливості професійної діяльності для суспільства підвищує прагнення до саморозвитку, вдосконалення навичок та постійного оновлення знань. Така мотивація активізує здатність студента до самостійного аналізу та оцінки власних професійних досягнень, що сприяє ефективному самовдосконаленню [31].

Студенти, які розуміють цінність своєї професії, проявляють більш високу емоційне залучення у навчальний процес та готовність долати труднощі під час оволодіння професійними компетенціями. Соціальна значущість професії формує у студентів почуття професійної гордості та самоповаги, що посилює внутрішню мотивацію досягнення. Вона також визначає пріоритети у виборі напрямів навчальної діяльності та спеціалізацій, оскільки студент прагне отримати ті знання та навички, які матимуть найбільший соціальний ефект. У комплексі соціальна значущість професії психолога виступає вагомим чинником формування стійкої та внутрішньо мотивованої навчальної активності студентів.

Наявність конкурентного середовища серед студентів як чинник розвитку мотивації до навчання створює соціальний стимул для підвищення особистих досягнень та розвитку професійних умінь. Спостереження за успішними колегами виступає моделлю для наслідування, що формує прагнення досягти високих результатів у навчанні та практичній діяльності. Конкуренція мотивує студентів планувати навчальний процес, визначати пріоритети та розподіляти ресурси для досягнення максимального ефекту. Вона також стимулює розвиток ініціативності, самостійності та здатності до швидкого прийняття рішень, що безпосередньо впливає на якість професійної підготовки [41].

О. Киричук пише, що позитивний приклад успішних студентів створює емоційне підкріплення, формуючи у них внутрішнє бажання досягти схожих результатів. Конкурентне середовище дає змогу таким студентам оцінити власні можливості та визначити точки зростання, що підсилює прагнення до

самовдосконалення. Участь у змаганнях, проєктах або презентаціях розвиває мотивацію досягнення та підвищує впевненість у власних силах. Система позитивних стимулів, що створюється в умовах здорової конкуренції, сприяє активному розвитку професійних і пізнавальних навичок. Загалом, конкурентне середовище та приклади успішних студентів формують стійку внутрішню мотивацію, яка підкріплюється соціальними механізмами оцінки [48].

Отже, соціально-психологічні чинники формують внутрішню мотивацію студентів психологів, забезпечуючи їх ефективне навчання в закладі вищої освіти та професійне зростання. Підтримка однолітків і конструктивна взаємодія з викладачами стимулюють активність, самостійність і критичне мислення. Навчальний колектив і професійні норми задають стандарти поведінки, ціннісні орієнтири та моделі професійних ролей. Позитивна атмосфера, соціальне визнання та приклади успіху підсилюють внутрішнє прагнення до досягнень, компетентності й самовдосконалення, що забезпечує стійку мотивацію студентів психологів та умови для професійної самореалізації.

Висновок до розділу 1

1. Концептуалізація поняття «мотивація до навчання» у зарубіжній та вітчизняній психології демонструє багатогранність підходів до його розуміння. Мотивацію до навчання визначено як динамічну, багаторівневу систему стимулів і потреб, яка визначає спрямованість, інтенсивність та сталість пізнавальної діяльності студентів, забезпечуючи розвиток їх професійних компетенцій. Дослідники переважно акцентують увагу на внутрішніх психічних процесах, які спонукають особистість до пізнання, саморозвитку та досягнення академічних і професійних цілей, підкреслюючи роль пізнавальної допитливості, інтересу та автономії у навчальній діяльності.

2. Психологічні особливості студентського віку проявляються у високій активності у навчанні та соціальній взаємодії, прагненні до самостійності та самореалізації, розвитку критичного мислення, емоційної регуляції та здатності до адаптації у нових умовах. Цей період життя є ключовим для формування

внутрішньої мотивації, професійної ідентичності та комплексного розвитку особистості. Успішне врахування цих психологічних особливостей є необхідною умовою для організації ефективного навчального процесу, підтримки розвитку професійних компетенцій та забезпечення особистісного зростання студента.

3. Соціально-психологічні чинники формують внутрішню мотивацію студентів психологів, забезпечуючи їх ефективне навчання в закладі вищої освіти та професійне зростання. Підтримка однолітків і конструктивна взаємодія з викладачами стимулюють активність, самостійність і критичне мислення. Позитивна атмосфера, соціальне визнання та приклади успіху підсилюють внутрішнє прагнення до досягнень, компетентності й самовдосконалення, що забезпечує стійку мотивацію студентів психологів та умови для професійної самореалізації, а навчальний колектив і професійні норми задають стандарти поведінки, ціннісні орієнтири та моделі професійних ролей. Конкурентне середовище та приклади успішних студентів формують стійку внутрішню мотивацію, яка підкріплюється соціальними механізмами оцінки.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ

2.1. Організація та діагностичний інструментарій дослідження особливостей мотивації до навчання студентів психологів

У контексті зростання вимог до професійної компетентності фахівців особливого значення набуває вивчення мотивації до навчання студентів психологів як чинника їх академічної успішності та подальшої професійної самореалізації. Об'єктивне розуміння мотиваційної сфери зумовлює потребу в організації емпіричного дослідження, що передбачає обґрунтування валідного та надійного психодіагностичного інструментарію.

Так, для дослідження особливостей мотивації до навчання студентів психологів використано такий діагностичний інструментарій:

1. Методика діагностики мотиваційної структури особистості В. Мільмана.
2. Методика діагностики мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана.
3. Методика діагностики мотивації навчання у ВНЗ Т. Ільїної.
4. Орієнтаційно-діагностична анкета спрямованості інтересів-2 (ОДАСІ-2).
5. Методика діагностики мотивація до успіху та уникнення невдачі А. Реана (Додаток А).

Зокрема, одним із ключових інструментів стала методика діагностики мотиваційної структури особистості В. Мільмана, яка дала змогу дослідити глибинні мотиваційні тенденції, що лежать в основі освітньої діяльності майбутніх психологів. Перевагою інструмента є визначення семи ключових мотиваційних напрямів, які формують цілісну структуру особистісної мотивації та дозволяють інтерпретувати результати у контексті навчальної діяльності.

Студентам-психологам запропоновано 14 тверджень, пов'язаних із життєвими прагненнями, цінностями та пріоритетами в навчальній діяльності. Кожне твердження містило 8 можливих відповідей, що відображали різні

варіанти мотиваційної орієнтації. Кожен варіант оцінювався за п'ятибальною шкалою узгодженості: «++» – повністю згоден; «+» – скоріше згоден; «=» – залежить від ситуації; «-» – не згоден; «?» – важко відповісти. Учасники повинні були відповідати швидко та інтуїтивно, не обговорюючи твердження між собою, що дозволяло зафіксувати спонтанні мотиваційні установки. Середній час діагностики склав 20 хв., що оптимально для збереження концентрації уваги.

Методика діагностики мотиваційної структури особистості В. Мільмана виявляє такі компоненти мотивації:

1. Мотивація життєзабезпечення (Ж) – орієнтація на базову стабільність, матеріальну безпеку, задоволення базових потреб, що може знижувати внутрішню мотивацію до навчання, але посилювати зовнішню.

2. Мотивація комфорту та безпеки (К) – прагнення створити зручні умови життя й діяльності, уникати стресу; у навчанні проявляється як потреба в структурованості, прогнозованості, психологічній підтримці.

3. Статусно-престижна мотивація (С) – бажання отримувати соціальне визнання, авторитет, підвищувати статус; у студентів психологів може стимулювати досягнення високих результатів і участі в професійних заходах.

4. Мотивація спілкування (О) – потреба у взаємодії з групою, дотриманні соціальних норм; впливає на включення у навчальні дискусії, групові проєкти, професійну комунікацію.

5. Мотивація загальної активності (Д) – енергійність, ініціативність, готовність діяти в різних сферах; сприяє високій навчальній працездатності та участі в додатковій діяльності.

6. Мотивація творчої активності (ДР) – прагнення реалізовувати здібності у творчих формах; важлива для студентів психологів, оскільки професія вимагає креативності, гнучкого мислення, уміння знаходити нестандартні рішення.

7. Мотивація соціальної (громадської) корисності (ОД) – орієнтація на допомогу іншим, участь у суспільно значущій діяльності; є ключовим показником розвитку професійної ідентичності психолога.

Отримані дані дозволяють не лише визначити домінуючі мотиви, але й встановити, які саме мотиваційні компоненти підсилюють або, навпаки,

гальмують навчальну активність. Наприклад, високий рівень статусної чи соціально-корисної мотивації може сприяти професійному саморозвитку, тоді як надмірна орієнтація на комфорт може формувати уникнення складних завдань. Тому методика В. Мільмана виступає важливим елементом діагностики, що забезпечує аналіз структури мотивації студентів психологів, враховуючи як внутрішні, так і зовнішні джерела спонукання до навчання.

Для дослідження мотиваційних особливостей студентів психологів до навчання застосовано й методику діагностики мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана, яка дає змогу комплексно оцінити рівні внутрішньої та зовнішньої мотивації у навчальній і професійній сфері. Основою цієї методики є теоретична концепція, що розрізняє внутрішню мотивацію, яка спонукає до діяльності заради процесу її виконання, та зовнішню мотивацію, що визначається зовнішніми стимулами і умовами, такими як соціальне визнання, матеріальне заохочення або уникнення негативних наслідків.

Процедура дослідження передбачає анкетування студентів, під час якого респондентам пропонується оцінити значущість різних мотивів професійної діяльності за п'ятибальною шкалою, що дає змогу кількісно виміряти рівень мотивації у різних її проявах. Після збору даних здійснюється обчислення показників трьох типів мотивації: внутрішньої мотивації (ВМ), зовнішньої позитивної мотивації (ЗПМ) та зовнішньої негативної мотивації (ЗНМ).

Зокрема, внутрішня мотивація відображає прагнення студента до оволодіння знаннями та професійними навичками заради самої діяльності, її цікавості та розвитку особистості. Зовнішня мотивація формується під впливом зовнішніх факторів, таких як потреба в матеріальному винагородженні, соціальному визнанні або уникненні покарання за невиконання навчальних чи професійних обов'язків. Зовнішні мотиви поділяються на позитивні та негативні: зовнішня позитивна мотивація стимулює діяльність через очікувані винагороди або заохочення, тоді як зовнішня негативна мотивація спонукає до дії внаслідок страху перед покаранням або небажаними наслідками, що часто робить її менш ефективною і більш виснажливою для суб'єкта.

Мотиваційний комплекс особистості визначається співвідношенням цих трьох видів мотивації та дає змогу виділити типи мотиваційних профілів студентів. До оптимальних мотиваційних комплексів відносяться ситуації, коли переважає внутрішня мотивація з одночасним впливом зовнішньої позитивної мотивації, наприклад $BM > ЗПМ > ЗНМ$ або $BM = ЗПМ > ЗНМ$, що свідчить про збалансовану мотиваційну структуру та здатність студента до саморозвитку, активного засвоєння навчального матеріалу і творчого підходу до навчання.

Зазначимо, що неоптимальними є комплекси, у яких зовнішня негативна мотивація домінує над іншими типами, наприклад $ЗНМ > ЗПМ > BM$, оскільки вони характеризуються високою залежністю від зовнішніх обставин, низькою внутрішньою активністю та менш ефективним засвоєнням знань і професійних навичок. Такий профіль мотивації вимагає цілеспрямованої корекції та розвитку внутрішньої мотивації шляхом активного залучення студентів до самостійної пізнавальної діяльності, створення умов для усвідомлення значущості навчання та формування інтересу до професійної діяльності.

Загалом методика діагностики мотивації професійної діяльності К. Замфір дає змогу не лише оцінити інтенсивність та спрямованість мотивів студентів психологів, а й виявити слабкі сторони мотиваційного профілю, що є важливим для розробки програм розвитку навчальної мотивації, стимулювання професійної самосвідомості та корекції навчальної поведінки на ранніх етапах підготовки майбутніх фахівців. Її використання дає змогу структурувати індивідуальні профілі студентів і на підставі отриманих даних визначати ефективні педагогічні та соціально-психологічні заходи для підвищення мотивації до навчання та формування внутрішньої активності.

Для комплексного дослідження мотивації студентів психологів до навчальної діяльності у вищому навчальному закладі використовується методика діагностики мотивації навчання у ВНЗ, розроблена Т. Ільїною. Дана методика передбачає оцінку трьох основних складових мотивації: «отримання знань», «оволодіння професією» та «отримання диплому»:

1. Шкала «отримання знань» – спрямована на виявлення прагнення студента під час навчання активно оволодівати новими знаннями, досліджувати навчальний матеріал, розвивати пізнавальні інтереси та інтелектуальні здібності.

2. Шкала «оволодіння професією» – фіксує рівень мотивації студента до набуття практичних умінь і навичок, що будуть необхідними для майбутньої професійної діяльності психолога, і включає оцінку ставлення до професійного навчання як засобу саморозвитку та самореалізації.

3. Шкала «отримання диплому» – дає змогу визначити прагнення до формального завершення навчання, яке характеризується бажанням студента отримати диплом незалежно від рівня особистої зацікавленості у змісті навчання або професійних навичках, а також схильністю шукати обхідні шляхи під час виконання контрольних завдань.

Для того, щоб забезпечити маскування справжньої мети дослідження та мінімізувати вплив соціально бажаних відповідей, у структурі опитувальника було включено ряд фонових тверджень, які в подальшій обробці не аналізуються. Хоч методика містить 50 тверджень, практичне значення мають лише 16 із них: 5 тверджень віднесено до шкали «отримання знань», 6 тверджень – до шкали «оволодіння професією» та 5 тверджень – до шкали «отримання диплому». Водночас максимальні бали, які можна набрати за шкалою «отримання знань», становлять 12,6, а за двома іншими шкалами – по 10 балів.

Для спрощення порівняння результатів за різними шкалами та приведення їх до уніфікованої десятибальної шкали нами було застосовано коефіцієнт корекції $k = 1,26$ для шкали «отримання знань». Це дозволило забезпечити більш зручне порівняння результатів та оцінку мотиваційної структури студентів у цілісному вигляді. Таке уточнення також підвищило точність інтерпретації отриманих даних і дозволило виділити закономірності у співвідношенні різних типів мотиваційної спрямованості студентів психологів.

Особливу увагу в дослідженні мотивації за цією методикою приділено аналізу шести запитань опитувальника, які безпосередньо відображають мотиваційну сферу особистості студента, зокрема її актуалізаційну складову (№№ 8, 18, 19, 35, 40, 42). Ці запитання дозволяють оцінити рівень особистісної

зацікавленості у навчанні, усвідомлення значущості навчальної діяльності, прагнення до самостійного набуття знань та розвиток професійних навичок. Аналіз відповідей на ці запитання забезпечує глибоке розуміння індивідуальної структури мотивації студента та дає змогу виділити специфічні тенденції у формуванні навчальної активності.

Загалом використання методики діагностики мотивації навчання у ВНЗ у контексті дослідження студентів психологів дає можливість не лише кількісно оцінити рівень внутрішньої та зовнішньої мотивації, а й зіставити прагнення до оволодіння знаннями з бажанням набуття професійних компетентностей та формальним завершенням навчання. Отримані результати дозволяють будувати програми розвитку навчальної мотивації, спрямовані на стимулювання внутрішньої активності студентів, підвищення їх професійної самосвідомості та забезпечення успішної адаптації до вимог майбутньої професійної діяльності.

Методика «Орієнтаційно-діагностична анкета спрямованості інтересів-2» (ОДАСІ-2) є ефективним інструментом для комплексного вивчення характеру та специфіки навчальних і професійних інтересів студентів, що дає змогу визначити їх мотиваційний профіль щодо різних напрямів пізнавальної та практичної діяльності. Анкета складається з аркушів запитань, які структуровані у сімнадцять груп інтересів, що охоплюють ключові сфери знань та діяльності людини. До цих груп належать природничі науки, технічні дисципліни, гуманітарні та педагогічні напрями, підприємницька діяльність, військова справа, спорт, сфера обслуговування, мистецтво, медицина та психологія, що дає змогу всебічно оцінити навчальні та професійні нахили студентів.

Зазначимо, що кожна група інтересів відповідає певній сфері знань і діяльності, що традиційно використовуються у навчальному процесі вищих навчальних закладів та у позааудиторній практичній діяльності. Хоча зазначені групи не охоплюють усіх можливих напрямів пізнавальної активності особистості, вони дозволяють виявити домінуючі інтереси та пріоритети, що формують мотиваційну спрямованість студента-психолога. Запитання на бланку організовані так, що кожен блок із сімнадцяти пунктів повторюється, проте

подається в іншій інтерпретації, що забезпечує багатогранний підхід до оцінки інтересів та дає змогу аналізувати їх прояв у різних ситуаціях та контекстах.

Обробка результатів ОДАСІ-2 передбачає подвійний підхід: кількісний і якісний аналіз. Кількісний аналіз здійснюється за допомогою підрахунку «плюсів» у вертикалі, що відображає інтенсивність прояву інтересу кожного студента до конкретного напрямку. Якісний аналіз базується на специфічному підборі запитань та їхньому розташуванні за номерами, що дає змогу оцінити структуру інтересів, рівень усвідомленості власних нахилів та мотиваційної активності особистості. Така комплексна обробка даних забезпечує можливість визначити загальну орієнтацію студента-психолога на здобуття знань, його прагнення до розвитку компетенцій та здатність до практичного застосування отриманої інформації у різних сферах діяльності.

Методика ОДАСІ-2 дає змогу комплексно оцінити різноманітні сфери інтересів студентів, які відображають їхні пізнавальні нахили та потенційні мотиваційні пріоритети. Природничі науки, до яких належать фізика, хімія, біологія та географія, характеризуються орієнтацією на формування логічного мислення, системного сприйняття світу та здатності до аналітичного узагальнення фактів. Технічні напрями, такі як електро- та радіотехніка, а також інженерна діяльність, спрямовані на розвиток практичних умінь, навичок проектування та технічного конструювання, що стимулює прагнення до оволодіння конкретними професійними компетенціями.

Гуманітарні дисципліни та філологія формують у студентів здатність до критичного аналізу соціальних явищ, розвиток мовної та комунікативної компетентності, а також спонукають до усвідомлення культурних цінностей і соціальної відповідальності. Мистецтво та педагогіка як окремі сфери пізнавальних інтересів забезпечують розвиток емоційної чутливості, творчого потенціалу, а також формують навички взаємодії з людьми, що є надзвичайно важливим для студентів – майбутніх психологів.

Сфера психології в методиці відображає професійні інтереси, пов'язані з вивченням поведінки людини, розвитком емпатії, здатністю до дієвого аналізу психічних процесів та соціальної взаємодії, що безпосередньо пов'язано з

формуванням професійної мотивації студентів психологів. Підприємницька діяльність та бізнес сприяють розвитку організаційних навичок, стратегічного мислення та відповідальності за прийняті рішення, тоді як сфера обслуговування акцентує увагу на міжособистісній взаємодії, здатності до професійного співробітництва та етичних принципах взаємин.

Військова справа як сфера інтересів стимулює розвиток дисципліни, самоконтролю, стійкості до стресових ситуацій та відповідальності за колективні результати. Спорт, у свою чергу, формує цілеспрямованість, волю до досягнень, здатність до самодисципліни та підтримки фізичного і психічного здоров'я. Оцінка інтересів у цих сферах дає змогу всебічно проаналізувати мотиви навчання, їх зв'язок з професійним самовизначенням та виявити домінуючі спрямованості, які можуть слугувати основою для розробки індивідуальних та групових стратегій підвищення мотивації студентів психологів.

Особливо важливо, що методика дає змогу виявити специфічні прояви інтересів студентів психологів у таких напрямках, як педагогіка, психологія та соціальні науки, що є критично важливим для формування мотивації до навчання та професійного самовизначення. Аналіз результатів за допомогою ОДАСІ-2 дає змогу порівнювати індивідуальні профілі студентів, виявляти потенційні резерви розвитку мотиваційної сфери, визначати напрями корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на підвищення їх внутрішньої мотивації.

Загалом ОДАСІ-2 виступає важливим діагностичним інструментом, який дає змогу не лише оцінити інтереси студентів у широкому спектрі навчальних та професійних сфер, але й забезпечує основу для формування програм розвитку мотивації до навчання, сприяє активізації пізнавальної діяльності та ефективному професійному самовизначенню.

Для вивчення мотивів навчальної активності студентів спеціальності 053 Психологія також було використано методику діагностики мотивації успіху та уникнення невдач А. Реана. Вказана методика застосовується для виявлення того, який тип мотивації домінує у студентів у навчальній діяльності: орієнтація на досягнення позитивного результату або схильність уникати можливих помилок і відповідальності. Для дослідження мотивації майбутніх психологів

дана методика є особливо релевантною, оскільки специфіка їхньої професійної підготовки передбачає високий рівень внутрішньої активності, ініціативності, здатності діяти в умовах невизначеності та брати на себе відповідальність за результати власної навчальної та професійної діяльності. Перевагою методики є її простота, швидкість проведення (5–7 хвилин), об'єктивність підрахунку результатів та висока валідність для освітнього середовища. Вона забезпечує можливість як індивідуальної, так і групової діагностики, що робить її ефективною для аналізу навчальної мотивації у студентських групах.

Інструментарій являє собою опитувальник із 20 тверджень, кожне з яких відображає певний аспект мотиваційної сфери: ставлення до складних завдань, здатність до планування, наполегливість, реакцію на перешкоди, ініціативність, рівень самоконтролю та цілеспрямованості. Відповідь на кожне твердження подається у формі «так» або «ні», причому інструкція наголошує на необхідності швидкого реагування без тривалих роздумів, оскільки саме перша спонтанна відповідь вважається найбільш достовірною та відображає реальні мотиваційні установки респондента – майбутнього психолога.

Структура методики побудована таким чином, що кожне твердження має однозначне віднесення до мотивації успіху або до мотивації уникнення невдач. У ключі до тесту визначено, які відповіді («так» або «ні») відповідають кожному типу мотивації. За кожний збіг із ключем нараховується 1 бал, після чого підраховується загальна кількість балів (від 0 до 20). Отриманий показник дозволяє визначити домінуючий тип мотивації: 1–10 балів – переважає мотивація уникнення невдач: студенти орієнтовані на безпеку, намагаються уникати відповідальності, бояться помилок, їхня активність має захисний характер; 11–20 балів – домінує мотивація успіху: студенти прагнуть досягнень, проявляють ініціативу, готові докладати зусиль, реалізують довгострокові цілі, здатні діяти в умовах стресу, зберігають наполегливість у разі труднощів.

У контексті дослідження мотивації до навчання студентів психологів дана методика дозволяє не лише визначити загальний мотиваційний рівень, а й виявити психологічні механізми регуляції навчальної поведінки. Наприклад, студенти з мотивацією успіху зазвичай характеризуються високою навчальною

активністю, участю у проєктах, наукових заходах, прагненням до професійного та особистісного зростання. Натомість студенти з мотивацією уникнення невдач частіше демонструють тривожність, невпевненість у власних силах, відмову від складних завдань, зниження внутрішньої мотивації та залежність респондентів від зовнішнього контролю.

На основі узагальнення даних усіх використаних діагностичних методик виділено три рівні сформованості мотивації до навчання студентів психологів.

1. Низький рівень мотивації до навчання – такі студенти демонструють слабку зацікавленість до навчального процесу та обмежену готовність до самостійної роботи. Цей рівень характеризується мінімальним проявом мотивів отримання знань, оволодіння професією та отримання диплому. Студенти рідко проявляють ініціативу, віддають перевагу формальному виконанню завдань, а мотивація часто визначається зовнішніми чинниками: прагненням уникнути негативних наслідків, бажанням задовольнити очікування інших (батьків, викладачів), або оцінками, а не інтересом до змісту навчання. Студенти характеризуються низькими оцінками внутрішніх мотивів – як індивідуально значущих, так і соціально значущих. Зовнішні негативні мотиви, такі як тиск з боку батьків чи очікування оточення, можуть тимчасово стимулювати активність, проте вона не носить стійкого характеру. Така мотиваційна структура не забезпечує самостійного освоєння знань і розвитку професійних компетенцій, а здебільшого спрямована на формальне виконання навчальних обов'язків.

2. Середній рівень мотивації до навчання – такі студенти проявляють помірну активність у навчальному процесі та здатні до самостійного опанування знань, але не завжди проявляють стійкий інтерес. Вони демонструють збалансовану активність щодо мотивів отримання знань, оволодіння професією та отримання диплому, але домінує прагматична складова: виконання завдань заради досягнення конкретного результату (наприклад, отримання оцінки чи диплому). Середній рівень характеризується збалансованим проявом внутрішніх індивідуально та соціально значущих мотивів, при цьому зовнішні позитивні мотиви (заробіток, престиж) впливають помірно. Студенти з таким рівнем

мотивації здатні брати на себе певну відповідальність за професійні результати, проте все ще частково залежать від зовнішніх стимулів.

3. Високий рівень мотивації до навчання – студенти з високим рівнем мотивації демонструють активну зацікавленість навчальним процесом, а також систематично опановують знання та проявляють високу відповідальність за власні результати, при цьому домінує мотив оволодіння професією та внутрішня цінність знань. Студенти здатні вирішувати складні навчальні завдання, активно застосовувати знання на практиці та проявляють стійкий інтерес до власного розвитку. Внутрішні індивідуально значущі мотиви домінують, а внутрішні соціально значущі мотиви мають нижчий ранг. Зовнішні мотиви, навіть позитивні, мають другорядне значення, а негативні – майже не впливають. Студенти демонструють високу внутрішню мотивацію, працюють заради задоволення від професійної діяльності та розвитку компетентностей, а не заради зовнішніх нагород чи соціального тиску.

Отже, для дослідження особливостей мотивації до навчання студентів психологів використано такий діагностичний інструментарій: методика діагностики мотиваційної структури особистості В. Мільмана; методика діагностики мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана; методика діагностики мотивації навчання у ВНЗ Т. Ільїної; орієнтаційно-діагностична анкета спрямованості інтересів-2 (ОДАСІ-2); методика діагностики мотивів вибору професії. Їх комплексне використання дало змогу повно і всебічно дослідити особливості мотивації до навчання студентів психологів.

2.2. Аналіз емпіричних показників дослідження особливостей мотивації до навчання студентів психологів

Емпіричне дослідження у студентів психологів психологічних особливостей мотивації до навчання проводилось на базі Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя. Загальну експериментальну групу склали 30 осіб – здобувачів вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія. Для емпіричного вивчення особливостей мотивації до навчання студентів психологів

нами використано методику діагностики мотиваційної структури особистості В. Мільмана, методику діагностики мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана, методику діагностики мотивації навчання у ВНЗ Т. Ільїної, орієнтаційно-діагностичну анкету спрямованості інтересів-2 (ОДАСІ-2), а також методику діагностики мотивації успіху та уникнення невдач А. Реана.

Для виявлення домінуючих та допоміжних мотивів навчальної діяльності студентів спеціальності «Психологія» було проведено емпіричне дослідження із застосуванням методики діагностики мотиваційної структури особистості В. Мільмана (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Результати використання методики діагностики
мотиваційної структури особистості В. Мільмана**

Мотивація	Рівні сформованості					
	високий		середній		низький	
	Абс. к-сть	%	Абс. к-сть	%	Абс. к-сть	%
Мотивація життєзабезпечення (Ж)	5	16,7	15	50	10	33,3
Мотивація комфорту та безпеки (К)	4	13,3	11	36,7	15	50
Статусно-престижна мотивація (С)	3	10	11	36,7	16	53,3
Мотивація спілкування (О)	6	20	16	53,3	8	26,7
Мотивація загальної активності (Д)	9	30	14	46,7	7	23,3
Мотивація творчої активності (ДР)	12	40	13	43,3	5	16,7
Мотивація соціальної (громадської) корисності (ОД)	11	36,7	12	40	7	23,3

Так, середні показники за методикою В. Мільмана свідчать, що мотивація підтримки життєзабезпечення (Ж) має помірний рівень, що відображає прагнення студентів до матеріальної стабільності, проте не є провідним мотивом навчання. Мотивація комфорту та безпеки (К) виявилася дещо вищою за попередню, що свідчить про потребу в психологічно сприятливих умовах навчання та прагнення уникати стресових ситуацій. Високі результати отримала статусно-престижна мотивація (С), яка в середньому перевищила попередні показники. Це демонструє прагнення студентів до соціального визнання, отримання авторитету та професійного статусу. Мотивація спілкування (О) також була виражена на достатньому рівні, що є закономірним для майбутніх психологів, оскільки соціальна взаємодія є складовою їх професійної діяльності.

Особливої уваги заслуговують показники мотивації загальної активності (Д) та мотивації творчої активності (ДР), які виявилися одними з найвищих серед усіх шкал. Це свідчить про енергійність, ініціативність та прагнення до самовираження у навчальних і професійно спрямованих видах діяльності. Саме ці мотиви часто стають рушійною силою для поглибленого вивчення психології, участі в наукових заходах, проєктній роботі та професійному розвитку.

Найвищим середнім показником стала мотивація соціальної (громадської) корисності (ОД), що вказує на сформовану ціннісну орієнтацію студентів на допомогу іншим, участь у суспільно значущій діяльності та усвідомлення гуманістичної місії професії психолога. Така тенденція є надзвичайно важливою, оскільки вона свідчить про наявність внутрішньої професійної мотивації, яка є найстійкішою та найбільш пов'язана з професійною самореалізацією.

Що стосується числових показників, то емпіричне дослідження мотивації до навчання серед студентів психологів показало чітку тенденцію переважання зовнішніх мотивів над внутрішніми. Так, статусно-престижна мотивація (С) характеризується найвищою представленістю високого рівня серед учасників – 16 студентів (53,3%), що свідчить про значне прагнення студентів до соціального визнання, отримання авторитету та професійного статусу. Схожа тенденція спостерігається для мотивації комфорту та безпеки (К), де 15 осіб (50,0%) мають високий рівень, що відображає прагнення студентів забезпечити собі сприятливі умови для навчання та стабільність матеріальних і психологічних ресурсів. Мотивація життєзабезпечення (Ж) представлена помірно: більшість студентів – 15 осіб (50,0%) демонструють середній рівень, ще 10 осіб (33,3%) – високий, що свідчить про значущість для студентів психологів матеріальної стабільності, але не як домінуючого стимулу навчальної діяльності.

Водночас внутрішні мотиви, такі як мотивація загальної активності (Д), творчої активності (ДР) та соціальної (громадської) корисності (ОД), проявилися менш виразно. Так, високий рівень цих мотивів демонструють лише 7 студентів (23,3%) у випадку Д, 5 студентів (16,7%) – у ДР та 7 студентів (23,3%) – у ОД. Більшість учасників мають середній рівень цих стимулів (Д – 46,7%, ДР – 43,3%, ОД – 40,0%), що свідчить про те, що внутрішні стимули відіграють роль

допоміжних чинників у навчальній діяльності. Мотивація спілкування (О) проявилася на помірно високому рівні: 8 студентів (26,7%) мають високий рівень, а більшість – 16 студентів (53,3%) – середній, що підкреслює значущість соціальної взаємодії у професійному виборі майбутніх психологів.

Такий розподіл мотиваційних напрямів дозволяє охарактеризувати вибірку як помірно контрастну: переважають зовнішні мотиви (статус, комфорт, матеріальна стабільність), тоді як внутрішні мотиви (творчість, активність, соціальна корисність) присутні, але у менш вираженій формі. Така конфігурація вказує на те, що навчальна активність студентів у значній мірі стимулюється зовнішніми чинниками, однак наявність внутрішніх мотивів створює потенціал для формування професійної самореалізації та особистісного розвитку.

Загалом емпіричні показники демонструють багатовимірну мотиваційну структуру студентів психологів, де зовнішні мотиви задають основу навчальної активності, а внутрішні мотиви визначають можливості для самовираження, творчої діяльності та соціального залучення.

Розглянемо результати емпіричного дослідження мотивації до навчання та професійної діяльності, проведеного за методикою діагностики мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана (табл. 2.2).

Таблиця 2.1

Результати використання методики діагностики мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана

Мотиваційний комплекс	Абс. к-сть	%
ВМ>ЗПМ>ЗНМ	21	70,2
ВМ=ЗПМ>ЗНМ	3	9,9
ЗНМ>ЗПМ>ВМ	6	19,9

Аналіз отриманих результатів показав, що більшість студентів психологів демонструють високий рівень внутрішньої мотивації до навчання та майбутньої професійної діяльності. Зокрема, оптимальний мотиваційний комплекс ВМ>ЗПМ>ЗНМ виявлено у 70,2% респондентів, що свідчить про домінування інтересу до професії як процесу та прагнення самостійно вирішувати складні завдання. Комплекс ВМ=ЗПМ>ЗНМ спостерігався у 9,9% студентів психологів, що характеризує їх як осіб, які поєднують внутрішнє зацікавлення із прагненням

отримати соціальне або матеріальне визнання. У 19,9% випадків мотиваційний комплекс був неоптимальним ($ЗНМ > ЗПМ > ВМ$), що свідчить про значну залежність навчальної активності від зовнішніх негативних стимулів і менш виражену внутрішню зацікавленість у професійному розвитку.

Такий аналіз результатів використання методики діагностики мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана демонструє, що переважна більшість респондентів проявляє високий рівень задоволення навчальним і професійним процесом, прагне до самостійного вирішення завдань та активного набуття компетентностей, а зовнішні винагороди виконують лише другорядну роль у стимулюванні діяльності. Отримані дані підтверджують тезу про те, що внутрішня мотивація є провідним чинником ефективного навчання та професійного становлення майбутніх психологів. Студенти з високим рівнем внутрішньої мотивації проявляють більшу відповідальність за результати своєї діяльності, здатність до самостійного планування та прийняття рішень, що, у свою чергу, сприяє формуванню професійної самосвідомості та компетентності. Водночас виявлення групи студентів з переважанням зовнішньої негативної мотивації вказує на необхідність розвитку їхніх внутрішніх стимулів.

Методика діагностики мотивації навчання у ВНЗ Т. Ільїної дала змогу отримати комплексну інформацію про особливості навчальної мотивації студентів психологів, що включає оцінку загального рівня навчальної мотивації, а також виявлення проявів трьох основних мотивів: мотиву отримання знань, мотиву оволодіння професією та мотиву отримання диплому (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Результати використання методики діагностики
мотивації навчання у ВНЗ Т. Ільїної**

Мотивація	Рівні сформованості					
	високий		середній		низький	
	Абс. к-сть	%	Абс. к-сть	%	Абс. к-сть	%
загальний рівень учбової мотивації	10	33,3	17	56,8	3	9,9
мотив отримання знань	19	62,7	7	23,1	4	14,2
мотив оволодіння професією	15	49,5	11	36,6	4	13,9
мотив отримання диплому	12	39,9	11	36,6	7	23,5

Загальний рівень навчальної мотивації студентів дорівнює 18,5 балів, що відповідає середньому рівню прояву. Аналіз показав, що 33,3% респондентів характеризуються високим рівнем навчальної мотивації, середній рівень виявлено у 56,8% майбутніх психологів, а низький – у 9,9% студентів. Щодо окремих мотивів, то середній рівень прояву мотиву отримання знань становить 5,8 балів, що відповідає середньому рівню прояву. Високий рівень цього мотиву зафіксовано у 62,7% респондентів, середній – у 23,1%, низький – у 14,2% майбутніх психологів. Мотив оволодіння професією отримав середній бал 6,1, при цьому високий рівень прояву спостерігався у 49,5% студентів, середній – у 36,6%, а низький – у 13,9%. Мотив отримання диплому показав середнє значення 6,6 бала: високий рівень у 39,9% студентів психологів, середній – у 36,6% респондентів, низький – у 23,5% опитаних здобувачів.

Загальна тенденція свідчить про домінування серед студентів психологів прагматичного мотиву отримання диплому над мотивом оволодіння професією та безпосередньо знаннями. Цей розподіл вказує на певне зміщення акценту навчальної діяльності у бік формального завершення освітнього процесу.

Окремо було проаналізовано відповіді студентів на пункти №№ 8, 18, 19, 35, 40, 42 анкети, що стосуються безпосередньо мотиваційної сфери. Твердження № 8 «Я не бачу сенсу в більшості робіт, що ми виконуємо у ВНЗ» отримало згоду від 40,43% студентів, що вказує на наявність відчуття формальності навчального процесу. Пункт № 18 «При можливості я вступив би до іншого ВНЗ» підтримали 23,40% опитаних респондентів, що свідчить про певний рівень незадоволеності студентами організацією навчання. Відповідь на твердження № 19 «Зазвичай я спочатку беру за більш легкі задачі, а більш важкі залишаю на кінець» показала, що 52,91% студентів схильні до мотивації уникнення невдачі. Твердження № 35 «Я був змушений вступити до ВНЗ, щоб зайняти бажане місце в суспільстві, уникнути служби в армії» отримало згоду у 17,02% респондентів, що відображає зовнішні чинники впливу на вибір навчального закладу.

Особливо показовим є твердження № 40 «Мені дуже важко змусити себе вивчати дисципліни, що прямо не стосуються моєї майбутньої спеціальності», на яке 62,54% студентів відповіли позитивно, демонструючи прагматичний підхід

до навчання та звуження спеціалізації. Нарешті, твердження № 42 «Найкраще я виконую завдання, коли мене періодично стимулюють, підганяють» отримало підтримку 63,83% респондентів, що вказує на залежність від зовнішньої мотивації, незважаючи на те, що вони надають перевагу внутрішній мотивації.

Використання методики ОДАСІ-2 дає змогу оцінити спрямованість та інтенсивність навчальних і пізнавальних інтересів студентів у різних сферах діяльності, що охоплюють як академічні, так і практичні напрями (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Результати використання методики ОДАСІ-2

Напрями діяльності	Абс. к-сть	%
фізика	2	6,6
математика	1	3,3
електротехніка і радіотехніка	1	3,3
техніка	1	3,3
хімія	2	6,6
біологія	2	6,6
медицина	2	6,6
географія	2	6,6
історія	3	9,9
філологія	3	9,9
мистецтво	3	9,9
педагогіка	9	29,7
психологія, філософія	14	46,0
бізнес	8	26,4
сфера обслуговування	3	9,9
військова справа	2	6,6
спорт	4	13,2

Зазначимо, що у методиці ОДАСІ-2 студенти мали змогу обрати кілька варіантів відповіді одночасно, адже запитання спрямовані на виявлення інтересів у різних сферах діяльності, і один респондент може проявляти активний інтерес до декількох напрямів суспільно важливої роботи.

Розподіл інтересів показав, що 46% опитаних студентів проявили стійкий і виражений інтерес до психології, що підтверджує її актуальність та соціальну значущість для майбутніх фахівців у галузі психології. Високий рівень інтересу до психології супроводжувався також помірною зацікавленістю в гуманітарних дисциплінах і педагогіці, що свідчить про інтегровану спрямованість студентів на роботу з людьми та розвиток комунікативних і професійних компетенцій. У

технічних і природничих напрямках середні показники інтересу були значно нижчими, що вказує на переважання гуманітарно-соціальної орієнтації вибірки.

Що стосується підприємницьких мотивів та бізнес-орієнтації, вони проявлялися помірно, з середнім значенням оцінок 3 бали із 5 можливих, що свідчить про наявність прагматичного підходу до професійної реалізації, проте він не є провідним фактором у формуванні мотивації студентів. Сфера обслуговування та спортивна активність продемонстрували низький рівень середніх оцінок, що свідчить про обмежене залучення студентів у ці напрями, які не відповідають основним професійним орієнтирам майбутніх психологів.

Оцінка результатів за методикою ОДАСІ-2 також показала, що більшість студентів характеризуються високим рівнем загальної навчальної активності та зацікавленості в розширенні пізнавального кругозору, особливо у сферах, пов'язаних із психологією, соціальною роботою та педагогічною діяльністю. Аналіз даних дозволив визначити, що внутрішня спрямованість інтересів – потреба у самореалізації, пізнанні та наданні допомоги людям – є домінуючою серед студентів, тоді як зовнішні стимули, такі як престиж або матеріальне стимулювання, мають значно меншу роль.

Аналіз емпіричних даних у відсотках показав неоднорідний розподіл пізнавальної спрямованості серед респондентів. На основі даних 30 опитаних встановлено, що найбільшу зацікавленість проявляють до професійної сфери психології, яку обрали 46% респондентів (14 осіб), що свідчить про явну внутрішню мотивацію до майбутньої професійної діяльності в галузі психології та схильність до самоактуалізації через навчання та практичну реалізацію професійних знань. Значну частину інтересів також охоплюють гуманітарні дисципліни (історія, філологія, мистецтво) – по 9,9% (по 3 осіб), а педагогіка приваблює 29,7% студентів (9 осіб), що свідчить про високий рівень соціальної орієнтації та готовність до взаємодії з людьми в навчальній і професійній діяльності. Меншою мірою проявляється інтерес до природничих наук (фізика, хімія, біологія, географія, медицина) – по 6,6% (по 2 осіб), та технічних наук (техніка, електро- та радіотехніка, математика) – по 3,3% (по 1 особі), що вказує на обмежену схильність студентів до технічних і точних дисциплін. Бізнес і

підприємництво цікавлять 26,4% респондентів (8 осіб), демонструючи середній рівень прагматичної мотивації до фінансової та організаційної діяльності. Незначною є зацікавленість у сфері обслуговування – 9,9% (3 особи), військовій справі – 6,6% (2 особи), та спорті – 13,2% (4 особи), що відображає низький пріоритет цих напрямів у професійній та навчальній мотивації студентів.

Кількісний аналіз результатів ОДАСІ-2 демонструє, що переважна більшість студентів зосереджена на психології, педагогіці та гуманітарних науках, що підтверджує їхню спрямованість на соціально-професійну реалізацію та внутрішню мотивацію до навчання, тоді як природничі, технічні та прикладні сфери проявляються значно менше, що може бути враховано при плануванні навчальних програм та розвитку професійної підготовки.

Для емпіричного вивчення у студентів психологів мотивації успіху та уникнення невдач використано методику діагностики мотивації успіху та уникнення невдач А. Реана (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Результати використання методики діагностики
мотивації успіху та уникнення невдач А. Реана**

Мотивація	Рівні сформованості					
	високий		середній		низький	
	Абс. к-сть	%	Абс. к-сть	%	Абс. к-сть	%
Мотивація успіху (МУ)	6	19,9	15	49,9	9	30,2
Мотивація уникнення невдач (МН)	3	9,9	12	40,2	15	49,9

Аналіз отриманих даних показує, що середній рівень мотивації успіху у студентів психологів спостерігається у 49,9% опитаних, що відображає помірну спрямованість на досягнення, готовність долати труднощі та активну участь у навчальній діяльності. Високий рівень МУ зареєстрований у 19,9% студентів, що свідчить про їхню ініціативність, цілеспрямованість та готовність до самостійної реалізації професійних і навчальних цілей. Низький рівень МУ виявлено у 30,2% респондентів, що може бути пов'язано з недостатньою впевненістю у власних силах або низьким рівнем внутрішньої мотивації.

Що стосується мотивації уникнення невдач, то найвища частка студентів (49,9%) демонструє низький рівень МН, що свідчить про їх готовність діяти без надмірного страху помилки та високого ризику, брати на себе відповідальність та проявляти активність у навчальному процесі. Середній рівень МН спостерігається у 40,2% респондентів, що вказує на помірний рівень обережності та тривожності. Лише 9,9% студентів мають високий рівень МН, демонструючи схильність уникати ризику та відповідальності, що може знижувати активність у навчальній діяльності.

Порівняльний аналіз результатів свідчить про переважання мотивації успіху над мотивацією уникнення невдач у студентів психологів (майже 70% високого та середнього рівня МУ проти майже 50% високого та середнього рівня МН). Така мотиваційна структура характеризується позитивною спрямованістю на досягнення результатів, цілеспрямованістю та готовністю брати на себе відповідальність. Невелика частка студентів з підвищеною орієнтацією на уникнення невдач підкреслює необхідність заходів з психологічного супроводу, спрямованих на зміцнення впевненості та підтримку внутрішньої мотивації.

Аналіз емпіричного дослідження мотивації до навчання студентів психологів за усіма використаними методиками дає змогу виділити три рівні її сформованості – низький, середній та високий, кожен із яких характеризується специфічними особливостями прояву інтересу до навчального процесу, активності та переважанням тих чи інших мотивів (рис. 2.1).

Як бачимо, 36% студентів з низьким рівнем прояву мотивації проявляють обмежену зацікавленість до навчання та рідко демонструють ініціативу у виконанні освітніх завдань. Їх освітня діяльність здебільшого зосереджена на формальному виконанні вимог, а навчання сприймається як обов'язок або засіб уникнення негативних наслідків, таких як низькі оцінки чи соціальний тиск. Переважно на їх поведінку впливають зовнішні чинники, наприклад очікування батьків або оцінки, тоді як внутрішній інтерес до навчання та прагнення до саморозвитку проявляються слабо. Характерними проявами є відсутність зацікавленості у змісті дисциплін, уникання складних завдань, орієнтація на мінімальні результати та домінування зовнішніх мотивів над внутрішніми.

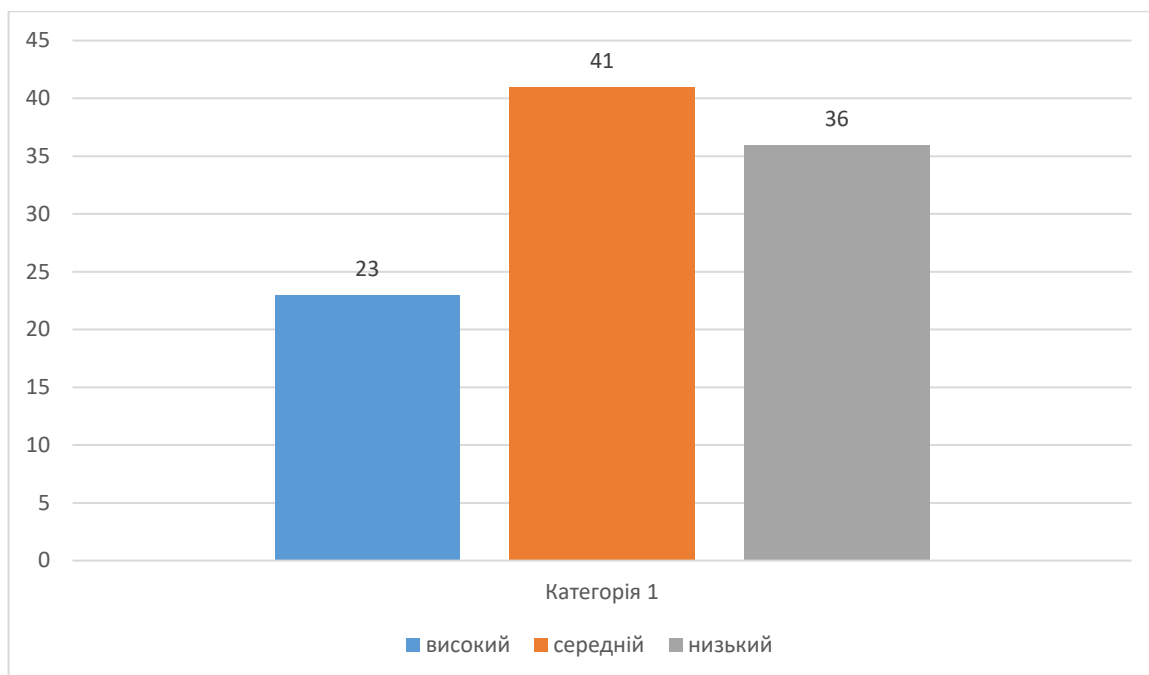

Рис. 2.1. Рівні сформованості мотивації до навчання студентів психологів (%)

41% студентів з середнім рівнем мотивації демонструють помірний інтерес до навчання та готовність до самостійного опанування знань, проте їх активність не завжди є стійкою. Мотивація цього рівня поєднує внутрішні та зовнішні чинники, що забезпечує помірну відповідальність за навчальні результати. Для таких студентів важливо не лише отримати оцінку чи диплом, а й розвивати професійні компетенції, хоча прагнення до глибокого пізнання та саморозвитку може проявлятися вибірково. Характерними рисами цього рівня є помірна зацікавленість до навчання, усвідомлене прагнення оволодіти професійними знаннями при частковому впливі зовнішніх стимулів, орієнтація на конкретні результати, формування професійної відповідальності та поєднання внутрішніх і зовнішніх мотивів у процесі навчання.

Студенти з високим рівнем мотивації (23%) демонструють стійкий інтерес до навчального процесу та активно прагнуть до опанування знань і розвитку професійних навичок. Для них навчання є не лише обов'язком, а й джерелом задоволення, самореалізації та професійного самовдосконалення. Основним стимулом виступає внутрішня мотивація, що проявляється у прагненні отримати глибокі знання, розвивати творчі здібності та брати відповідальність за

результати своєї діяльності. Зовнішні чинники, такі як матеріальна винагорода або соціальний престиж, мають другорядне значення. Характерними проявами є стійкий інтерес до навчання, активна участь у процесі опанування знань, високий рівень внутрішньої мотивації, орієнтація на професійний розвиток та практичне застосування знань, самостійне прийняття рішень, а також прояви персональної відповідальності за результати.

Отже, виділені рівні мотивації демонструють, що внутрішні мотиви, спрямовані на особистісну самореалізацію, професійне зростання та інтерес до навчання, є провідними для студентів із високим і середнім рівнями мотивації, тоді як зовнішні чинники, такі як соціальний тиск чи прагнення отримати диплом, переважають лише серед студентів із низьким рівнем мотивації. Такий аналіз дає змогу не лише оцінити загальну спрямованість студентів на навчання, а й визначити пріоритети у розвитку їхньої професійної самосвідомості та формуванні стійких мотивів до опанування психологічних знань і компетенцій.

Висновок до розділу 2

1. Для дослідження особливостей мотивації до навчання студентів психологів використано такий діагностичний інструментарій: методика діагностики мотиваційної структури особистості В. Мільмана; методика діагностики мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана; методика діагностики мотивації навчання у ВНЗ Т. Ільїної; орієнтаційно-діагностична анкета спрямованості інтересів-2 (ОДАСІ-2); методика діагностики мотивів вибору професії. Їх комплексне використання дало змогу повно і всебічно дослідити особливості мотивації до навчання студентів психологів.

2. Аналіз емпіричного дослідження мотивації до навчання студентів психологів за усіма використаними методиками дає змогу стверджувати, що 36% студентів з низьким рівнем прояву мотивації проявляють обмежену зацікавленість до навчання та рідко демонструють ініціативу у виконанні освітніх завдань. 41% студентів з середнім рівнем мотивації демонструють помірний інтерес до навчання та готовність до самостійного опанування знань,

проте їх активність не завжди є стійкою. Студенти з високим рівнем мотивації (23%) демонструють стійкий інтерес до навчального процесу та активно прагнуть до опанування знань і розвитку професійних навичок. Доведено, що внутрішні мотиви, спрямовані на особистісну самореалізацію, професійне зростання та інтерес до навчання, є провідними для студентів із високим і середнім рівнями мотивації, тоді як зовнішні чинники, такі як соціальний тиск чи прагнення отримати диплом, переважають серед студентів із низьким рівнем.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ

ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ

3.1. Програма розвитку мотивації до навчання

студентів психологів

В умовах інтенсивної трансформації освітнього простору та зростання запиту суспільства на висококваліфікованих психологів проблема формування стійкої мотивації до навчання набуває особливої актуальності, адже саме внутрішня навчальна мотивація визначає рівень залучення студентів у професійну підготовку, здатність до саморозвитку та готовність до практичної діяльності. Водночас практика вищої освіти свідчить про наявність труднощів у підтриманні мотиваційної активності студентів психологів протягом усього періоду навчання, що проявляється у зниженні інтересу до навчальних дисциплін, формальному ставленні до завдань і відсутності довгострокового професійного бачення. Це зумовлює потребу у створенні цілісної, теоретично обґрунтованої та емпірично перевіреної програми розвитку мотивації до навчання, яка враховуватиме як індивідуальні психологічні особливості майбутніх фахівців, так і соціально-педагогічні умови освітнього середовища.

Як показує аналіз наукової літератури (Н. Литовченко [40], С. Макшан [43], Л. Мороз [46], В. Федорчук [71]), розроблення такої програми вимагає глибокого аналізу мотиваційної структури студентів, визначення ефективних психолого-педагогічних методів впливу та забезпечення їх практичної реалізації в академічному процесі. Саме тому обґрунтування програми розвитку мотивації до навчання студентів психологів виступає не лише науковим завданням, а й важливою практичною необхідністю, спрямованою на підвищення якості професійної підготовки та формування внутрішньо вмотивованих спеціалістів.

Мета програми – комплексне формування та розвиток внутрішньої навчальної мотивації студентів психологів, спрямованої на ефективне оволодіння професійними знаннями, уміннями та компетенціями, а також на розвиток особистісної самореалізації, професійної самосвідомості та готовності

до активної педагогічної, психологічної та наукової діяльності. Програма передбачає створення умов для усвідомлення цінності професії психолога, інтеграції особистісних і професійних цінностей та стимулювання самостійної, творчої і відповідальної навчальної активності.

Завдання програми розвитку мотивації до навчання студентів психологів:

1. Сприяти формуванню усвідомленого ставлення студентів до значущості їх майбутньої професії.
2. Розвивати інтерес до наукових досліджень і професійної діяльності через активне навчання.
3. Формувати навички планування власної навчальної діяльності та оцінки власного прогресу.
4. Інтегрувати особистісні та професійні цінності для стабільної мотивації до навчання.
5. Стимулювати взаємодію з однокурсниками та викладачами для підвищення навчальної активності.
6. Використовувати практичні та інтерактивні методи навчання для підвищення емоційного залучення студентів.
7. Розвивати здатність до самостійного прийняття рішень та відповідальності за результати навчання.
8. Забезпечити систему конструктивного зворотного зв'язку та оцінювання досягнень студентів для підтримки мотивації.
9. Формувати внутрішню потребу у професійному самовдосконаленні та постійному розвитку компетентностей.
10. Сприяти усвідомленню соціальної значущості професії психолога та ролі студента у професійному середовищі.

Програму розвитку мотивації до навчання студентів психологів доцільно реалізувати у формі соціально-психологічного тренінгу, що передбачає інтерактивне включення студентів у процес засвоєння навчального матеріалу та власного розвитку. У її основі лежать тренінгові заняття, які спрямовані на активізацію внутрішньої мотивації, формування професійних цінностей і розвиток ключових компетентностей. Програму доповнюють ігрові та практичні

вправи, що стимулюють усвідомлене включення у навчальний процес, розвиток навичок самоконтролю та самоорганізації, а також сприяють ефективній взаємодії з однокурсниками та викладачами. Такий підхід забезпечує інтеграцію особистісного і професійного розвитку, активізує мотиваційну сферу студента та формує стійку зацікавленість у навчанні й професійній самореалізації.

Зміст і структуру програми розвитку мотивації до навчання студентів психологів узагальнено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Програма розвитку мотивації до навчання студентів психологів

Тема заняття	Мета заняття	Вправи та ігри
1. Мої мотиви навчання	Усвідомлення власних мотивів навчання та формування активної позиції у навчальному процесі	«Мої внутрішні стимули», «Мотиваційна карта», «Аналіз минулих досягнень», «Особистісний план розвитку»
2. Цінності та професійні орієнтири	Виявлення особистих і професійних цінностей, інтеграція їх у навчальну та професійну діяльність	«Ціннісні пріоритети», «Розстановка цінностей», «Візуалізація професійного ідеалу», «Діалог цінностей»
3. Цілеспрямованість і планування	Розвиток навичок постановки цілей та планування діяльності для підвищення мотивації	«Цільова матриця», «Планування тижня», «Ланцюжок дій», «Мета-проект»
4. Самомотивація та внутрішня активність	Формування здатності до самостійної мотивації та підтримки власної активності	«Мій внутрішній мотив», «Щоденник мотивації», «Стратегія саморегуляції», «Внутрішній наставник»
5. Групова підтримка та взаємодія	Створення позитивної навчальної атмосфери через взаємодію та підтримку однолітків	«Мережа підтримки», «Груповий ланцюжок», «Позитивний круг», «Спільне вирішення завдань»
6. Роль тьютора у розвитку мотивації	Усвідомлення ролі наставника у підтримці навчальної активності та професійного розвитку	«Мій наставник», «Зворотній зв'язок», «Моделювання наставницьких ситуацій», «Рольова взаємодія»
7. Професійна самосвідомість і самоактуалізація	Формування професійної самосвідомості та умінь самореалізації у навчально-професійній діяльності	«Аналіз потреб і мотивів», «Професійний портрет», «Рефлексивне письмо», «План саморозвитку»
8. Прояви мотивації у професійних ситуаціях	Виявлення і розвиток мотивації у практичних професійних ситуаціях	«Сценарії професійних ситуацій», «Мої дії – мої наслідки», «Аналіз мотиваційних рішень», «Рольові ігри»
9. Психологічна стійкість у навчанні	Розвиток здатності зберігати мотивацію за умов стресу та труднощів	«Моя зона стресу», «Стрес-менеджмент», «Ресурсна карта», «Сценарії стійкості», «Мій внутрішній наставник»

10. Індивідуальна мотивація навчання	Усвідомлення власних мотивів, стимулів і потреб у навчальному процесі	«Мій внутрішній мотив», «Мотиваційні карти», «Аналіз навчальних досягнень», «Особистісна стратегія», «Щоденник мотивації»
--------------------------------------	---	---

Охарактеризуємо зміст занять програми розвитку мотивації до навчання студентів психологів.

Заняття 1. Мої мотиви навчання

Мета: усвідомлення студентами власних мотивів до навчання та їх впливу на академічну активність.

Заняття починається з короткої дискусії, у якій студенти визначають, що для них є найбільшою внутрішньою мотивацією до навчання. Використовується вправа «Мотиваційна карта», де кожен учасник на аркуші паперу позначає свої основні мотиви, їх пріоритети та взаємозв'язки між ними. Потім студенти обмінюються картами в парах і аналізують схожості та відмінності мотивів, що стимулює рефлексію і самопізнання. Наступна гра «Дерево мотивації» передбачає малювання схеми власних мотивів, де коріння – це потреби, стовбур – внутрішні стимули, а гілки – конкретні цілі. Під час вправи «Мої навчальні досягнення» студенти описують успіхи та труднощі, які вони пережили, і відзначають, які мотиви сприяли подоланню перешкод. Завершується заняття обговоренням загальних висновків, де кожен студент формулює три ключові мотиви, які впливають на його навчальну активність.

Зазначимо, що кожна вправа поєднує індивідуальну рефлексію та групову взаємодію, що підсилює усвідомлення особистих навчальних цілей. Ігри спрямовані на розвиток самостереження та аналізу власних мотиваційних механізмів. В процесі заняття студенти обговорюють вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на власну активність у навчанні. Використовуються техніки візуалізації, що допомагають структурувати думки і мотиви. Заняття підкреслює взаємозв'язок мотивації та ефективності навчальної діяльності. Вправи формують у студентів навички усвідомленого вибору цілей і пріоритетів. Студенти також обговорюють, як зміни у мотивації можуть впливати на їхнє самопочуття і навчальні результати.

Заняття 2. Цінності та професійні орієнтири

Мета: формування усвідомленого ставлення до професійної діяльності та інтеграція особистих і професійних цінностей.

Заняття розпочинається з обговорення ключових цінностей студента та їх ролі у професійній самореалізації. Використовується гра «Ціннісна піраміда», де студенти розміщують свої цінності за ієрархією важливості та пояснюють вибір групі. Наступна вправа «Моє професійне «Я»» передбачає написання короткого опису себе як майбутнього психолога, акцентуючи увагу на цінностях і професійних орієнтирах. Гра «Ситуаційні дилеми» моделює професійні конфлікти, де студенти приймають рішення, базуючись на власних цінностях, та обговорюють їх вплив на навчальну мотивацію. Використовується техніка «Ціннісне коло», що допомагає студентам співставити особисті цінності з професійними нормами і пріоритетами.

Під час заняття студенти аналізують, як несумісність особистих цінностей з професійними завданнями може знижувати мотивацію. Вправи спрямовані на розвиток критичного мислення та рефлексії щодо власної професійної ідентичності. Дискусія включає обговорення прикладів з практики психологів, де цінності впливали на ефективність діяльності. Заняття формує усвідомлення важливості ціннісного компонента для стійкої мотивації до навчання. Використовуються методи самоспостереження, групової взаємодії та рольових ігор. Студенти визначають власні професійні орієнтири та аналізують можливі конфлікти цінностей. В процесі роботи вони вчаться аргументувати вибір пріоритетів, шукати компроміси. Рефлексія після вправ підсилює усвідомлення особистісної значущості навчальної діяльності. Всі ігри сприяють інтеграції особистих і професійних цінностей у навчальний процес. Завершується заняття формулюванням особистих стратегій розвитку професійних орієнтирів.

Заняття 3. Цілеспрямованість і планування

Мета: розвиток здатності ставити навчальні цілі та ефективно планувати їх досягнення.

Заняття починається з обговорення важливості цілеспрямованості для досягнення академічного та професійного успіху. Використовується вправа

«Моя академічна ціль», де студенти визначають короткострокові та довгострокові цілі, розподіляючи їх за пріоритетністю. Наступна гра «План дій» передбачає створення покрокового плану для досягнення визначеної цілі з врахуванням ресурсів та можливих перешкод. Вправа «Модель перешкод» дає змогу студентам ідентифікувати фактори, що можуть знижувати мотивацію, та розробити стратегії їх подолання. Використовується техніка «Часовий менеджмент», де студенти планують щотижневі навчальні завдання та оцінюють їх ефективність. Гра «Вибір альтернатив» стимулює студентів аналізувати різні способи досягнення цілей і вибирати найбільш оптимальний.

Під час заняття обговорюється, як пріоритети та мотивація впливають на успішність навчальної діяльності студентів психологів. Використовуються методи самоспостереження та взаємного зворотного зв'язку, щоб усвідомити власні навчальні стратегії. Студенти формують навички адаптації планів під зміни обставин та внутрішніх ресурсів. Заняття сприяє розвитку відповідальності за результати власної діяльності. Вправи інтегрують індивідуальні та групові завдання для стимулювання мотивації. Особлива увага приділяється усвідомленню взаємозв'язку між цілями, діями та результатами. Студенти аналізують приклади з практики для пошуку ефективних підходів. Вправи формують навички прогнозування і оцінки успішності виконання завдань.

Заняття 4. Самомотивація та внутрішня активність

Мета: розвиток внутрішніх стимулів навчання та активності у студентів психологів.

Заняття починається з дискусії про відмінність зовнішніх і внутрішніх мотивів навчання та їх вплив на успіхи. Використовується вправа «Внутрішній двигун», де студенти визначають три основні джерела власної внутрішньої мотивації. Наступна гра «Мотиваційні сценарії» передбачає розігрування ситуацій, коли зовнішні стимули відсутні, а студенти повинні знайти способи залишатися активними. Вправа «Мій ресурс» допомагає студентам-психологам ідентифікувати особисті внутрішні резерви для подолання труднощів у навчанні. Гра «Мотиваційний компас» стимулює аналіз власних цілей та пріоритетів, визначення того, що рухає досягненням результатів. Студенти також виконують

вправу «Щоденник успіху», де записують позитивні моменти і досягнення дня, щоб стимулювати внутрішню активність. В процесі обговорення акцентується роль самоспостереження у підтримці навчальної мотивації.

Важливо, що заняття формує здатність до саморегуляції та планування власної активності. Ігри спрямовані на розвиток усвідомленого вибору дій та самоконтролю. Студенти аналізують, як внутрішня мотивація впливає на рівень креативності та ініціативи. Вправи інтегрують індивідуальну і групову роботу для зміцнення мотиваційної стійкості. Використовуються методи самоаналізу і взаємного зворотного зв'язку. Заняття також сприяє усвідомленню власної відповідальності за результати навчання. Акцент робиться на розвиток автономності в прийнятті рішень. Студенти формують стратегії підтримки внутрішньої мотивації в умовах зовнішніх труднощів. Завершується заняття рефлексією щодо джерел власної активності та способів її підтримки.

Заняття 5. Групова підтримка та взаємодія

Мета: формування здатності до взаємодії та отримання підтримки в навчальній групі.

Заняття розпочинається з обговорення значення колективної підтримки для навчальної мотивації. Використовується гра «Ланцюг підтримки», де кожен студент дає позитивний відгук іншому учаснику про його навчальні успіхи. Наступна вправа «Груповий мозковий штурм» стимулює спільне вирішення навчальних завдань і аналіз результатів групової взаємодії. Вправа «Спільна мета» передбачає формування однієї навчальної мети групою та обговорення шляхів її досягнення. Гра «Рольова підтримка» моделює різні соціальні ролі в групі і їхній вплив на мотивацію студентів. Студенти також виконують вправу «Зворотний зв'язок», де аналізують отриману підтримку та її ефективність.

В процесі заняття підкреслюється значення довіри, відкритості та взаєморозуміння в колективі. Заняття формує соціальні навички комунікації та конструктивної взаємодії. Ігри спрямовані на підвищення відчуття приналежності до групи та взаємної відповідальності. Використовуються методи групового аналізу та обговорення конфліктних ситуацій. Студенти вчаться враховувати різні точки зору та координувати дії для спільного успіху. Вправи

сприяють розвитку емпатії і готовності підтримувати інших. Акцент робиться на усвідомленні впливу групи на особисту мотивацію. Студенти формують навички підтримки колег та об'єднання зусиль. Заняття завершується обговоренням досягнутих результатів групових вправ. Підсумки цього заняття включають рекомендації щодо використання групової підтримки у навчанні.

Заняття 6. Роль тьютора у розвитку мотивації

Мета: усвідомлення значення наставництва та підтримки викладача для стимулювання навчальної мотивації.

Заняття починається з аналізу прикладів впливу тьютора на мотивацію студента. Використовується вправа «Наставник і учень», де студенти розігрують ситуації взаємодії з викладачем і обговорюють ефект підтримки. Наступна гра «Рольова естафета» передбачає поетапну передачу завдань та аналіз підтримки на кожному етапі. Вправа «Мої запитання до наставника» стимулює формулювання індивідуальних питань щодо розвитку компетентностей. Гра «Модель підтримки» допомагає студентам створити дієву схему взаємодії з наставником для підвищення мотивації. В процесі обговорення підкреслюється важливість конструктивного зворотного зв'язку та стимулювання самостійності.

Під час заняття студенти аналізують власний досвід отримання наставництва та його вплив на активність у навчанні. Вправи формують навички ефективного запиту допомоги та її використання. Ігри спрямовані на розвиток критичного мислення та самостійності у поєднанні з підтримкою. Студенти визначають, які види підтримки є найефективнішими для власного розвитку. Заняття також допомагає зрозуміти баланс між зовнішньою допомогою та внутрішньою мотивацією. Використовуються методи аналізу конкретних навчальних ситуацій. Студенти вчаться застосовувати отримані поради у практичних завданнях. Вправи підвищують усвідомлення ролі керівництва та підтримки в навчальному процесі закладу вищої освіти.

Заняття 7. Професійна самосвідомість і самоактуалізація

Мета: розвиток у студентів усвідомлення себе як майбутнього психолога та стимулювання прагнення до професійного вдосконалення.

Заняття починається з обговорення поняття професійної самосвідомості та її ролі у навчальній мотивації. Використовується вправа «Моє професійне «Я»», де студенти описують себе як майбутнього психолога, акцентуючи на особистісних і професійних рисах. Наступна гра «Шлях до самоактуалізації» передбачає визначення кроків для розвитку компетентностей та цінностей. Вправа «Мої досягнення і цілі» стимулює студентів оцінити власні успіхи та намітити напрямки професійного вдосконалення. Гра «Мозаїка професійних ролей» допомагає усвідомити різноманіття ролей психолога та їхній вплив на мотивацію. Під час заняття аналізуються приклади професійної самореалізації досвідчених психологів. Студенти виконують вправу «Візуалізація професійного шляху», щоб інтегрувати навчальні цілі із цінностями і мотивами.

Тренінгові ігри спрямовані на розвиток самоспостереження, самоаналізу та рефлексії. Студенти обговорюють, як професійна самосвідомість впливає на навчальну активність і прагнення до самовдосконалення. Вправи формують усвідомлення зв'язку між особистісним ростом і ефективністю навчання. Заняття розвиває мотивацію через формування чіткого уявлення про власну професійну ідентичність. Використовуються також методи групового обговорення та індивідуальної рефлексії. Акцент робиться на розвитку внутрішніх стимулів і прагнення до досягнень. Студенти формують навички визначення професійних цілей та шляхів їх реалізації. Завершується заняття підбиттям підсумків і формулюванням особистого плану професійного розвитку.

Заняття 8. Прояви мотивації у професійних ситуаціях

Мета: усвідомлення впливу навчальної мотивації на практичну діяльність психолога.

Заняття починається з обговорення прикладів навчальних і професійних ситуацій, де мотивація впливає на результат. Використовується вправа «Сценарії професійної діяльності», де студенти моделюють різні ситуації та оцінюють власні реакції. Наступна гра «Мотиваційні стратегії» стимулює вибір оптимальних дій у конкретних ситуаціях для підвищення ефективності. Вправа «Аналіз успішних кейсів» допомагає студентам виявити чинники, що сприяють прояву навчальної активності у практиці. Гра «Рольові моделі» передбачає

спостереження та аналіз поведінки досвідчених психологів у реальних ситуаціях. Студенти також виконують вправу «Мої професійні виклики», де оцінюють власні можливості у вирішенні складних завдань. В процесі обговорення акцентується зв'язок внутрішньої мотивації та зовнішніх вимог професійної діяльності. Заняття формує здатність передбачати наслідки власних дій. Ігри спрямовані на розвиток критичного мислення і прийняття рішень. Студенти аналізують, які чинники підвищують стійкість мотивації в професійних умовах. Вправи допомагають відпрацьовувати навички самоконтролю і планування дій.

Також на заняття використовуються методи рефлексії і взаємного обговорення. Акцент робиться на адаптації мотивації до різних професійних ситуацій та підвищенні навчальної ефективності. Студенти визначають власні сильні і слабкі сторони у прояві мотивації під час практичної діяльності. Вправи сприяють розвитку навичок самоспостереження та аналізу результатів власної поведінки. Заняття інтегрує теоретичні знання і практичні дії, формуючи усвідомлення причин і наслідків мотиваційних проявів. Підсумкове обговорення дає змогу виділити ефективні стратегії саморегуляції та підтримки активності. Студенти формулюють індивідуальні плани підвищення мотивації у конкретних професійних ситуаціях. Завершується заняття рефлексією та колективним аналізом результатів вправ, що стимулює подальше самовдосконалення.

Заняття 9. Психологічна стійкість у навчанні

Мета: формування здатності підтримувати мотивацію за умов стресу та навчальних труднощів.

Заняття починається з дискусії про вплив стресових факторів на навчальну мотивацію. Використовується відома вправа «Моя зона стресу», де студенти визначають фактори, що знижують їх активність у навчанні. Наступна гра «Стрес-менеджмент» передбачає розробку стратегій подолання складних ситуацій у навчальному процесі. Вправа «Ресурсна карта» стимулює визначення внутрішніх і зовнішніх ресурсів для подолання труднощів. Гра «Сценарії стійкості» моделює проблемні навчальні ситуації, де студенти тренують навички збереження активності та концентрації. В процесі заняття обговорюється роль емоційної регуляції у підтримці високого рівня мотивації. Студенти виконують

вправу «Мій внутрішній наставник», що допомагає сформувати внутрішній моніторинг власної активності. Ігри спрямовані на розвиток самоконтролю, адаптивності та стійкості до невдач. Вправи допомагають усвідомити вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на навчальний процес.

Під час заняття студенти формують індивідуальні стратегії подолання стресу. Заняття сприяє розвитку здатності зберігати мотивацію за складних обставин. Використовуються методи самоспостереження, аналізу ситуацій і групового обговорення. Акцент робиться на поєднанні внутрішніх ресурсів і соціальної підтримки. Студенти оцінюють власну готовність до тривалих навчальних навантажень. Вправи підвищують усвідомлену здатність до саморегуляції. Завершується заняття колективною рефлексією та виробленням практичних рекомендацій для підтримки психологічної стійкості.

Заняття 10. Індивідуальна мотивація навчання

Мета: усвідомлення власних мотивів, стимулів і потреб у навчальному процесі для підвищення ефективності особистісного розвитку.

Заняття починається з обговорення важливості усвідомлення власної мотивації та її впливу на успішність. Використовується вправа «Мій внутрішній мотив», де студенти визначають ключові фактори, що спонукають їх до навчання. Наступна гра «Мотиваційні карти» передбачає складання власної схеми пріоритетів і цілей у навчальній діяльності. Вправа «Аналіз навчальних досягнень» стимулює оцінку минулого досвіду та визначення сильних і слабких сторін. Гра «Особистісна стратегія» допомагає розробити план підвищення мотивації через постановку конкретних цілей і завдань. Студенти виконують вправу «Щоденник мотивації», що дає змогу відслідковувати рівень активності та внутрішні стимули протягом навчального тижня. Ігри спрямовані на інтеграцію індивідуальної і групової роботи для аналізу власної мотивації. Вправи допомагають сформувати здатність до самоаналізу та саморегуляції.

Важливо, що заняття розвиває усвідомленість щодо впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на навчальний процес. Студенти аналізують, як їх цінності та життєві орієнтації пов'язані з навчальною діяльністю. Використовуються методи рефлексії, обговорення та рольового моделювання. Акцент робиться на

розвитку особистісної відповідальності за навчальні результати. Студенти формують індивідуальні стратегії підтримки власної активності. Вправи сприяють виявленню внутрішніх ресурсів та способів їх ефективного використання. Заняття інтегрує когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти мотивації. Завершується заняття рефлексією та виробленням особистих рекомендацій для підтримки високого рівня навчальної мотивації.

Отже, програма розвитку мотивації до навчання студентів психологів є системою занять, спрямованих на формування внутрішньої активності, усвідомлення власних мотивів, цінностей та професійних орієнтирів, а також розвиток здатності до самостійного планування і цілеспрямованої діяльності. Використання соціально-психологічного тренінгу, інтерактивних ігор та вправ дає змогу стимулювати саморозвиток, посилювати групову підтримку та формувати психологічну стійкість у навчанні. Завдяки структурованому підходу та системі взаємопов'язаних занять, студенти отримують можливість розвивати як індивідуальні, так і групові механізми мотивації, що забезпечує підвищення навчальної активності та ефективності професійної підготовки.

3.2. Рекомендації студентам-психологам щодо розвитку мотивації до навчання

У сучасному суспільстві, що динамічно змінюється та висуває високі вимоги до професійної компетентності фахівців психічного здоров'я, питання внутрішньої мотивації до навчання майбутніх психологів набуває виняткової значущості, оскільки саме вона визначає глибину засвоєння знань, готовність до постійного саморозвитку та відповідальне ставлення до обраної професії. Проте навчальна практика засвідчує, що студенти-психологи нерідко стикаються з втратою інтересу до академічної діяльності, труднощами в усвідомленні особистісного змісту навчання, емоційним вигоранням і невпевненістю у професійних перспективах. Це створює об'єктивну потребу в розробленні чітко структурованих, науково обґрунтованих і психологічно доцільних рекомендацій, які б сприяли активізації мотиваційної сфери студентів.

1. Студентам-психологам важливо формувати чітке самоусвідомлення особистісного значення їх навчальної діяльності, оскільки це дає змогу активізувати внутрішню мотивацію та підвищує стійкість до труднощів. Коли навчальні завдання пов'язані з особистісними цінностями, вони стають джерелом смислу, що стимулює прагнення до самореалізації. Визначення власних цілей у навчанні та їх співвіднесення з професійними амбіціями дає змогу формувати стратегічну перспективу розвитку, що підсилює когнітивну активність. Усвідомлення особистісного сенсу навчання сприяє підвищенню самодисципліни та більш ефективному плануванню навчальної діяльності. Такий підхід зменшує рівень тривожності та формує позитивне ставлення до академічної активності. Для підтримки цього процесу корисно вести щоденник саморефлексії, у якому фіксуються досягнення та відкриття, що формують відчуття професійної компетентності. Зрештою, усвідомлення сенсу навчання стає фундаментом для формування мотиваційної автономії, оскільки студент контролює процес навчання та відчуває власну відповідальність за результати.

2. Процес розвитку мотивації до навчання вимагає формулювання чітких, конкретних та реалістичних цілей, оскільки вони створюють структуровану основу для діяльності та підвищують внутрішню зацікавленість. Цілепокладання дає змогу студентам-психологам орієнтуватися у складному навчальному матеріалі та розподіляти час і ресурси ефективніше. Встановлення проміжних завдань допомагає уникнути відчуття перевантаження та зберегти стійкість мотиваційного напруження. Теоретично цей підхід обґрунтовується концепцією цільової спрямованості та мотивації досягнень, яка підкреслює значення конкретності й вимірності результатів. Систематичне відстеження виконання завдань стимулює процес самоконтролю та розвитку саморегуляції. Досягнення навіть невеликих цілей формує позитивний зворотний зв'язок і підсилює віру в особисту ефективність. Таким чином, встановлення досяжних цілей стимулює внутрішню мотивацію та створює умови для стабільного академічного прогресу.

3. Студентам-психологам слід працювати над розвитком внутрішньої мотивації, орієнтуючись на процес самоактуалізації, оскільки вона стимулює прагнення до розвитку професійних і особистісних компетентностей. Внутрішня

мотивація активізується тоді, коли навчальна діяльність пов'язана з власними інтересами, цінностями та потребою в самовираженні. Цей процес дає змогу студентам бачити навчання не як обов'язок, а як можливість отримати нові знання та навички, що підвищують їхню компетентність у професійній сфері. Внутрішня мотивація пов'язана з автономією, компетентністю та соціальною інтеграцією, які формують інтерес до навчання. Розвиток самоактуалізації потребує регулярного самоспостереження та рефлексії, що сприяє усвідомленню сильних та слабких сторін особистості. Використання проектних завдань і науково-дослідницької діяльності дає змогу реалізувати творчий потенціал та відчуття професійного зростання. Орієнтація на самоактуалізацію формує внутрішню зацікавленість, яка є чинником довготривалої мотивації до навчання.

4. Ефективна мотивація до навчання у студентів психологів неможлива без сформованих навичок саморегуляції та планування, оскільки вони дозволяють контролювати власну діяльність і підтримувати продуктивність протягом тривалого часу. Планування навчального процесу включає встановлення пріоритетів, розподіл часу на підготовку, повторення та відпочинок, що мінімізує ризик перевтоми. Саморегуляція передбачає усвідомлення власних емоційних станів та вміння управляти ними для збереження концентрації та мотиваційного ресурсу. Розвиток саморегуляції формує здатність до самоконтролю, що безпосередньо впливає на успішність у навчанні та ефективність оволодіння професійними навичками. Використання методів тайм-менеджменту та ведення щоденника навчальної діяльності сприяє структуризації цілей та підвищує відчуття досягнення. Розвиток цих навичок зменшує відчуття тривожності та формує позитивне ставлення до складних завдань.

5. Студентам-психологам доцільно опановувати різноманітні стратегії навчання, зокрема активне читання, конспектування, створення асоціативних карт і проведення навчальних дискусій, оскільки вони підвищують глибину засвоєння матеріалу. Використання стратегій навчання дає змогу перетворити пасивне сприймання інформації на активний процес, який стимулює когнітивну зацікавленість. Застосування різних методів у поєднанні з індивідуальним стилем пізнання допомагає підтримувати високий рівень концентрації та знижує

ризик демотивації. Крім того, ефективні стратегії навчання сприяють формуванню вміння адаптуватися до нових завдань, розвиваючи когнітивну гнучкість. Вони також формують відчуття контролю над процесом засвоєння знань і посилюють віру у власну компетентність. Регулярне застосування таких стратегій стимулює внутрішню мотивацію і сприяє досягненню високих академічних результатів. Таким чином, стратегічний підхід до навчання є важливим чинником розвитку професійної самореалізації майбутніх психологів.

6. Розвиток мотивації до навчання значною мірою залежить від якості міжособистісних взаємодій у студентському середовищі, оскільки атмосфера підтримки, довіри та психологічної безпеки стимулює активну участь у навчальному процесі. Взаємодія з одногрупниками дає змогу студентам обмінюватися знаннями, обговорювати складні концепції та знаходити спільні шляхи вирішення проблем. Позитивна взаємодія підтримує соціальну інтеграцію та формує відчуття спільності, що підсилює внутрішню мотивацію. Безпечне психологічне середовище зменшує страх помилки та сприяє відкритому обговоренню складних тем, що безпосередньо впливає на активність студентів. Крім того, підтримка групи стимулює процес рефлексії та самопізнання, оскільки студенти отримують зворотний зв'язок і бачать результати власних дій очима інших. Ефективна групова взаємодія формує навички співпраці та критичного мислення, що є важливими для професійного становлення.

7. Соціальна підтримка з боку родини, одногрупників та наставників виступає потужним чинником розвитку мотивації до навчання, оскільки вона формує відчуття захищеності і впевненості у власних силах. Коли студент отримує емоційну, інформаційну та практичну підтримку, все це стимулює прагнення долати труднощі і досягати поставлених академічних цілей. Позитивний вплив підтримки проявляється у зниженні стресових реакцій і підвищенні стійкості до навчальних навантажень. Наявність наставника або тьютора допомагає орієнтуватися в складних навчальних завданнях, надає зворотний зв'язок та підтримує внутрішню мотивацію. Соціальна підтримка сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання та розвитку

самостійності у прийнятті рішень. Водночас взаємодія з одногрупниками стимулює співпрацю, розвиток комунікативних навичок і відповідальності.

8. Студентам слід шукати та орієнтуватися на позитивні професійні рольові моделі, оскільки вони формують високі стандарти професійної поведінки і сприяють розвитку мотивації до навчання. Спостереження за успішними практикуючими психологами дає змогу зрозуміти, які навички, знання та цінності є важливими для професійної компетентності. Рольові моделі стимулюють формування прагнення до самовдосконалення та самореалізації, оскільки демонструють конкретні шляхи досягнення високих результатів. Наявність наставника дає змогу отримувати конструктивний зворотний зв'язок, що підвищує впевненість у власних силах і сприяє розвитку внутрішньої мотивації. Також рольові моделі допомагають студентам усвідомити значення етичних норм і відповідальності у професійній діяльності. Регулярна взаємодія з наставниками створює умови для формування професійної ідентичності та стійкого зацікавлення навчанням. У результаті використання позитивних рольових моделей посилює мотивацію до набуття нових знань.

9. Систематичний розвиток критичного мислення та навичок рефлексії є важливим чинником підвищення мотивації до навчання студентів психологів, оскільки дає змогу аналізувати власні досягнення, помилки та способи їх подолання. Рефлексія сприяє усвідомленню внутрішніх мотивів та їх впливу на навчальний процес, що дає змогу краще планувати діяльність і визначати пріоритети. Критичне мислення допомагає оцінювати отриману інформацію, виділяти суттєве та застосовувати знання у практичній діяльності, що підвищує ефективність навчання. Поєднання рефлексії і критичного аналізу сприяє формуванню внутрішньої автономії, оскільки студент самостійно приймає рішення щодо методів навчання. Такі навички також стимулюють розвиток здатності до самоконтролю та саморегуляції в умовах високого навчального навантаження. Регулярне самоспостереження дає змогу виявляти та усувати психологічні бар'єри на шляху до професійного зростання.

10. Активне залучення до процесу отримання та надання конструктивного зворотного зв'язку є важливим чинником розвитку мотивації студентів

психологів, оскільки він дає змогу усвідомлювати власні досягнення та корегувати навчальні стратегії. Отримання зворотного зв'язку від викладачів, наставників і одногрупників сприяє формуванню об'єктивного уявлення про власну компетентність. Аналіз рекомендацій дає змогу студентам корегувати власні дії та вдосконалювати знання, що підвищує відчуття контролю над процесом навчання. Надання зворотного зв'язку іншим студентам формує навички критичного мислення та емпатії, що важливо для професійної діяльності психолога. Конструктивний зворотний зв'язок сприяє усвідомленню прогресу та підвищенню віри у власні сили, що підсилює внутрішню мотивацію. Регулярне використання зворотного зв'язку створює умови для активного навчання і розвитку самостійності у прийнятті рішень. Таким чином, зворотний зв'язок виступає потужним стимулом для підтримки високого рівня мотивації.

11. Студентам-психологам необхідно розвивати позитивне ставлення до складних навчальних завдань, оскільки воно визначає готовність долати труднощі та активізує внутрішню мотивацію. Висока оцінка значимості завдань сприяє більш усвідомленому підходу до навчання та підвищує інтерес до отримання нових знань. Позитивне ставлення допомагає зменшити тривожність та страх помилки, що часто стримує активну участь у навчальному процесі. Воно формує стійкість до невдач і розвиває здатність до пошуку альтернативних рішень. Активна робота над складними завданнями стимулює розвиток когнітивних та емоційних компетентностей, необхідних для професійної діяльності психолога. Систематичне долаття труднощів формує відчуття успіху та підвищує внутрішню мотивацію до навчання.

12. Розвиток емоційної компетентності у студентів психологів сприяє підвищенню мотивації до навчання, оскільки дає змогу ефективно управляти власними емоційними станами та підтримувати стабільну концентрацію уваги. Усвідомлення власних емоцій і їх впливу на процес навчання допомагає студентам знижувати рівень стресу та тривожності, що може блокувати внутрішню мотивацію. Емоційна компетентність включає здатність до саморегуляції, емпатії та адекватного реагування на соціальні ситуації, що важливо для професійної підготовки психолога. Розвиток емоційних навичок

сприяє позитивній взаємодії з одногрупниками та викладачами, що підвищує рівень соціальної підтримки. Підвищена емоційна компетентність стимулює самостійність у навчальній діяльності та активне засвоєння знань.

13. Майбутнім психологам рекомендується залучатися до практичних і науково-дослідницьких проектів, оскільки така діяльність стимулює внутрішню мотивацію через безпосереднє застосування теоретичних знань. Практична робота дає змогу відчувати значимість власного внеску та оцінити ефективність застосованих методів. Дослідницька діяльність сприяє розвитку аналітичного мислення, критичної оцінки інформації та навичок вирішення проблем. Участь у проектах формує почуття професійної компетентності і підвищує зацікавленість у навчанні. Практична діяльність дає змогу встановлювати зв'язки між теорією і практикою, що значно підвищує мотивацію до подальшого навчання. Регулярна участь у проектах стимулює самостійність, відповідальність та ініціативність.

14. Студентам – майбутнім психологам корисно практикувати стратегії самопідкріплення, оскільки вони стимулюють підтримку внутрішньої мотивації і сприяють формуванню позитивного ставлення до навчання. Самопідкріплення включає заохочення себе за досягнення конкретних цілей або успішне виконання завдань, що підвищує відчуття компетентності. Цей підхід допомагає зміцнити позитивну установку на навчальний процес і зменшує ризик відчуття фрустрації. Регулярне застосування самопідкріплення формує емоційний зв'язок між навчальною діяльністю та задоволенням від досягнень. Використання стратегій самопідкріплення стимулює розвиток відповідальності та самоконтролю. Цей метод також сприяє усвідомленню власного прогресу та підтримує прагнення до подальшого вдосконалення. В результаті студенти активніше залучаються до навчання та демонструють стійку внутрішню мотивацію.

15. Самодисципліна є важливим чинником підтримки мотивації студентів психологів, оскільки вона забезпечує регулярність навчальної діяльності та підвищує ефективність засвоєння знань. Формування самодисципліни включає контроль за часом, емоційною та когнітивною активністю, що дає змогу досягати поставлених цілей. Високий рівень самодисципліни сприяє подоланню прокрастинації і формує звичку до систематичної роботи. Самодисципліна

підтримує процес саморегуляції і дає змогу студентам ефективно долати стресові та складні ситуації. Розвиток самодисципліни пов'язаний із формуванням внутрішньої відповідальності за результати навчання. Вона також стимулює наполегливість, послідовність і здатність до планування власного навчання.

16. Студентам-психологам слід активно формувати умови для автономного навчання, що сприяє розвитку внутрішньої мотивації та відповідальності за навчальний процес. Автономія включає можливість самостійно обирати методи вивчення матеріалу, планувати робочий час і визначати пріоритети. Вільний вибір способів навчання стимулює інтерес та зацікавленість у процесі оволодіння знаннями. Автономне навчання розвиває здатність до самоконтролю та саморегуляції, що підвищує ефективність засвоєння складного матеріалу. Воно також сприяє формуванню навичок критичного мислення та самостійного прийняття рішень. Регулярне застосування автономних підходів допомагає студентам відчувати власну значимість у навчальному процесі.

17. Здобувачам освіти важливо підтримувати баланс між навчальною діяльністю та відпочинком, оскільки це безпосередньо впливає на мотивацію та ефективність засвоєння знань. Перевантаження навчальними завданнями призводить до зниження концентрації, підвищення стресу та демотивації, тоді як збалансований графік сприяє відновленню їхніх психоемоційних ресурсів. Планування часу для відпочинку допомагає підвищити продуктивність, активізує когнітивні процеси та стимулює внутрішню зацікавленість у навчанні. Дотримання режиму відпочинку сприяє кращій концентрації під час виконання складних завдань і розвитку самоконтролю. Регулярні перерви та активності, що відновлюють енергію, підтримують позитивне ставлення до навчання та зменшують ризик емоційного вигорання. Баланс між навчанням та відпочинком формує здорові навчальні звички, що сприяють стабільній мотивації.

Отже, рекомендації студентам-психологам щодо розвитку мотивації до навчання мають ґрунтуватися на усвідомленні особистісного сенсу освітньої діяльності, формуванні внутрішньої відповідальності за власний професійний шлях і активному залученні до процесу саморозвитку. Вони спрямовані на підвищення навчальної активності через постановку реалістичних цілей,

розвиток рефлексії, уміння працювати з власними емоційними станами, а також використання ефективних стратегій самоорганізації та саморегуляції. Важливо, щоб студент навчався бачити у навчанні інструмент професійного становлення, сприймав труднощі як можливість зростання та будував індивідуальну траєкторію розвитку з урахуванням власних сильних сторін. Значущу роль відіграють соціальна підтримка, конструктивне спілкування з викладачами й одногрупниками, участь у професійних спільнотах і пошук рольових моделей.

Висновок до розділу 3

1. Програма розвитку мотивації до навчання студентів психологів є системою занять, спрямованих на формування їхньої внутрішньої активності, усвідомлення власних мотивів, цінностей та професійних орієнтирів, а також розвиток здатності до самостійного планування і цілеспрямованої діяльності. Використання соціально-психологічного тренінгу, інтерактивних ігор та вправ дає змогу стимулювати саморозвиток, посилювати групову підтримку та формувати психологічну стійкість у навчанні. Завдяки структурованому підходу та системі взаємопов'язаних занять, студенти отримують можливість розвивати як індивідуальні, так і групові механізми мотивації, що забезпечує підвищення навчальної активності та ефективності професійної підготовки.

2. Рекомендації студентам-психологам з розвитку мотивації до навчання ґрунтуються на усвідомленні особистісного сенсу освітньої діяльності, формуванні внутрішньої відповідальності за власний професійний шлях і активному залученні до процесу саморозвитку. Вони спрямовані на підвищення навчальної активності через постановку реалістичних цілей, розвиток рефлексії, уміння працювати з власними емоційними станами, а також використання ефективних стратегій самоорганізації та саморегуляції. Важливо, щоб студент навчався бачити у навчанні інструмент професійного становлення, сприймав труднощі як можливість зростання та будував індивідуальну траєкторію розвитку з урахуванням власних сильних сторін.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ

4.1. Охорона праці

В умовах інтенсивного розвитку освітнього середовища особливого значення набуває питання забезпечення безпечних і здорових умов навчальної діяльності, адже вони є важливою передумовою формування стійкої мотивації до професійного зростання майбутніх фахівців. Для студентів психологів, чия підготовка передбачає високий рівень емоційного включення, міжособистісної взаємодії та роботи зі складними інформаційними й життєвими ситуаціями, охорона праці стає не лише нормативною вимогою, а й ключовим чинником підтримання психологічного благополуччя, працездатності та навчальної успішності. Тому вивчення особливостей охорони праці студентів психологів у контексті розвитку їх мотивації до навчання є важливим напрямом дослідження.

Охорона праці студентів у закладах вищої освіти виступає важливою складовою сучасної освітньої політики, оскільки забезпечує не лише збереження здоров'я молоді, але й створює умови для ефективного навчання та сталого професійного розвитку. Теоретичні засади охорони праці ґрунтуються на системі нормативно-правових актів, які регулюють організацію безпечного освітнього середовища та визначають стандарти захисту студентів від потенційних ризиків.

До основних документів належать закони України про охорону праці, про освіту, про вищу освіту, а також низка підзаконних актів, рекомендацій та інструкцій, що встановлюють вимоги до організації навчальних приміщень, проведення практичних занять та забезпечення психологічної безпеки здобувачів освіти. Дотримання перелічених вимог є обов'язковою умовою функціонування закладу вищої освіти, спрямованою на захист життя і здоров'я студентів у процесі набуття професійної компетентності. У контексті професійної підготовки майбутніх психологів нормативно-правова база набуває особливого значення, оскільки саме психологічні ризики найчастіше стають визначальними у формуванні їх професійного благополуччя.

Сутність поняття «охорона праці студентів» охоплює комплекс заходів, спрямованих на створення безпечних, комфортних, обґрунтованих фізично умов навчання, які сприяють не лише збереженню здоров'я, а й формуванню позитивної мотивації до навчальної діяльності. У сучасній системі освіти охорона праці розглядається як міждисциплінарний феномен, що включає організаційні, санітарно-гігієнічні, психологічні та соціально-педагогічні аспекти забезпечення безпечного освітнього простору. Для студентів психологів це поняття має розширене значення, оскільки в процесі навчання вони не лише навчаються дотримуватися вимог безпеки, але й опановують компетентності, які дозволять їм у забезпечувати психологічне здоров'я інших людей.

Психолого-педагогічні підходи до формування і розвитку культури безпеки передбачають цілеспрямоване виховання у студентів усвідомленого ставлення до власного здоров'я та професійних ризиків. Формування культури безпеки здійснюється через інтеграцію відповідних знань у зміст навчальних дисциплін, проведення тренінгів, практикумів, інструктажів та моделювання потенційно ризикованих ситуацій. Ефективними є підходи, що ґрунтуються на розвитку саморегуляції, стресостійкості та навичок конструктивної поведінки в кризових умовах. Для студентів психологів важливим є також усвідомлення того, що культура безпеки є частиною професійної етики та психологічної компетентності, оскільки майбутній фахівець має вміти не лише забезпечувати власну безпеку, а й створювати безпечне середовище для клієнтів.

Специфіка навчальної діяльності студентів психологів характеризується поєднанням інтенсивних інтелектуальних, емоційних та комунікативних навантажень, що зумовлює підвищені вимоги до організації безпечних умов навчального процесу. Інтелектуальні навантаження пов'язані з необхідністю засвоєння великого обсягу теоретичних знань, опрацювання наукової літератури, аналізу складних психологічних феноменів, участі у дослідницьких проєктах та написанні наукових робіт. Емоційні навантаження виникають унаслідок постійного контакту з психологічно складною інформацією, включно з темами травми, кризових ситуацій, девіантної поведінки та психопатології. Комунікативні навантаження зумовлені взаємодією з одногрупниками,

викладачами та учасниками практик, що потребує високого рівня емпатії, емоційної чутливості та здатності до ефективного спілкування.

До чинників професійного стресу, характерних для студентів психологів, належать висока відповідальність за результати навчальної діяльності, постійна необхідність саморозвитку, участь у психологічних тренінгах, проходження практики у соціальних установах, робота з клієнтами у складних ситуаціях та етичні дилеми. Особливе значення має контакт із важким контентом, який може провокувати емоційне перенапруження або деструктивні переживання.

Студенти, які виконують роль практикантів у школах, лікарнях чи центрах соціальної допомоги, нерідко стикаються з історіями насильства, втрати, кризових станів або психічних розладів, що потребує високого рівня емоційної стабільності. Крім того, інтенсивний навчальний ритм, дедлайни, оцінювання та конкуренція також формують додаткові стресогенні фактори. Якщо ці чинники не компенсуються відповідними заходами охорони праці та психологічної підтримки, вони можуть призводити до емоційного вигорання, зниження навчальної мотивації та погіршення психологічного благополуччя.

Потенційні загрози для психічного та фізичного здоров'я студентів психологів охоплюють різні аспекти їх навчальної діяльності. До найбільш поширених психічних ризиків належать хронічний стрес, емоційне виснаження, зниження концентрації уваги, порушення сну, тривожність і депресивні стани, що можуть виникати через перевантаження або емоційно складні навчальні ситуації. Фізичні ризики включають проблеми із зором, опорно-руховим апаратом, перевтому та порушення режиму праці й відпочинку, що є типовими для студентів, які багато часу проводять за комп'ютером або в аудиторії.

Особливу групу ризиків становлять комунікативні навантаження, які нерідко викликають соціальну тривожність або емоційну нестійкість, особливо у студентів перших курсів. До цього додаються небезпеки, пов'язані з проходженням практики у місцях, де студенти можуть контактувати з агресивними, емоційно нестабільними або кризовими клієнтами. За відсутності якісної підготовки, супервізії та відповідних заходів безпеки такі ситуації можуть становити загрозу для психічного благополуччя майбутніх психологів.

Взаємозв'язок охорони праці та мотивації до навчання студентів психологів є напрямом сучасних досліджень у сфері освітньої безпеки та психології вищої школи, оскільки саме безпечне середовище визначає не лише якість підготовки фахівця, а й його готовність до професійного розвитку. Безпечні умови навчання забезпечують зниження рівня тривожності, дають змогу студентам зосереджуватися на змісті дисциплін і стимулюють формування внутрішньої мотивації, що ґрунтується на інтересі до професії та бажанні досягати інтелектуальних результатів. Водночас зовнішня мотивація також зазнає позитивних змін, адже організація освітнього середовища створює передумови для ефективної взаємодії з викладачами, отримання виваженого зворотного зв'язку та формування у студентів почуття підтримки й захищеності.

Психологічне благополуччя студентів психологів виступає важливим чинником підтримання їх навчальної активності, оскільки почуття емоційного комфорту сприяє стабільності пізнавальних процесів, розвитку впевненості у власних можливостях та готовності до інтелектуальних викликів. Коли здобувачі освіти відчують, що навчальне середовище є безпечним, прогнозованим і доброзичливим, у них зростає бажання займатися саморозвитком, долучатися до практичних занять та наукової діяльності, а також активніше застосовувати набуті знання у майбутній професійній сфері.

Важливо також враховувати те, що підготовка психологів пов'язана з підвищеним ризиком емоційного виснаження, адже студенти вже на етапі навчання мають справу зі складним життєвим досвідом клієнтів, чутливими темами, ситуаціями емоційного напруження під час практик і тренінгів. У таких умовах втрата стресостійкості може призвести до зниження мотивації, погіршення академічних результатів і формування негативного ставлення до майбутньої професії. Тому підтримання оптимального психологічного стану є критично важливим компонентом охорони праці студентів психологів, адже здатність долати стресові ситуації забезпечує сталість інтересу до навчання, підтримує працездатність і сприяє збереженню внутрішніх ресурсів, необхідних для ефективного професійного становлення.

Емоційне вигорання студентів, особливо тих, які навчаються за спеціальністю «Психологія», становить серйозну загрозу для їхньої подальшої професійної діяльності, оскільки підриває мотиваційні механізми, знижує рівень емпатії та послаблює здатність до рефлексії. Коли у студентів виникає відчуття хронічного виснаження, навчання перестає бути цінністю, і будь-які стимули – як внутрішні, так і зовнішні – втрачають свою ефективність. Тому профілактика емоційного вигорання має розглядатися як інтегральна частина охорони праці, спрямована на відновлення енергетичного потенціалу, гармонізацію емоційного стану та підтримку мотиваційної сфери майбутніх фахівців.

Організаційно-психологічні умови підвищення безпеки навчальної діяльності студентів психологів охоплюють створення комфортного, а також ергономічно облаштованого освітнього простору, що відповідає сучасним стандартам безпеки та враховує специфіку професійної підготовки. До таких умов належить забезпечення сприятливого мікроклімату в аудиторіях, оптимального освітлення, зручного розташування меблів, доступності медико-психологічної допомоги та організації зон відпочинку, які зменшують втомлюваність та сприяють відновленню працездатності.

Профілактика психологічних ризиків у навчальному процесі передбачає системну роботу із запобігання стресовим впливам, що включає навчання студентів навичкам саморегуляції, проведення тренінгів з емоційної грамотності, розвиток навичок конструктивної комунікації та формування здатності до усвідомленої самопідтримки. Крім того, важливо залучати студентів до групових форм роботи, які сприяють взаємній підтримці та зменшують відчуття соціальної ізоляції, що часто виникає під час інтенсивного навчального навантаження.

Викладачі відіграють ключову роль у формуванні культури безпеки, адже їхній стиль педагогічної взаємодії, емоційна компетентність і здатність до створення сприятливого психологічного клімату суттєво впливають на рівень мотивації студентів. Повага, відкритість до діалогу, конструктивний зворотний зв'язок та усвідомлене ставлення до професійних труднощів студентів сприяють зростанню довіри й усвідомлення цінності навчання. Не менш важливою є роль психологічної служби закладу вищої освіти, яка має забезпечувати

консультування, профілактичні програми, освітні заходи та підтримку студентів у подоланні емоційних складнощів. Доступність такої допомоги підвищує рівень захищеності та зменшує ризик розвитку психологічних порушень, що позитивно відображається на якості навчання та готовності до професійної діяльності.

Окреме місце займає студентське самоврядування, яке може ініціювати заходи, спрямовані на покращення умов навчання, розвиток взаємної підтримки в академічних групах, організацію просвітницьких подій із питань охорони праці та ментального здоров'я. Активна участь студентів у створенні безпечного освітнього простору сприяє формуванню відповідальності, усвідомлення власної ролі у збереженні здоров'я та підтримці навчальної мотивації.

Формування відповідального ставлення студентів психологів до охорони праці є важливим складником їхньої професійної підготовки, оскільки майбутній фахівець має не лише володіти ґрунтовними психологічними знаннями, а й розуміти ризики, обмеження та вимоги, пов'язані з безпечним виконанням професійних функцій. Відповідальне ставлення до охорони праці формується як результат поєднання теоретичної підготовки, практичного досвіду та особистої рефлексії, спрямованої на усвідомлення ролі безпеки в професійному розвитку.

Студенти, які з ранніх етапів навчання оволодівають основами безпечної поведінки та правилами організації безпечного середовища, демонструють вищий рівень сформованості відповідальної позиції щодо власного здоров'я та безпеки інших людей. Особливо актуальним це є для майбутніх психологів, які у своїй практиці працюватимуть із вразливими категоріями населення, виконуватимуть консультуючі, діагностичні, а також корекційні завдання, що потребують професійної саморегуляції, дисципліни та відповідальності.

Розвиток професійних компетентностей у сфері безпеки життєдіяльності для студентів психологів передбачає оволодіння комплексними знаннями про психофізіологічні основи безпечної діяльності, правила організації робочого місця, нормативні документи та культуру взаємодії в освітньому й професійному середовищах. Ці компетентності включають розуміння факторів ризику, здатність до їхнього прогнозування, уміння запобігати небезпечним ситуаціям і застосовувати необхідні заходи у випадку їхнього виникнення. Крім того,

важливо, щоб студенти навчалися оцінювати власні психоемоційні стани, визначати рівень втоми, напруження чи стресу, адже саме психологи часто стикаються з емоційно насиченими ситуаціями, що потребують стійкості, саморегуляції та розвиненої відповідальності за прийняті рішення.

Інтеграція знань з охорони праці в професійну підготовку психолога є стратегічно важливим підходом, що забезпечує нерозривний зв'язок між теоретичними концепціями безпеки та практичними умовами здійснення психологічної діяльності. У межах професійної підготовки студенти мають можливість вивчати правила поведінки в організаціях соціальної сфери, методи запобігання професійним ризикам, принципи забезпечення етичної взаємодії, які також є частиною професійної безпеки. Включення модулів із безпеки життєдіяльності, охорони праці та психології здоров'я до навчальних планів сприяє глибшому розумінню ролі безпеки в роботі психолога. Це також формує усвідомлення того, що безпечне середовище є необхідною умовою ефективної психологічної допомоги, оскільки порушення принципів безпеки може не лише знизити якість роботи, а й завдати шкоди клієнтам.

Значну роль у формуванні відповідального ставлення студентів до охорони праці відіграють практичні тренінги, курси та ситуаційні вправи, які дають змогу застосувати теоретичні знання у змодельованих або реальних умовах. Практичні заняття забезпечують опрацювання навичок поведінки у складних ситуаціях, формування стресостійкості та розвиток уміння швидко й адекватно реагувати на потенційні небезпеки. Наприклад, тренінги з оцінювання психологічних ризиків, моделювання кризових ситуацій, опрацювання складних випадків взаємодії з клієнтами допомагають студентам не лише набути досвіду, а й усвідомити власну відповідальність за безпеку в професійній діяльності. Ситуаційні вправи розвивають навички прогнозування небезпечних ситуацій, формують здатність до аналітичного мислення та сприяють розумінню того, як саме знання з охорони праці впливають на якість навчання й майбутньої роботи.

Практичні заходи з підвищення мотивації до безпечної поведінки студентів психологів становлять важливий компонент системи охорони праці у закладах вищої освіти, оскільки саме через активну діяльність, рефлексію та

залучення до інтерактивних форм навчання формується стійке і свідоме ставлення до безпеки. Одним із найбільш ефективних напрямів є організація психологічних тренінгів, спрямованих на розвиток саморегуляції, управління стресом і підвищення усвідомленості щодо ризиків у професійній діяльності. Такі тренінги охоплюють техніки релаксації, емоційної стабілізації, когнітивної переоцінки ситуацій та відновлення внутрішніх ресурсів.

Важливим напрямом є впровадження активних форм навчання, які сприяють не лише засвоєнню знань, а й формуванню практичної готовності діяти безпечно в умовах професійного ризику. Кейси, моделювання небезпечних ситуацій і рольові ігри допомагають студентам усвідомити можливі наслідки необережної або непрофесійної поведінки. Вони також сприяють розвитку критичного мислення, навичок прийняття рішень, уміння діяти в умовах невизначеності та відповідально керувати власною поведінкою. Особливо цінними є практики, що моделюють роботу з емоційно вразливими клієнтами, адже вони дозволяють студентам зрозуміти важливість дотримання етичних стандартів у реальних умовах психологічного консультування чи психотерапії.

Не менш значущим елементом сучасної підготовки майбутніх психологів є використання цифрових інструментів і онлайн-курсів з охорони праці, які розширюють можливості самостійного вивчення матеріалу та дозволяють адаптувати навчання до індивідуальних потреб студентів. Онлайн-платформи пропонують інтерактивні тести, симулятори небезпечних ситуацій, відеолекції та навчальні модулі, що створюють умови для поглибленого засвоєння правил охорони праці та формування відповідальної поведінки. Використання цифрових інструментів сприяє формуванню автономності студентів, їхній здатності самостійно підтримувати належний рівень безпекової культури та інтегрувати отримані знання в різні аспекти професійної діяльності.

Наведемо низку рекомендацій студентам-психологам щодо охорони праці, безпечної поведінки та підтримання мотивації до навчання:

1. Дотримуйтеся встановлених правил безпеки у навчальних аудиторіях і лабораторіях.

2. Організуйте робоче місце, щоб уникати фізичного перенапруження та зорової втоми.
3. Підтримуйте баланс між навчанням, відпочинком і особистим часом, щоб запобігати виснаженню.
4. Використовуйте техніки саморегуляції та релаксації для зниження рівня стресу.
5. Уникайте перевантаження навчальними завданнями – плануйте роботу рівномірно.
6. Звертайте увагу на власні психоемоційні стани та своєчасно реагуйте на ознаки вигорання.
7. Дотримуйтеся етичних норм взаємодії з одногрупниками та викладачами.
8. Під час проходження практики дбайливо ставтеся до клієнтів і суворо дотримуйтеся норм конфіденційності.
9. Не працюйте із травматичними матеріалами без супервізії або підтримки викладача.
10. Використовуйте цифрові інструменти навчання без шкоди для здоров'я – робіть перерви кожні 40–50 хвилин.
11. Дбайте про ергономіку робочого місця під час навчання онлайн.
12. У випадку небезпечних ситуацій звертайтеся до адміністрації або психологічної служби ЗВО.
13. Вивчайте нормативно-правові акти з охорони праці та безпеки життєдіяльності.
14. Розвивайте навички критичного мислення для оцінювання потенційних ризиків.
15. Уникайте емоційного залучення понад міру під час навчальних консультацій або рольових ігор.
16. Регулярно займайтеся фізичною активністю, щоб підтримувати психофізичний баланс.
17. Відвідуйте тренінги, присвячені стрес-менеджменту та формуванню стійкості.

18. Приділяйте увагу командній взаємодії – вона знижує стрес та підвищує ефективність навчання.

19. Користуйтеся можливостями супервізії, коли працюєте з важким контентом.

20. Формуйте особисту освітню мотивацію через усвідомлення значущості майбутньої професії та відповідальності психолога за безпеку інших.

Отже, охорона праці студентів психологів у процесі розвитку їх навчальної мотивації постає комплексним явищем, що поєднує фізичну, психічну та емоційну безпеку з формуванням відповідального професійного ставлення до власної діяльності. Створення безпечного та психологічно комфортного освітнього середовища сприяє зміцненню внутрішньої мотивації, підтримує інтерес до навчання та забезпечує стійкість до професійних ризиків, які неминуче супроводжують підготовку майбутнього психолога. Забезпечення охорони праці, профілактика стресу та емоційного виснаження, розвиток навичок саморегуляції, а також упровадження сучасних активних методів навчання формують підґрунтя для ефективної професійної підготовки.

4.2. Безпека в надзвичайних ситуаціях

В умовах динамічного розвитку освітнього середовища закладу вищої освіти та зростання психологічних навантажень на студентів, питання безпеки життєдіяльності набуває особливої актуальності, оскільки відчуття безпеки безпосередньо впливає на психофізіологічний стан і ефективність навчальної діяльності. Для студентів створення безпечного середовища є фактором, що дає змогу формувати оптимальні умови для розвитку мотивації до навчання та професійної самореалізації. Відчуття психологічного комфорту і фізичної безпеки сприяє активній участі у навчальному процесі, підвищує концентрацію уваги та стимулює прагнення до оволодіння знаннями і практичними навичками.

Як доводить М. Скакун, безпека життєдіяльності включає не лише дотримання правил охорони здоров'я та безпечних умов перебування у навчальному закладі, а й підтримку психоемоційного благополуччя, що формує

стійку внутрішню мотивацію. В умовах відсутності почуття безпеки виникає ризик емоційного виснаження, зниження продуктивності навчання та зниження зацікавленості у здобутті професійних компетентностей. Тому обґрунтування взаємозв'язку між безпекою життєдіяльності та розвитком мотивації до навчання студентів психологів є важливим аспектом сучасної освітньої та психологічної практики. Це дає змогу визначити заходи, спрямовані на створення умов, що забезпечують захист фізичного та психологічного здоров'я, активізують внутрішню мотивацію і підтримують засвоєння навчального матеріалу [9].

За словами Д. Зеркалова, безпека життєдіяльності студентів психологів виступає ключовим чинником, що забезпечує стабільне функціонування особистості у навчальному середовищі та сприяє розвитку її мотиваційного потенціалу. Вона включає фізичну, психологічну, соціальну та інформаційну складові, кожна з яких є взаємопов'язаною і визначає загальний рівень відчуття захищеності. Фізична безпека створює основу для активного залучення до навчального процесу, оскільки відсутність загроз для фізичного здоров'я та життєдіяльності дає змогу студенту концентруватися на опануванні професійних компетенцій. Психологічна безпека формує умови для прояву самостійності, ініціативності та креативності, що безпосередньо впливає на внутрішню мотивацію до навчання. Соціальна складова забезпечує ефективну взаємодію з одногрупниками, викладачами та наставниками, що створює відчуття приналежності до академічної спільноти та підвищує рівень залучення у навчальний процес. Інформаційна безпека передбачає захист від дезінформації та надмірного навантаження, що сприяє ефективному засвоєнню знань [26].

Психологічна безпека студентів визначає здатність особистості відчувати контроль над власними емоціями та поведінкою в умовах навчального процесу, що безпосередньо впливає на рівень мотивації до навчання. Вона формується під впливом внутрішніх ресурсів, таких як самосвідомість, емоційна стійкість, здатність до саморегуляції та рефлексії. Студент, який відчуває психологічну безпеку, здатний більш ефективно долати навчальні труднощі, ставити перед собою складні цілі та досягати їх, не боячись невдач або оцінювання з боку оточення. Психологічна безпека сприяє розвитку ініціативності та самостійності

у виборі методів опанування професійних знань і навичок, що безпосередньо пов'язано з активізацією внутрішньої мотивації. Вона також створює умови для прояву творчого потенціалу, оскільки студент має можливість експериментувати та шукати інноваційні підходи до вирішення завдань без страху помилки.

Соціальні та міжособистісні фактори відіграють вирішальну роль у забезпеченні безпеки життєдіяльності студентів та підтриманні їх навчальної мотивації, оскільки відчуття підтримки з боку оточення суттєво впливає на самооцінку і впевненість у власних здібностях. Одногрупники, наставники та родина створюють соціальний контекст, у якому студент відчуває приналежність до спільноти, можливість обговорювати труднощі та отримувати емоційну підтримку. Позитивна взаємодія з однолітками стимулює розвиток співпраці, навичок ефективної комунікації та групового вирішення проблем, що підвищує зацікавленість у навчанні. Підтримка наставників та викладачів не лише сприяє оволодінню професійними компетенціями, а й формує модель конструктивного сприйняття зворотного зв'язку та критики. Соціальна інтеграція знижує рівень тривожності і страху невдач, що позитивно відображається на активності та продуктивності навчальної діяльності. Одночасно, соціальна підтримка формує почуття відповідальності за власні результати та мотивує до систематичної роботи над професійним розвитком [10].

Рольові моделі у професійній діяльності, зокрема успішні практикуючі психологи та наставники, виступають потужним стимулом розвитку мотивації до навчання у студентів. Спостереження за діяльністю досвідчених фахівців дає змогу молодим психологам усвідомити реальні можливості та перспективи професійної самореалізації, що формує позитивні очікування щодо власного майбутнього. Рольові моделі демонструють ефективні стратегії професійного розвитку та прийняття рішень у складних ситуаціях, що стимулює студентів до активного пошуку власних шляхів навчання та самовдосконалення. Вони також забезпечують емоційну підтримку і впевненість у власних силах, оскільки студент бачить приклад подолання труднощів і професійних викликів. Позитивні моделі формують стандарти професійної етики, компетентності та поведінки, які стають орієнтиром для самостійного розвитку. Спостереження за досвідченими

психологами активізує процес наслідування конструктивних навичок і прийомів, що стимулює прагнення до вдосконалення знань та умінь.

Стиль педагогічної комунікації викладачів визначає якість взаємодії зі студентами та безпосередньо впливає на розвиток їхньої мотивації до навчання, оскільки конструктивна взаємодія сприяє створенню відчуття безпеки та підтримки. Мотиваційна підтримка з боку викладача допомагає студенту відчувати власну значущість, оцінити прогрес і усвідомити результативність своєї діяльності. Конструктивний зворотний зв'язок формує у студентів здатність аналізувати власні помилки, коригувати дії та планувати подальші кроки, що підвищує ефективність навчання та стимулює самостійне мислення. Стиль комунікації, який передбачає повагу до думки студента та врахування його індивідуальних особливостей, сприяє формуванню довіри та відкритості в навчальному процесі. Педагогічна підтримка допомагає знижувати тривожність, пов'язану з оцінюванням і соціальною взаємодією, що підвищує внутрішню мотивацію. Крім того, викладач, який демонструє активне залучення та ентузіазм, створює емоційно позитивне середовище, у якому студент відчуває бажання активно брати участь у навчанні [29].

Соціальна підтримка та ефективна міжособистісна взаємодія студентів в академічному середовищі визначають рівень відчуття безпеки та безпосередньо впливають на мотивацію до навчання. Однорупники та наставники створюють сприятливий контекст для спільного обговорення труднощів, обміну досвідом і розвитку командної взаємодії, що підвищує продуктивність навчання. Родина забезпечує емоційну підтримку та сприяє формуванню стійкої внутрішньої мотивації через позитивне підкріплення та заохочення до академічних досягнень. Взаємодія у безпечному соціальному середовищі знижує ризик конфліктів та психологічного дискомфорту, що підвищує готовність студентів до активного навчання. Ці фактори формують середовище, у якому студент може реалізовувати свої навчальні цілі без страху негативних наслідків [9].

Організаційно-педагогічні умови освітнього процесу визначають рівень безпеки життєдіяльності студентів і є ключовим фактором стимулювання їхньої мотивації до навчання. Чітко організовані навчальні програми та структуровані

заняття створюють відчуття передбачуваності та стабільності, що знижує стресові реакції і підвищує ефективність навчання. Використання тренінгів, семінарів та практикумів дає змогу не лише формувати професійні компетенції, а й розвивати навички саморегуляції, взаємодії в групі та критичного мислення. Інструктажі та правила безпеки забезпечують фізичний і психологічний захист студентів під час навчальної діяльності, що сприяє впевненості у власних діях.

Освітні програми дозволяють студентам усвідомлювати фактори ризику та способи їх подолання, що зміцнює відчуття безпеки та стимулює навчальну активність. Організаційні заходи формують середовище, у якому студент може концентруватися на професійному розвитку, не відволікаючись на зовнішні загрози. Досвід конструктивної організації навчального процесу в закладі вищої освіти впливає на внутрішню мотивацію, оскільки створює належні умови для планомірного досягнення навчальних цілей [10].

Особистісно-професійний аспект безпеки життєдіяльності студентів психологів передбачає формування їх самосвідомості, самоконтролю та відповідальності за власні дії як основи внутрішньої мотивації до навчання та професійного розвитку. Усвідомлення власних сильних і слабких сторін дає змогу студентам визначати межі своїх можливостей, що знижує ризик перевантаження та виникнення стресових станів у процесі здобуття знань. Розвиток навичок самозахисту від психологічного та інформаційного тиску створює відчуття внутрішньої стабільності, необхідної для концентрації на навчанні та професійній самореалізації. Підвищення рівня саморегуляції дає змогу студентам адекватно реагувати на труднощі, приймати конструктивні рішення та уникати конфліктів у груповій взаємодії [26].

Взаємозв'язок відчуття власної безпеки з навчальною діяльністю, за словами М. Скакуна, проявляється у підвищенні зацікавленості, готовності експериментувати та застосовувати креативні підходи в опануванні психологічних дисциплін. Формування особистісної безпеки включає розвиток умінь самотійного аналізу та рефлексії, що сприяє усвідомленню власного професійного шляху та визначенню цілей самореалізації. Крім того, відчуття захищеності стимулює відповідальне ставлення до виконання навчальних

завдань і активне залучення у практичну підготовку. Цей аспект підкреслює значення внутрішніх ресурсів студентів у підтриманні психологічного комфорту та високої мотивації до навчання [9].

Діагностичний аспект безпеки життєдіяльності студентів психологів спрямований на систематичне виявлення рівня відчуття захищеності та впливу цього показника на мотивацію до навчання. Оцінка безпеки здійснюється шляхом використання опитувальників, тестів, спостережень і рефлексивних методик, що дозволяють виявити сильні та слабкі сторони психологічного та соціального благополуччя студента. Діагностичний процес передбачає визначення факторів, які підвищують або знижують мотивацію до навчання, включаючи міжособистісні взаємодії та умови академічного середовища.

Аналіз отриманих даних дає змогу коригувати організаційні та педагогічні підходи, створюючи безпечне середовище, сприятливе для самореалізації та професійного розвитку. Діагностика також дає змогу відстежувати динаміку змін у відчутті безпеки студентів, визначати ефективність психопрофілактичних та мотиваційних заходів. Розробка рекомендацій на основі діагностичних результатів забезпечує персоналізований підхід до підтримки студентів у навчальному процесі. Крім того, систематичне оцінювання сприяє формуванню навичок саморефлексії, що підсилює усвідомлену мотивацію та відповідальність за власні академічні досягнення. Діагностичний аспект є інструментом інтеграції безпеки життєдіяльності у професійну підготовку майбутніх психологів [11].

Практичний аспект реалізується через розробку та впровадження програм, тренінгів і освітніх заходів, спрямованих на підвищення безпеки життєдіяльності та мотивації студентів психологів до навчання. Практичні заходи включають навчальні сесії, рольові ігри, групові дискусії та кейс-методику, які дозволяють студентам моделювати складні професійні ситуації та відпрацьовувати навички безпечної взаємодії. Психофізіологічні поради щодо саморегуляції, управління стресом та організації робочого часу сприяють підтримці фізичного та психологічного благополуччя. Практичний аспект передбачає також навчання студентів ефективним способам подолання психологічного та інформаційного тиску, що виникає в процесі здобуття знань і професійної підготовки [16].

Інтеграція практичних навичок безпеки в систему навчання дає змогу студентам підвищувати власну компетентність, зберігати мотивацію та ефективно реалізовувати навчальні цілі. Застосування інноваційних методів тренінгу сприяє розвитку адаптивності, креативності та відповідальності за результати навчання. Практичний аспект забезпечує зв'язок теоретичних знань про безпеку з реальними діями та поведінкою студентів, формуючи комплексну систему особистісної та професійної захищеності. Це дає змогу майбутнім психологам не лише відчувати себе захищеними, а й усвідомлено мотивуватися до професійного росту і самореалізації [1].

Отже, безпека життєдіяльності студентів психологів є чинником, який безпосередньо впливає на формування та розвиток їхньої мотивації до навчання. Відчуття фізичної та психологічної безпеки створює умови для ефективної концентрації, активної участі у навчальному процесі та самостійного опанування знань і практичних навичок. Забезпечення безпечного освітнього середовища сприяє зниженню рівня стресу та тривожності, формуванню внутрішньої мотивації і стійкості до труднощів, що дає змогу студентам-психологам більш продуктивно реалізовувати свої навчальні та професійні цілі.

Висновок до розділу 4

Безпека життєдіяльності студентів психологів безпосередньо впливає на формування та розвиток мотивації до навчання. Зокрема, відчуття фізичної та психологічної безпеки створює умови для ефективної концентрації, активної участі у навчальному процесі та самостійного опанування знань і практичних навичок. Забезпечення безпечного освітнього середовища сприяє зниженню рівня стресу та тривожності, формуванню внутрішньої мотивації і стійкості до труднощів, що дає змогу студентам-психологам продуктивно реалізовувати свої навчальні та професійні цілі. Інтеграція вказаних аспектів у навчальну діяльність здобувачів підтримує розвиток відповідальності, самоконтролю та умінь ефективно взаємодіяти з оточенням, що в комплексі стимулює прагнення до професійного самовдосконалення і самореалізації.

ВИСНОВКИ

Проведене у кваліфікаційній роботі теоретичне осмислення й емпіричне обґрунтування психологічних особливостей мотивації до навчання студентів психологів дало змогу зробити такі висновки.

1. Визначено теоретичні підходи до концептуалізації поняття «мотивація до навчання» у зарубіжній та вітчизняній психології. Мотивацію до навчання студентів визначено як динамічну психічну категорію, що відображає сукупність внутрішніх та зовнішніх стимулів, потреб, інтересів і цілей, які спонукають особистість до активної пізнавальної діяльності, забезпечують її спрямованість, інтенсивність і сталість у процесі оволодіння знаннями, формування професійних компетенцій та самореалізації в освітньому середовищі. Вона охоплює як прагнення до саморозвитку, досягнення успіху та задоволення від навчання, так і реакції на соціальні, педагогічні та культурні впливи, що визначають готовність студента до ефективного засвоєння навчального матеріалу та виконання академічних завдань. Мотивація до навчання забезпечує цілісність пізнавальної діяльності, поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти, сприяє адаптації до освітніх вимог та розвитку професійних навичок, виступаючи чинником успішного освітнього процесу. Показано, що концептуалізація поняття «мотивація до навчання» у зарубіжній та вітчизняній психології демонструє багатогранність підходів до його розуміння.

2. Виявлено вікові та психологічні передумови становлення мотивації до навчання у студентському віці, серед них – активне формування самосвідомості та особистісної ідентичності, що дає змогу студенту усвідомлено визначати життєві цілі, професійні орієнтири та власні цінності й безпосередньо впливає на вибір навчальних пріоритетів; одночасно розвиток когнітивних здібностей, зокрема абстрактного мислення, системного аналізу та синтезу інформації, підвищує здатність до опанування нових знань і сприяє ефективності навчальної мотивації; переважання автономності та самостійності стимулює здатність брати відповідальність за власне навчання, планувати навчальний процес та приймати рішення без зовнішнього контролю; високий рівень усвідомлення потреб і

цінностей допомагає студентам визначати, які компетенції є важливими для їх майбутньої професійної та особистісної самореалізації; сформовані інтереси й пізнавальна допитливість активізують цілеспрямовану навчальну діяльність; емоційна зрілість і здатність до саморегуляції забезпечують подолання ними труднощів та підтримку стабільної мотивації; цілеспрямованість і прагнення до самореалізації стимулюють активну участь у навчальному процесі; формування відповідальності та внутрішньої мотивації закладає фундамент для навчання, що базується не лише на зовнішньому контролі, а й на власних переконаннях та прагненні до досягнення успіху, забезпечуючи стійку основу для професійного і особистісного розвитку студента-психолога.

3. Охарактеризовано соціально-психологічні чинники розвитку мотивації до навчання студентів психологів, зокрема такі, як: підтримка з боку однолітків та однокурсників, яка створює позитивну навчальну атмосферу, сприяє активності та підвищенню прагнення до самовдосконалення; взаємини з викладачами та наставниками, що формують уміння критично оцінювати власні досягнення і стимулюють самостійну діяльність; роль навчальної групи як джерела соціальної оцінки та соціальні стандарти й професійні норми, які забезпечують формування внутрішніх регуляторів поведінки та орієнтацію на відповідність очікуванням професійної спільноти; формування ціннісних орієнтацій, моделювання професійних ролей, позитивна соціально-психологічна атмосфера навчальної групи, які сприяють інтеграції особистісних і професійних цінностей, розвитку самостійності, відповідальності та активного включення в освітній процес; позитивне оцінювання результатів діяльності та усвідомлення соціальної значущості професії психолога, які забезпечують підкріплення внутрішньої мотивації через емоційне задоволення, розвиток компетентності та почуття професійної гордості; конкурентне середовище та приклади успішних студентів, які стимулюють прагнення до досягнень та формують у студентів високу самодисципліну та прагнення до професійного самовдосконалення.

4. Емпірично досліджено психологічні особливості мотивації до навчання студентів психологів. За результатами методики В. Мільмана спостерігалось переважання зовнішніх мотивів (статусно-престижна мотивація – високий рівень

у 53,3% студентів, мотивація комфорту та безпеки – 50%), тоді як внутрішні мотиви (творча активність – 16,7%, загальна активність – 30%, соціальна корисність – 23,3%) були представлені на середньому та високому рівнях у менших частках респондентів. Методика К. Замфір у модифікації А. Реана показала, що 70,2% студентів мають оптимальний мотиваційний комплекс $BM > 3ПМ > 3НМ$, що свідчить про переважання внутрішньої мотивації до навчання та майбутньої професійної діяльності. Результати методики Т. Ільїної зафіксували високий рівень навчальної мотивації у 33,3% студентів, середній – у 56,8%, а низький – у 9,9%, при цьому мотив отримання знань проявився у 62,7%, оволодіння професією – у 49,5%, а мотив отримання диплому – у 39,9% респондентів. За методикою ОДАСІ-2 найбільшу активність виявили інтереси до психології (46%) та педагогіки (29,7%), що підтверджує внутрішню спрямованість студентів на соціально-значущу діяльність, тоді як технічні та природничі напрями були представлені нижчими показниками (3,3–6,6%). Методика А. Реана показала, що мотивація успіху в студентів середнього рівня досягала 49,9%, високого – 19,9%, а низького – 30,2%, тоді як мотивація уникнення невдач – низька у 49,9%, середня – 40,2%, висока – 9,9% осіб. Узагальнення даних дало нам змогу констатувати, що у більшості студентів спостерігається помірно високий рівень мотивації до навчання, де зовнішні стимули (статус, комфорт, диплом) поєднуються з внутрішніми мотивами (творча активність, соціальна корисність, інтерес до професії), що забезпечує ефективну навчальну діяльність та потенціал для професійного саморозвитку.

5. Обґрунтовано програму розвитку мотивації до навчання студентів психологів у вигляді системи занять, спрямованих на формування внутрішньої активності, усвідомлення власних мотивів, цінностей та професійних орієнтирів, а також розвиток здатності до самостійного планування і цілеспрямованої діяльності. Використання соціально-психологічного тренінгу, інтерактивних ігор та вправ дає змогу стимулювати саморозвиток, посилювати групову підтримку та формувати психологічну стійкість у навчанні. Програма сприяє усвідомленню значущості професії психолога, розвитку його професійної самосвідомості та внутрішньої мотивації досягнень, активізації внутрішніх

ресурсів студентів для ефективного оволодіння навчальним матеріалом. Програма створює умови для інтеграції студентами особистісних і професійних цінностей, формує навички мотивації та саморегуляції, що є чинниками успішної самореалізації майбутніх психологів у професійній діяльності.

Рекомендації студентам-психологам щодо розвитку мотивації до навчання ґрунтуються на усвідомленні ними особистісного сенсу освітньої діяльності, формуванні внутрішньої відповідальності за власний професійний шлях і активному залученні до процесу саморозвитку. Вони спрямовані на підвищення навчальної активності через постановку реалістичних цілей, розвиток рефлексії, уміння працювати з власними емоційними станами, а також використання ефективних стратегій самоорганізації та саморегуляції. Важливо, щоб студент навчався бачити у навчанні інструмент професійного становлення, сприймав труднощі як можливість зростання та будував індивідуальну траєкторію розвитку з урахуванням сильних сторін. Значущу роль відіграють соціальна підтримка, конструктивне спілкування з викладачами й одногрупниками, участь у професійних спільнотах і пошук рольових моделей для наслідування.

6. Розкрито зміст безпеки життєдіяльності студентів психологів у контексті розвитку їх мотивації до навчання. Зокрема, відчуття фізичної та психологічної безпеки створює умови для ефективної концентрації, активної участі у навчальному процесі та самостійного опанування знань і практичних навичок. Забезпечення безпечного освітнього середовища сприяє зниженню рівня стресу та тривожності, формуванню внутрішньої мотивації і стійкості до труднощів, що дає змогу студентам-психологам продуктивно реалізовувати свої навчальні та професійні цілі. Інтеграція вказаних аспектів у навчальну діяльність здобувачів підтримує розвиток відповідальності, самоконтролю та уміння ефективно взаємодіяти з оточенням, що в комплексі стимулює прагнення до професійного самовдосконалення і самореалізації.

Перспективами подальшого дослідження можна визначити апробацію обґрунтованої програми й практичних рекомендацій, спрямованих на розвиток мотивації до навчання у студентів психологів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активні методи в роботі практичного психолога / Долинська Л.В., Левченко М.В., Чепелева Н.В., Уманець Л.І. Київ : Знання, 2004. 80 с.
2. Алексєєва М.І. Мотиви навчання учнів : посібник. Київ : Освіта, 2004. 120 с.
3. Альохіна Н. В. Дослідження мотивації навчання у вищому навчальному закладі. *Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України* / за ред. С. Д. Максименка. 2010. Т. XII. Ч. 6. С. 7-14.
4. Андрійчук І.П. Дослідження особливостей Я-концепції майбутніх практичних психологів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. №8. С. 11-14.
5. Антонова Н. Особливості професійної мотивації студентів психологічного факультету. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України* / за ред. В. Моляко. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. Т. 12. Вип. 10. Ч. II. С. 22-33.
6. Антонова Н.О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2013. 20 с.
7. Баженова Л.В. Мотивація професійного самовдосконалення учителя. *Практична психологія та соціальна робота*. 2012. №1. С. 36-38.
8. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта : соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. Рівне: Ліста-М, 2003. 128 с.
9. Безпека життєдіяльності і основи охорони праці : навчально-методичний комплекс / за ред. Сакуна М.М. Одеса : Апостроф, 2017. 400 с.
10. Безпека життєдіяльності та основи охорони праці : курс лекцій / за ред. А.І. Ткачука, О.В. Пуляк та ін. Кропивницький : Авангард, 2017. 184 с.
11. Богучарова О. І. Здоров'я особистості у психологічній перспективі : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. О. Дідоренка, 2012. 488 с.

- 12.Булах І.С. Викладач-студент : психологія міжособистісних взаємодій : навч.-метод. посіб. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. 106 с.
- 13.Вайніленко Т.В. Підготовка магістрів соціально-гуманітарного профілю до професійного самовдосконалення: метод. реком. Київ : НПУ, 2015. 40 с.
- 14.Варій М.Й. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
- 15.Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т. В. Ковальова. Харків : Фоліо, 2005. 767 с.
- 16.Вієвська М. Формування мотивації фахівця до безперервної професійної освіти. *Вища школа*. 2011. № 1. С. 75-82.
- 17.Вікова та педагогічна психологія / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
- 18.Вірна Ж. П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога. Луцьк : Вежа, 2003. 320 с.
- 19.Галян І.М. Психодіагностика : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 464 с.
- 20.Горбатов Д.С. Практикум з психології. Хмельницький : ХНУВС, 2013. 272 с.
- 21.Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2002. 186 с.
- 22.Демиденко В.К. До питання про сутність мотивів навчання. *Рідна школа*. 2017. №9. С. 40-44.
- 23.Долінська Ю.Г. Самоактуалізація особистості майбутнього психолога у процесі професійної підготовки: дис... канд. психол. наук. Київ, 2012. 196 с.
- 24.Занюк С.С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с.
- 25.Зарицька В.В. Вивчення життєвих планів студентів. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки : зб. наук. пр.* Київ-Запоріжжя. 2012. Вип. 23. С. 70-74.
- 26.Зеркалов Д.В. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. Київ : Основа, 2016. 267 с.

- 27.Зінківська О.Д. Методологічна парадигма дослідження особистісного зростання студента. *Психологія*. Київ : НПУ ім. М. Драгоманова, 2002. Вип. 18. С. 69-76.
- 28.Зязюн І.А. Мотивації і мотиви людської поведінки. *Початкова школа*. 1994. №6. С. 6-9.
- 29.Іванова Є.М. Психологія професійної діяльності : навч. посіб. Харків : Ін Юре, 2006. 382с.
- 30.Іванова Н. Мотивація психологів до професійної діяльності: поняття, зміст та функції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2016. С. 21-24.
- 31.Калініченко А. І. Педагогічні умови організації самовиховання студентської молоді : навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2011. 180 с.
- 32.Копець Л. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : Києво-Могилянська академія, 2007. 460 с.
- 33.Корекційно-розвивальні програми : посібник / упоряд. Л. В. Підлипна. Івано-Франківськ : ОППО, 2005. 148 с.
- 34.Корольчук М. С., Осьодло В. І. Психодіагностика : навч. посіб. Київ : Ельга, Ніка-центр, 2004. 400 с.
- 35.Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Теорія і практика професійного психологічного відбору: навч. посіб. Київ : Ніка-Центр, 2016. 536 с.
- 36.Кряжев П.В. Самоосвіта та її роль у професійному становленні майбутнього психолога. *Наукові записки: Психолого-педагогічні науки*. Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2002. №3. С. 64-67.
- 37.Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці : монографія. Суми: МакДен, 2012. 410 с.
- 38.Культура здоров'я особистості : курс лекцій / І.О. Олендер, В.С. Грушко, Т.І. Бережна, Г.М. Мешко та ін. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 196 с.
- 39.Кутішенко В. П., Ставицька С. О. Психологія розвитку та вікова психологія: навчальний посібник. Київ : Каравела, 2012. 448 с.

- 40.Литовченко Н. Ф. Професійно орієнтований тренінг самопізнання та саморегуляції : навч.-метод. матеріали для тренінгових занять студентів психологів. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2005. 72 с.
- 41.Мазаненко О.М. Психологічна готовність та суб'єктна позиція як провідні чинники професійної успішності психологів. *Зб. наук. праць. Філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ : Вид. Прикарпатського нац. унів. ім. Василя Стефаника. 2007. Випуск 12. С. 10-19.
- 42.Максименко С.Д., Максименко К.С., Папуча М.В. Психологія особистості: підруч. Київ : КММ, 2007. 296 с.
- 43.Макшан С.І. Психологія тренінгу : монографія. Київ : Ін Юре, 2007. 208 с.
- 44.Малахов А.С. Специфіка особистісного зростання студента : ракурс сучасного психологічного дослідження. *Журнал практикуючого психолога*. 2012. Вип. 8. С. 72-85.
- 45.Моргун В.Ф. Основи психологічної діагностики : навч. посіб. Київ : Слово, 2012. 464 с.
- 46.Мороз Л.І. Професійно-педагогічний тренінг у становленні особистості фахівця (на прикладі працівників ОВС): монографія. Київ : Надвірнянська друкарня, 2007. 312 с.
- 47.Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелєва та ін. Київ : Либідь, 1999. 536 с.
- 48.Основи психології : підручник / за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. Київ : Либідь, 1999. 632 с.
- 49.Павелків Р. В. Вікова психологія : підручник. Київ : Кондор, 2015. 469 с.
- 50.Панок В.Г., Рудь Г.В. Психологія життєвого шляху особистості. Київ : Ніка-Центр, 2006. 280 с.
- 51.Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / за ред. З.Н. Курлянд. Київ : Знання, 2007. 495 с.
- 52.Педагогіка і психологія: аспекти активізації творчості і готовності до професійної діяльності: навч. посіб. / В.К. Марігодов, С.Є. Моторная. Севастополь: Вид-во Севастопольського НТУ, 2004. 170 с.

- 53.Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів. *Проблеми трудової і професійної підготовки*. 2009. Вип. 14. С. 111-115.
- 54.Побірченко Н.А. Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи. Київ : Знання, 2003. С. 583-587.
- 55.Пов'якель Н.І. Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога: монографія. Київ : НПУ ім. М. Драгоманова, 2003. 295 с.
- 56.Подшивайлов Ф. М., Сергєєнкова О. П. Мотиваційна сфера особистості : діагностично-розвивальний путівник : методичні рекомендації. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2015. 55 с.
- 57.Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2010. 352 с.
- 58.Поліщук В. М. Вікові кризи в підлітковому і юнацькому віці : базові симптомокомплекси : монографія. Суми : Університетська книга, 2012. 478 с.
- 59.Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2012. 328 с.
- 60.Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О.М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424с.
- 61.Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова. Київ : Наук. світ, 2007. 274 с.
- 62.Психологічний тлумачний словник сучасних термінів / Шапар В. Б., Олефир В. О., Куфлієвський А. С. та ін. Харків : Прапор, 2009. 672 с.
- 63.Психологія особистості : словник-довідник / за ред. П. П. Горностая, Т.М. Титаренко. Київ : Рута, 2001. 320 с.
- 64.Психологу для роботи : діагностичні методики : збірник / за ред. М. Лемак, В. Петрищевої. Ужгород : Вид. Олександри Гаркуші, 2011. 616 с.
- 65.Радчук Г. К. Аксіопсихологія вищої школи : монографія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. 380 с.
- 66.Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 360 с.

- 67.Семиченко В. А. Психологія особистості. Київ : Ешке О.М., 2001. 427 с.
- 68.Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник. Київ : Слово, 2013. 606 с.
- 69.Токар Н. Ф. Динаміка мотивації студентів в процесі професійної підготовки. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 4. С. 151-154.
- 70.Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. Київ : Слово, 2017. 548 с.
- 71.Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 248 с.
- 72.Фоменко К. І. Особливості мотиваційної сфери студентів, що прагнуть до успіху. *Актуальні проблеми практичної психології*. 2010. №1. С. 429-432.
- 73.Хрущ-Ріпська О.В. Проблема мотивації до професійної праці. *Практична психологія і соціальна робота*. 2018. № 9. С. 47-49.
- 74.Циганаш А. В. Психологічні умови розвитку мотиваційної сфери студентів як чинник їхнього професійного становлення : дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2014. 254 с.
- 75.Цокур Р.М. Формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки: посібник. Одеса : Апостроф, 2014. 157 с.
- 76.Чабанюк Н. І. Основні детермінанти розвитку мотивації студентів психологів. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. 2010. Т. XII. Ч. 6. С. 376-384.
- 77.Чаїнська М. О. Психологічні чинники оптимізації психологічного аксіогенезу майбутніх психологів: дис. ... канд. психол. наук. Івано-Франківськ, 2010. 264 с.
- 78.Чаплак Я. Теоретико-методологічні засади готовності магістрів соціально-гуманітарного профілю до практичної діяльності. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць*. Київ : Міленіум, 2005. Ч. 16. С. 149–154.
- 79.Чепелєва Н.В. Особистісна підготовка практичного психолога. *Основи практичної психології*. Київ : Либідь, 1999. С. 242-248.

80. Чорна І., Решетука Т. Соціально-психологічні чинники розвитку мотивації до навчання студентів психологів. Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «Modern Trends in the Development of Science and Society» (23 жовтня 2025р.). Роттердам, 2025. С.
81. Шевченко В., Джоган Д. Мотивація професійної діяльності майбутнього психолога. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. 2017. Вип. 2. С. 203-206
82. Шевченко О.В. Ціннісно-сміслові детермінанти мотивації особистості. *Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка*. 2012. Т. ХТV. Ч. 2. С. 395-402.
83. Шемигон Н.Ю. Формування ціннісних орієнтацій магістрів соціально-гуманітарного профілю у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2008. 234 с.
84. Шлімакова І. І., Могилевець О.П. Динаміка змін професійно-значимих ціннісних орієнтацій практичних психологів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2013. № 9. С. 9-13.
85. Ярошенко В. С. Самомотивація як важлива складова формування професіоналізму майбутнього психолога. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. Костюка АПН України / за ред. В. О. Моляко*. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. Т. 12. Вип. 10. Ч. II. С. 441-447.
86. Ятчук М. С. Порівняння динаміки змін мотиваційної сфери особистості курсантів і студентів вищих навчальних закладів МВС України в процесі навчання. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. Костюка*. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. Т. 12. Вип. 10. Ч. II. С. 447-455.
87. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: активне соціально-психологічне навчання : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2004. 697 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Діагностичний інструментарій дослідження особливостей
мотивації до навчання студентів психологів**

Діагностика мотиваційної структури особистості» (В. Мільман)

Інструкція. «Перед вами 14 тверджень, що стосуються ваших життєвих прагнень і деяких сторін вашого способу життя. Просимо Вас висловити ставлення до них по кожному з 8 варіантів відповідей (а, б, в, г, д, е, ж, з), проставивши у відповідних клітинах бланка відповідей одну з наступних оцінок кожного твердження: «++» - так, згоден, «+» - мабуть згоден, «=» - коли як, згоден в деякій мірі, «-» - ні, не згоден, «?» - не знаю.

№	Питання	Відповідь
1.	У своїй поведінці у житті слід дотримуватися наступних принципів:	
	а) «час – це гроші». Потрібно прагнути заробляти їх більше;	
	б) «головне – здоров'я». Потрібно берегти себе та свої нерви;	
	в) вільний час слід проводити з друзями;	
	г) вільний час слід віддавати сім'ї;	
	д) треба робити добро, навіть якщо це дорого коштує;	
	е) потрібно робити все можливе, щоб завоювати місце під сонцем;	
	ж) потрібно набувати більше знань, щоб зрозуміти причини та сутність того, що відбувається навколо;	
	з) треба прагнути відкрити щось нове, створити, винайти.	
2.	У своїй поведінці на роботі слід дотримуватися таких принципів:	
	а) робота – це вимушена життєва потреба;	
	б) головне – не допускати конфліктів;	
	в) потрібно прагнути забезпечити себе спокійними, зручними умовами;	
	г) потрібно активно прагнути активного просування;	
	д) головне – завоювати авторитет та визнання;	
	е) потрібно постійно вдосконалюватись у своїй справі;	
	ж) у своїй роботі можна знайти цікаве те, що може захопити;	
	з) потрібно як захопитися самому, а й захопити роботою інших.	
3.	Серед моїх справ у вільний від роботи час велике місце посідають такі справи:	
	а) поточні, домашні;	
	б) відпочинок та розваги;	
	в) зустрічі із друзями	
	г) суспільні відносини;	
	д) заняття з дітьми;	
	е) навчання, читання необхідної літератури;	
	ж) «хобі»;	
	з) підробіток грошей.	
4.	Серед моїх робочих справ багато місця займає:	
	а) ділове спілкування (переговори, виступи, обговорення тощо);	
	б) особисте спілкування (на теми, які пов'язані з роботою);	

	в) громадська робота;	
	г) навчання, здобуття нової інформації, підвищення кваліфікації;	
	д) робота творчого характеру;	
	е) робота, що безпосередньо впливає на мій зарібок (відрядна, додаткова);	
	ж) робота, пов'язана з відповідальністю, перед іншими;	
	з) вільний час, перекури, відпочинок.	
5.	Якби мені додали додатковий вихідний день, я б, швидше за все, витратив його на те, щоб:	
	а) займатися поточними домашніми справами;	
	б) відпочивати;	
	в) розважатися;	
	г) займатися громадською роботою;	
	д) займатися навчанням, здобувати нові знання;	
	е) займатися творчою роботою;	
	ж) робити справу, в якій відчуваєш відповідальність перед іншими;	
	з) робити справу, що дозволяє заробити.	
6.	Якби я мав можливість повністю по-своєму планувати робочий день, я б, швидше за все, займався:	
	а) тим, що складає мої основні обов'язки;	
	б) спілкування з людьми у справах (переговори, обговорення);	
	в) особистим спілкуванням (розмовами, які не пов'язані з роботою);	
	г) громадською роботою;	
	д) навчанням, здобуттям нових знань, підвищенням кваліфікації;	
	е) творчою роботою;	
	ж) роботою, у якій відчуваєш користь та відповідальність;	
	з) роботою, яку можна отримати більше грошей.	
7.	Я часто розмовляю з друзями та знайомими на такі теми:	
	а) де можна купити, як добре провести час;	
	б) про спільних знайомих;	
	в) про те, що бачу та чую навколо;	
	г) як досягти успіху в житті;	
	д) про роботу;	
	е) про свої захоплення («хобі»);	
	ж) про свої успіхи та плани	
	з) про життя, книги, кінофільми, політику.	
8.	Моя робота дає мені, перш за все:	
	а) достатні матеріальні засоби для життя;	
	б) спілкування з людьми, дружні стосунки; в)	
	в) авторитет та повага оточуючих;.	
	г) цікаві зустрічі та бесіди;	
	д) задоволення безпосередньо від самої роботи.	
	е) відчуття своєї корисності;	
	ж) можливість підвищувати свій професійний рівень;	
	з) можливість службового просування.	
9.	Найбільше мені хочеться бути в такому суспільстві, де:	
	а) затишно, гарні розваги;	
	б) можна обговорити робочі питання, що хвилюють тебе;	
	в) тебе шанують, вважають авторитетом;	
	г) можна зустрітися із потрібними людьми, зав'язати корисні зв'язки;	
	д) можна придбати нових друзів;	

	е) бувають відомі заслужені люди;	
	ж) всі пов'язані спільною справою;	
	з) можна виявити та розвинути свої здібності.	
10	Я хотів би на роботі бути поряд із такими людьми:	
	а) з якими можна поговорити різні теми;	
	б) яким міг би передавати свій досвід та знання	
	в) із якими можна більше заробити;	
	г) які мають авторитет та вагу на роботі;	
	д) які можуть навчити чогось корисного;	
	е) які змушують тебе ставати активнішими на роботі;	
	ж) які мають багато знань та цікавих ідей;	
	з) які готові підтримати тебе у різних ситуаціях.	
11.	До теперішнього часу я маю достатньо:	
	а) матеріальне благополуччя;	
	б) можливість цікаво розважатися;	
	в) гарні умови життя;	
	г) гарну сім'ю;	
	д) можливості цікаво проводити час у суспільстві;	
	е) повагу, покликання та подяку інших;	
	ж) почуття корисності для інших;	
	з) створеного чогось цінного, корисного	
12.	Я думаю, що, займаючись своєю роботою, маю достатньо:	
	а) хорошу заробітну плату, інші матеріальні блага;	
	б) гарні умови для роботи;	
	в) добрий колектив, дружні взаємини; г	
	г) певні творчі здобутки;	
	д) гарну посаду;	
	е) самостійність та незалежність	
	ж) авторитет та повага колег;	
	з) високий професійний рівень.	
13.	Найбільше мені подобається, коли:	
	а) немає нагальних турбот;	
	б) навколо – комфортне, приємне оточення;	
	в) навколо – пожвавлення, весела метушня;	
	г) доведеться провести час у веселому суспільстві;	
	д) відчуваю почуття змагання, ризику;	
	е) відчуваю почуття активної напруги та відповідальності;	
	ж) занурений у свою роботу;	
	з) включений до спільної роботи з іншими.	
14.	Коли мене осягає невдача, не виходить того, що я дуже хочу:	
	а) я засмучуюсь і довго переживаю;	
	б) намагаюся переключитися на щось інше, приємне;	
	в) гублюся, злюся він;	
	г) злюся на те, що мені завадило;	
	д) намагаюся залишатися спокійним;	
	е) перечікую, коли пройде перша реакція, і спокійно аналізую, що сталося;	
	ж) намагаюся зрозуміти, у чому сам був винен;	
	з) намагаюся зрозуміти причини невдачі та виправити становище.	

Методика «Вивчення мотивації навчання у ЗВО» (І. Ільїна)

Інструкція. «Уважно прочитайте кожне твердження. Поставте позначку “+” поруч з номером твердження, якщо ви згодні з ним, і позначку “-“, якщо не згодні з цим твердженням».

Твердження

1. Найкраща атмосфера на занятті – атмосфера вільних висловлювань.
2. Зазвичай я працюю з великим напруженням.
3. У мене рідко бувають головні болі після пережитих хвилювань або неприємностей.
4. Я самостійно вивчаю ряд предметів, які, на мою думку, необхідні для моєї майбутньої професійної діяльності.
5. Яку з притаманних вам якостей ви цінуєте найбільше? (Відповідь напишіть _____)
6. Я вважаю, що життя варто присвятити обраній професії.
7. Я відчуваю задоволення від розгляду на заняттях складних проблем.
8. Я не вбачаю сенсу у більшості завдань, які виконуються у ЗВО.
9. Я отримую велике задоволення від розповіді знайомим про свою майбутню професію.
10. Я досить-таки посередній студент, ніколи не буду зовсім хорошим, а тому немає сенсу докладати зусилля, щоб стати краще.
11. Я вважаю, що в наш час не обов’язково мати вищу освіту.
12. Я твердо впевнений в правильності вибору професії.
13. Яких притаманних вам якостей ви б хотіли позбутися? (Відповідь напишіть _____)
14. За зручних обставин я користуюся на іспиті підручними матеріалами (конспектами, шпаргалками, записами, формулами).
15. Найкращий час життя – студентські роки.
16. У мене надмірно неспокійний і переривчастий сон.
17. Я вважаю, що для повного оволодіння професією всі навчальні дисципліни потрібно вивчати однаково глибоко.
18. За можливості я вступив би в інший ЗВО.
19. Зазвичай я беруся за більш прості завдання, а більш складні залишаю на потім.
20. Для мене важко було зупинитися при виборі професії на одній з них.
21. Я можу спокійно спати за будь-яких неприємностей.
22. Я твердо впевнений, що моя професія принесе мені моральне задоволення і матеріальне благополуччя в житті.
23. Мені здається, що мої друзі здатні навчатися краще, ніж я.
24. Для мене дуже важливо мати диплом про вищу освіту.
25. З деяких практичних міркувань для мене це найзручніший ЗВО.
26. У мене достатньо сили волі, щоб навчатися без нагадувань адміністрації.
27. Життя для мене майже завжди пов’язано з незвичним напруженням.
28. Екзамени потрібно складати, затрачаючи мінімум зусиль.
29. Є багато ЗВО, в яких я би міг навчатися з неменшим інтересом.

30. Яка з притаманних вам якостей найбільше заважає навчатися (Відповідь напишіть _____)

31. Я людина, що легко захоплюється, але всі мої захоплення певною мірою пов'язані з майбутньою роботою.

32. Неспокій про іспит або роботу, що не виконані вчасно, часто заважають мені спати.

33. Висока заробітна платня після закінчення ЗВО для мене не головне.

34. Мені потрібно бути в доброму гуморі, щоб підтримати загальні рішення групи.

35. Я змушений був вступити у ЗВО, щоб зайняти бажане положення у суспільстві, уникнути служби в армії.

36. Я вивчаю навчальний матеріал, щоб стати професіоналом, а не для іспиту.

37. Мої батьки – хороші професіонали, і я хочу бути схожим на них.

38. Для просування по службі мені необхідно мати вищу освіту.

39. Яка з притаманних вам властивостей допомагає навчатися у ЗВО (Відповідь напишіть _____)

40. Мені важко змусити себе вивчати як слід дисципліни, які прямо не стосуються моєї майбутньої професії.

41. Мене дуже турбують можливі невдачі.

42. Найкраще я навчаюся, коли мене періодично стимулюють, підганяють.

43. Мій вибір цього ЗВО остаточний.

44. Мої друзі мають вищу освіту, і я не хочу відставати від них.

45. Щоб переконати в будь-чому свою групу, мені доводиться самому працювати дуже інтенсивно.

46. У мене зазвичай рівний і хороший настрій.

47. Мене приваблює зручність, чистота та легкість майбутньої професії.

48. До вступу у ЗВО я давно цікавився цієї професією, багато читав про неї.

49. Професія, яку я отримую, найважливіша і найперспективніша.

50. Мої знання про цю професію були достатніми для впевненого вибору цього ЗВО.

Мотивація професійної діяльності (К. Замір в модифікації А. Реана)

Інструкція. «Прочитайте перераховані нижче мотиви професійної діяльності та дайте оцінку їх значущості для Вас за п'ятибальною шкалою».

№ з/п	Питання	У дуже незначній мірі	У достатньо незначній мірі	У невеликій, але значній мірі	У достатньо великій мірі	У дуже значній мірі
1	Грошове забезпечення					
2	Прагнення до просування по роботі					

3	Прагнення уникнення критики зі сторони керівника чи колег					
4	Прагнення уникати можливих покарань чи неприємностей					
5	Потреба у досягненні соціального престижу та поваги оточуючих					
6	Задоволення від самого процесу та результату роботи					
7	Можливість найбільш повної самореалізації саме в цій діяльності					

Методика діагностики мотивація до успіху та уникнення невдачі А. Реана

Інструкція. «Відповідаючи на запитання, необхідно обрати відповіді «так» або «ні». Якщо у вас виникають труднощі з відповіддю, то згадайте, що «так» передбачає і відповідь «скоріше так, ніж ні». Те саме стосується і відповіді «ні». Відповідати на запитання треба швидко, не розмірковуючи. Відповідь, яка першою приходить у голову, як правило, є найбільш точною».

1. Виконуючи роботу, як правило, сподіваюсь на успіх.
2. У діяльності активна(ий).
3. Схильна(ий) до проявлення ініціативи.
4. При виконанні відповідальних завдань намагаюся по можливості знайти причини відмовитися від них.
5. Часто обираю крайнощі: або дуже легкі завдання, або занадто важкі у виконанні.
6. Зустрічаючи перешкоди, як правило, не відступаю, а шукаю можливості їх подолання.
7. При чергуванні успіхів та невдач схильна(ий) до переоцінки своїх успіхів.
8. Продуктивність діяльності взагалі залежить від моєї власної цілеспрямованості, а не від зовнішнього контролю
9. Під час виконання досить важких завдань в умовах обмеженого часу результативність моєї діяльності погіршується.
10. Я схильна(ий) проявляти наполегливість у досягненні мети.
11. Я планую своє майбутнє на достатньо віддалену перспективу.
12. Якщо ризикую, то з розумом, а не безшабашно.
13. Я не дуже наполеглива(ий) у досягненні мети, особливо якщо відсутній зовнішній контроль.

14. Намагаюсь ставити перед собою середньої складності або злегка завищені, але досяжні цілі, ніж реально високі.

15. У випадку невдачі при виконанні будь-якого завдання його привабливість для мене, як правило, знижується.

16. При чергуванні успіхів та невдач схильна(ий) до переоцінки своїх невдач.

17. Віддаю перевагу плануванню свого майбутнього лише на найближчий час.

18. В умовах обмеженого часу результативність моєї діяльності підвищується, навіть якщо завдання достатньо складне.

19. У разі невдачі при виконанні завдання від поставленої мети, як правило, не відмовляюсь.

20. Якщо завдання обираю самостійно, то у випадку невдач його привабливість ще більше підвищується.

Орієнтаційно-діагностична анкета інтересів студентів

Інструкція. «Уважно прочитайте кожне запитання та зрозумійте його. Свою відповідь проставляйте у клітинках бланку. При цьому потрібно стежити, щоб номер клітинки збігався з номером запитання. Таким чином почергово дайте відповіді на всі запитання. Якщо Вам дуже подобається робити те, про що йдеться у запитанні, то поставте у відповідній клітинці два плюси (++), а якщо просто подобається – то один плюс (+). Може статися так, що Ви ніяк не можете визначити, чи подобається Вам це робити, чи ні. Тоді поставте у відповідну клітинку нуль (0). Коли ж Ви визначили, що вам зовсім не подобається робити те, про що йдеться у запитанні, то у відповідній клітинці поставте один мінус (-), а коли це Вам дуже не подобається, то два мінуси (- -). Якщо на якесь запитання у Вас виникне одразу дві протилежні відповіді, або відповідь, що залежить від якоїсь додаткової умови, наприклад: «Якби це було вдома, то мені подобається, а якщо в іншому місці, то зовсім не подобається», то у такому разі самостійно і швидко визначте самі, яка з цих позначок – плюс, мінус чи нуль – є, на Вашу думку, найближчою до істини, і поставте її у відповідну клітинку».

«Чи подобається Вам?»:

1. Читати популярну літературу з фізики.
2. Читати популярні нариси, статті або книжки з математики.
3. Читати науково-популярні журнали, статті з радіотехніки.
4. Читати науково-популярні технічні журнали і статті.
5. Читати науково-популярну літературу з хімії.
6. Читати літературу про рослини або про тварин.
7. Читати популярні статті, нариси з медичних питань.
8. Читати літературу з географії.
9. Читати літературу про історичні події або про відомих історичних діячів.
10. Читати твори класиків світової художньої літератури.

13. Читати літературу з питань мистецтва.
14. 12. Читати літературу з питань педагогіки (про роботу школи, вчителя, вихователя тощо).
15. Читати літературу з питань філософії або психології.
16. Читати літературу (статті, нариси) з питань економіки або фінансів.
17. Читати літературу з питань кулінарії або моделювання одягу, або ведення домашнього господарства.
18. Читати літературу з військової тематики.
19. Читати нариси або статті, або книжки з питань спорту.
20. Вивчати фізичні явища, знайомитися з відкриттями в галузі фізики.
21. Знайомитися з науковими розробками в математиці.
22. Знайомитися з принциповими схемами радіотелевізійної або автоматичної апаратури.
23. Знайомитися з новинами техніки.
24. Знайомитися з питаннями хімічного виробництва або експериментальної хімії.
25. Знайомитися з питаннями біології, рослинного або тваринного світу.
26. Знайомитися з питаннями анатомії і фізіології людини.
27. Знайомитися з питаннями географічних або геологічних, або археологічних досліджень.
28. Знайомитися з питаннями історії розвитку різних народів і держав.
29. Знайомитися з роботами літературної критики.
30. Відвідувати театральні вистави або концерти, або художні виставки.
31. Знайомитись із новими досягненнями (новими методами) педагогічної праці.
32. Знайомитись із новими оригінальними філософськими або психологічними концепціями, теоріями.
33. Знайомитись із рекламно-довідковими матеріалами нової техніки або побутових товарів.
34. Знайомитись із довідками і різними порадами щодо ремонту домашньої техніки, меблів, одягу, виготовлення саморобок або про будь-яку іншу ручну працю вдома.
35. Знайомитись із військовою технікою.
36. Спостерігати спортивні змагання.
37. Проводити досліди з фізики.
38. Розв'язувати математичні задачі.
39. Розбиратися в будові радіотехнічної або електричної, або електронної апаратури.
40. Розбиратися в технічних схемах або кресленнях.
41. Проводити досліди з хімії.
42. Працювати в саду або на городі, або на фермі.
43. Знайомитись із причинами виникнення різних захворювань.
44. Збирати географічні нотатки, схеми, карти або якісь експонати (геологічні, археологічні).
45. Обговорювати політичні події в країні або за кордоном.
46. Вивчати мову (іноземну або рідну).

47. Співати або грати на музичному інструменті, або малювати, або займатись будь-яким іншим видом мистецької діяльності.
48. Піклуватися про малих дітей.
49. Знайомитися з новими теоріями загальної або практичної психології.
50. Стежити за змінами валютних обмінних курсів.
51. Піклуватися про порядок і комфорт у своєму домі.
52. Брати участь у військовій підготовці
53. Брати участь у спортивних іграх.
54. Працювати у фізичному гуртку або займатися самоосвітою з фізики.
55. Працювати у математичному гуртку або займатися самоосвітою з математики.
56. Ремонтувати або налагоджувати радіотехнічну або електронну апаратуру, або електроприлади.
57. Складати або ремонтувати різні технічні механізми або пристрої.
58. Працювати у хімічному гуртку або займатися самоосвітою з хімії.
59. Працювати у біологічному гуртку або займатися самоосвітою з біології.
60. Доглядати за хворими.
61. Працювати з географічними картами.
62. Ознайомлюватися з історичними пам'ятками культури різних народів.
63. Вести свій особистий щоденник або в письмовій формі викладати свої спостереження, думки.
64. Брати участь у роботі гуртка або студії художньої самодіяльності.
65. Обговорювати питання педагогічної роботи.
66. Виявляти можливості застосування рекомендацій психологічної або філософської науки в житті людей.
67. Давати поради людям (товаришам, родичам або добрим знайомим) щодо вигідного вкладання грошей у приватні або державні заходи.
68. Надавати людям різні побутові послуги.
69. Брати участь у військових іграх або походах.
70. Брати участь у спортивних змаганнях.
71. Брати участь у конкурсах з фізики.
72. Брати участь у конкурсах з математики.
73. Складати або ремонтувати радіотехнічні прилади.
74. Робити технічні моделі (літаки, автомобілі або якісь інші конструкції).
75. Брати участь у конкурсах з хімії.
76. Брати участь у конкурсах з біології.
77. Знайомитися з роботою медичного працівника.
78. Користуватися маршрутними схемами або географічними картами.
79. Брати участь у роботі історичного гуртка або самостійно займатися питаннями історії.
80. Брати участь у роботі літературного або лінгвістичного (мовного) гуртка або самостійно займатися проблемними питаннями літератури чи мови.
81. Грати на музичних інструментах або малювати, або займатися різьбленням чи якоюсь іншою творчою практичною діяльністю.

82. Замінювати вчителя, в якому-небудь з молодших класів, якщо в цьому виникає потреба.

83. Формулювати (визначати) свої власні погляди на життєві проблеми або на поведінку людей з позицій філософської або психологічної науки.

84. Розраховувати, передбачати, прогнозувати можливості вигідного інвестування (вкладання) грошей у перспективні заходи або вкладання своєї власної праці в такі ж заходи з метою матеріальної або духовної вигоди.

85. Піклуватися про сімейний бюджет (його можливе підвищення або раціональне використання).

86. Брати участь у організації військових тренувань або ігор, або походів.

87. Брати участь у роботі спортивної секції або спортивної школи, або спортивного гуртка, або самостійно займатися спортом.

88. Виступати з інформаційними повідомленнями про нові досягнення у фізиці або про цікаві фізичні явища (ознайомлювати з цим своїх товаришів).

89. Брати участь у проведенні математичних ігор або ознайомлювати своїх товаришів з цікавими питаннями математики.

90. Брати участь у роботі радіотехнічного гуртка або самостійно займатися радіотехнічними розробками.

91. Брати участь у роботі з технічної творчості.

92. Брати участь у експериментальній роботі з хімії.

93. Брати участь у експериментальній роботі з біології.

94. Надавати медичну допомогу людям або тваринам.

95. Брати участь у географічних або геологічних, або археологічних експедиціях, або в туристичних походах з метою вивчення краєзнавства.

96. Брати участь у походах або екскурсіях з історичною тематикою.

97. Брати участь у літературних зустрічах або в обговореннях літературної теми, або в літературному диспуті.

98. Брати участь у конкурсах художньої самодіяльності або самостійно виступати, або демонструвати свої творчі доробки.

99. Брати участь у організації і проведенні ігор та цікавого дозвілля для дітей.

100. Використовувати свої знання психології людини для покращання свого спілкування з людьми або для впливу на людину з метою зміни її поведінки.

101. Самостійно або разом з людиною, якій ви довіряєте, здійснювати ділові операції з метою одержання матеріальної вигоди (в торгівлі або послугах, або у виробництві тощо).

102. Піклуватися про забезпечення своїх друзів або родичів побутовими зручностями, вигодами (зробити необхідну покупку або приготувати їжу, або щось відремонтувати тощо).

103. Вивчати військову справу.

104. Вести тренерську роботу з якого-небудь виду спорту.